

NÁPADNÍK 65 AKTIVIT

Třída v pohodě

aneb aktivity pro podporu dobrých vztahů
mezi žáky

Třída v pohodě

aneb
aktivity pro podporu dobrých
vztahů mezi žáky

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod	5
Mapování vztahů ve třídě	7
Monitoring vztahů.....	7
Anamnéza třídy.....	7
Stadia ohrožení vztahů ve třídě.....	7
Obecná doporučení pro skupinovou práci	9
Příprava na práci se třídou.....	9
Hranice skupinové práce.....	9
Zásady práce s technikami	11
Úvodní praktická doporučení.....	11
Pravidla třídy.....	11
Zásady práce s jednotlivými technikami.....	13
Cílová skupina.....	13
Cíle.....	13
Časová dotace.....	14
Pomůcky.....	14
Postup.....	14
Diskuze.....	14
Praktická doporučení.....	16
Rizikové situace při práci se skupinou.....	17

PRAKTICKÁ ČÁST

... aby se žáci lépe vzájemně poznali	21
Podpisovka.....	23
Tvorba vlastní webové stránky.....	25
Batůžek.....	26
Molekuly aneb „co máme společného“.....	27
Papírová válka trochu jinak.....	28
Přívlastek před jméno.....	30
Házení míčků.....	31
V čem jsme stejní a v čem jiní.....	32
Křížovka.....	34
Ruce.....	35

... aby spolu žáci uměli lépe spolupracovat.....	36
Provazová lávka	38
Malování jednou tužkou	40
Práce s příběhem	42
Lego	44
Abeceda	46
Formule 1	47
Kooperativní čtverce	49
Lidské stroje	51
Vysoká věž	52
Ostrov	53
Klávesnice	54
Geometrické obrazce.....	55
Obrácený člun	56
Tyčka	57
Elektrický plot.....	59
... aby žáci uměli efektivně řešit konflikty	60
Marek a Petra/Abigail	62
Lék na AIDS.....	65
Mezci	67
Otevřená ruka	69
Konflikty.....	71
... aby spolu jednotlivé skupiny ve třídě dobře vycházely	73
Pozdravy.....	75
Počítám s tvou pomocí	76
Novákovi, Dolákovi	77
Chytání, lovec palců	78
Role ženy a muže	79
Barevné kruhy	81
Upír.....	83
Podávání rukou	84
Ovocný kompot.....	85
Tečky.....	86
Kde je teď Jirka?	87
Ideální muž/žena	88

... aby se žáci uměli vzájemně ocenit, drželi více při sobě a měli společně zážitky	90
Skládání obrazu těla	92
Předávání dárků.....	93
Strom třídy	94
Pavučina vztahů.....	96
Místo po mé pravici	97
Sousoší.....	98
Závod stonožek	99
Orchestr	100
Hollywoodské ateliéry.....	101
... aby se žáci mohli učit respektu, empatii, důvěře.....	103
Pravidla	105
Práva a povinnosti	107
O čem je tato kniha, tento film	110
Kruhy a přímky	112
Empatická hvězda.....	114
Vnímavost ke změně	116
Foťák.....	117
Loutky	118
Slepý sochař	120
Poznávání podle rukou	122
Vláščky	123
Slon.....	124
Tichá pošta trochu jinak.....	126
Komunikační kresba	127
Závěr	128
O autorech	129
Seznam použité literatury.....	130

PŘÍLOHA

Úvod

„Ve škole jsem už půl roku. Přesto si každý den hraju o přestávce sám a vy mě vidíte. Hraju si vedle ostatních dětí, ale hraju si sám. Nikdo mi neřekne, abych si šel hrát s ostatními. Když k nim přijdu, nevšímají si mě. Víím, že vám nejsem lhostejný. Vy jste učitelka, vy vytváříte hry. Vás poslouchají a udělají, co řeknete. Copak nemůžete vymyslet nějakou hru, při které by mě vzali mezi sebe? Jste jediný člověk, který mi může pomoci ukázat jim, jaký jsem.“

(Karnsová, 1995)

Milé čtenářky a milí čtenáři,

Na člověka obecně nahlížíme jako na jedince, který je vybaven potenciálem pro osobnostní růst. To vše se děje především prostřednictvím mezilidských vztahů. Co jiného v životě ovlivňuje a podporuje náš rozvoj výrazněji než mezilidské vztahy? Skrze vztahy může člověk nalézat sám sebe a své místo v lidském společenství. Na počátku života je dítě závislé na svém bezprostředním okolí, tj. na rodině. Dalším významným prostředím je především škola, kde by se dítě mělo vzdělávat a učit se nejen povinností a řádu, ale také soužitím s ostatními dětmi.

Bohužel ještě pořád probíhá kontroverzní debata, zda by se mělo ve škole pouze učit, nebo zda by dětem mělo být umožněno osvojovat si a rozvíjet sociální dovednosti. Vše závisí na institucionálních podmínkách, struktuře školy, nastavení vedení a jednotlivých učitelů a jejich ochotě tuto oblast u dětí podporovat a rozvíjet.

Naše dlouhodobá zkušenost v oblasti prevence a intervenčních programů v případě problematických vztahů ve třídě ukazuje, že pomáhat dětem, aby uměly lépe navazovat kontakty s ostatními, by mělo být jedním z důležitých posláních pedagoga. On je ten, který může výrazným způsobem ovlivňovat atmosféru a vztahy ve třídě.

Dnešní doba skýtá mnoho možností, a tak neexistuje všeobecně přijímaný názor na to, jak by měly věci fungovat. Dnešní děti se pohybují ve světě různých životních stylů a rozmanitých životních priorit, které si přinášejí především z rodiny. Jsme přesvědčeni, že dialog, diskuze a převzetí odpovědnosti za své chování je základem utváření fungující společnosti. Školní třídu vnímáme jako mikrosvět, ve kterém se žáci tomuto chování učí.

Dnešní společnost můžeme mimo jiné považovat za výrazně orientovanou na výkonnost a úspěch, což se často promítá do výchovy v rodině a i do školní práce. To může být u některých žáků zdrojem stresu a frustrace, protože nemají uspokojeny základní potřeby, které lze naplnit pouze prostřednictvím mezilidských vztahů. I když nemůže být rodinné prostředí nahrazeno přístupem školy, považujeme za důležité žáky učit, aby vztahu k lidem přikládali velký význam, uměli ve vztahu k druhým volit správná slova, projevovat emoce a vyslovovat své názory. Nedílnou součástí, často opomíjenou, je vedení dětí k odpovědnosti za svou volbu, sdělení či chování. Víme, že cesta zaměřená na vztahy není tou nejjednodušší a bývá doprovázena třenicemi a konflikty, ale na druhou stranu přináší blízkost a radost. Věříme, že toto úsilí, i přes některá úskalí, přináší větší smysluplnost a naplnění pedagogické práce.

Tato publikace je určena především těm, kteří hledají porozumění kontextu společenských proměn a jsou ochotni se podílet nejen na výuce, ale i na rozvoji procesů vztahových rámců ve své třídě. S pub-

likací se bude lépe pracovat těm, kteří mají předchozí vlastní zkušenosti s některým typem skupinové práce a měli možnost si některé techniky sami prožít. Využití této publikace předpokládá vaši motivaci se dále vzdělávat ve skupinové práci s dětmi.

Publikace není podrobnou metodikou popisující ucelený program, jak účinně a systematicky s dětmi pracovat, ale spíše nabízí jednotlivé nástroje a některá doporučení, která vám snad pomohou si program přesně pro potřeby vaší třídy sestavit.

První část publikace obsahuje praktická doporučení a rady, jak je možné lépe porozumět vztahům mezi žáky, rozvíjet je hned od počátku, a předcházet tak výskytu vážných vztahových problémů. Zároveň se snažíme upozorňovat na úskalí, která mohou učitele při práci s technikami potkat, a nabízíme doporučení, jak na ně reagovat.

Druhá část publikace nabízí jednoduché, jednotlivě řazené techniky, které můžete použít v průběhu výuky ve třídách, v třídnických hodinách, na školních výletech i ve volných chvílích, které máte se třídou k dispozici. Techniky jsou tematicky řazené podle jejich cíle a záměru a doprovázeny teoretickými východisky. Aktivity mohou dětem usnadnit se ve třídě poznat či prohloubit vzájemné poznávání, sebepoznání a podpořit respekt, empatii a důvěru žáků ve třídě. Dále umožňují dětem učit se spolupracovat, a to jak v rámci skupin, tak napříč celou třídou, čímž se může pozitivně ovlivnit postavení jednotlivců ve skupině. Neposledním cílem technik je vytvořit prostor pro společné zážitky a více tím budovat a podporovat soudržnost třídy.

Doufáme, že se pro vás tato publikace stane inspirací a pomůže vám rozvíjet dobré vztahy ve třídě.

Mapování vztahů ve třídě

Monitoring vztahů

Mezi nejlepší prostředky, kterými lze vytvořit dobrý kontakt mezi žáky ve třídě, jsou skupinové techniky. Naše zkušenosti při práci s třídními kolektivy v rámci prevence či intervenčních programů dokazují, jak účinné je budovat vztahy dětí ve třídě a jak velký tvořivý a sebepoznávací potenciál se v práci se třídou skrývá. Avšak účinný nástroj měření efektivity této práce je obtížně empiricky dokazatelný, můžeme se opírat pouze o subjektivní výpovědi dětí a učitelů.

Považujeme za důležité se na skupinovou práci s dětmi připravit a nezasahovat do třídy bez minimální znalosti jejího vztahového prostředí. Systematická skupinová práce předpokládá v první řadě znalost dynamiky vztahů v dané skupině. Dnes již existuje poměrně mnoho monitorovacích metod a technik, které s různými cíli umí mapovat právě dynamiku vztahů ve třídě. Aplikaci těchto metod dnes nabízí nespočet agentur a občanských sdružení. Při výběru metod je důležité, aby mapování nebylo vedeno bezúčelně. Získaná data by měla umožnit vytvořit systém následné práce se třídou, který může obsahovat např. potřebu ještě hlubší diagnostiky vztahů, odhalení aktérů šikany či posílení skupinové práce se třídou se zaměřením na určité téma. K neprofesionálnímu využívání získaných informací může dojít, pokud si učitel mapuje vztahy ve třídě sám, bez předešlého školení či komplexnějšího zarámování monitoringu v rámci školy.

Anamnéza třídy

Chceme-li se na vztahové rámce třídy dívat komplexněji, je důležité si uvědomit, že vývoj třídy a události, které se v ní staly, mají zásadní vliv na utváření vztahů.

Proto doporučujeme dle možností zjistit anamnestické údaje třídy, se kterou budete pracovat, a dát je do souvislosti s dnešním vývojem třídy. Jedná se např. o následující:

- poměr počtu chlapců a dívek,
- zda přišli či odešli někteří žáci ze třídy nebo školy,
- zda byla třída sloučena s jinou,
- zásadní události ve třídě, např. šikana, úmrtí, zneužívání
- zda se střídali třídní učitelé a jaký s nimi měla třída vztah atd.

Stadia ohrožení vztahů ve třídě

Každá třída prochází svým vlastním individuálním procesem z pohledu dynamiky vztahů. V jednotlivých etapách vývoje se třída může ocitnout ve fázi, v níž jsou ohroženy vztahy mezi některými žáky, nebo dokonce v celé třídě. V té chvíli je ideální, pokud jsou učitelé vnímaví a umí problematické vztahy ve třídě včas zachytit, poskytnout první pomoc. K tomu je potřeba alespoň minimální znalost o vývoji skupiny a schopnost rozpoznat některé rizikové znaky, podle nichž lze poznat, že je vaše třída ohrožená z hlediska šikany. Pokud se takové ohrožení prokáže, je nutné mít přehled o možnostech poskytnutí odborné pomoci.

Pokud se ve třídě objeví problematické vztahy, lze s ní pracovat skupinově pouze v prvních dvou stádiích vzniku šikany. V dalších stádiích je již potřeba vyhledat odbornou pomoc.

V prvním stadiu šikany se jedná o běžné, spíše psychické násilí, kdy se okrajoví členové skupiny necítí dobře, nikdo je neuznává, nebaví se s nimi. Tato zárodečná forma šikany se ve skupinách dětí poměrně často vyskytuje. Příspět k tomu může i učitel, který má ve třídě oblíbeného žáka, jehož povyšuje, a jinému žákovi opakovaně vytýká jeho slabiny, ponižuje ho atp. Toto stadium v sobě obsahuje riziko dalšího negativního vývoje, pokud na situace vzniklé ve třídě nebude učitel reagovat.

Ve druhém stadiu tito odmítání žáci slouží jako „hromosvod“ k odreagování si nepříjemných pocitů ostatních dětí či k jejich pobavení. Psychické násilí může přerůst do mírně fyzické agrese.

Je dobré mít na paměti, že se třídou lze rozvíjet sociální dovednosti, pokud nemá výrazně problematické vztahy, tj. ve stadiu jedna a dvě. V prvních dvou stádiích jsou žáci stále ochotní o situaci ve třídě diskutovat. Je tedy možné podporovat zdravé procesy, které jsou ve třídě ještě přítomny, a mluvit se třídou o vzniklých problémech (Vágnerová a kol., 2009).

U vyšších stadií máme zkušenost, že se techniky opakovaně nedaří realizovat. Může se např. stát, že:

- se žáci nechtějí angažovat,
- některé děti techniky sabotují,
- odmítají spolupracovat s některým spolužákem,
- odmítají pracovat ve vámi rozdělených skupinách,
- ve třídě je příliš vysoký výskyt konfliktů až agresivita.

V těchto stádiích se ve třídě vytváří jasný hierarchický systém, v němž jsou přesně definováni agresori a oběti. Násilí tedy není nahodilé, ale systematické a orientované výhradně na některé žáky. Ostatní spolužáci obětem sice nemusí sami ubližovat, ale na druhou stranu jim ani nepomohou. Normy agresorů jsou přijaty většinou třídy a stávají se nepsaným zákonem, podle kterého se třída chová. V posledních stádiích šikany je násilí přijato jako norma chování všemi žáky ve třídě.

V těchto stádiích je potřeba vyhledat odborníka, který bude se třídou pracovat na podrobném a cíleném mapování vztahů, popř. vyšetřování, a následné nápravě.

Obecná doporučení pro skupinovou práci

Příprava na práci se třídou

Než se začnete věnovat skupinové práci se třídou, je důležité si uvědomit, že výběr a řazení technik musí odpovídat stanovenému cíli. Zajímavé aktivity řazené v náhodném sledu nemusí mít žádoucí efekt. Řazení technik je proto potřeba předem promyslet a připravit.

Při práci se skupinou se ukazuje, že i v sebelépe připraveném programu se mohou objevit neplánované situace, na které je potřeba reagovat a pracovat s nimi. I ty mohou být totiž důležitou součástí sociálního učení žáků a třídy jako celku.

Pokud tedy pracujete nebo chcete pracovat formou skupinové práce, vyžaduje to velkou míru otevřenosti k neplánovanému dění ve skupině. K tomu je zapotřebí být flexibilní ve volbě technik a umět zacházet s reflexí procesu, který ve skupině probíhá. Nezbytnou součástí je ochota se sami učit z chyb a pracovat na svém seberozvoji, tj. umět přijímat a poskytovat zpětnou vazbu (i od žáků) a pracovat se sebereflexí. Tuto dovednost získáváte právě vlastním prožitkem z technik či ze skupinové práce.

Nemáte-li vlastní zkušenost s rozvojem těchto dovedností a pracujete pouze s literaturou, budete mít výchozí podmínky těžší, protože budete muset tuto dovednost rozvíjet postupně, především na základě zpětné vazby od žáků a své sebereflexe (např. jak techniku příště vhodněji zadat, jak vést lépe diskuzi, na co příště nezapomenout, čeho si všimnout).

Hranice skupinové práce

Je nutné mít neustále na paměti, že účelem skupinové práce se žáky není jejich terapeutická zkušenost. Pokud cítíte potřebu napravovat, radit nebo analyzovat chování jednotlivých žáků, překročili jste přijatelné hranice, protože se nacházíte v jiném kontextu práce se třídou.

Na druhou stranu všechny organizované mezilidské interakce mohou odhalit neřešené konflikty ve třídě či osobní potíže některého žáka. Je potřeba být na tuto situaci připraveni, ale zásadně ji nezpůsobovat. „Provokování pocitů, řízené rozvíjení dynamiky skupiny vyžaduje znalost, schopnost předvídat a zodpovědnost. Za každou cenu je potřeba chránit integritu jedince. Samoučelné vyvolávání emocí u dětí považujeme za zneužívání.“ (Hermochová, 2005).

Pokud žáci spontánně vyjadřují své pocity, rozvíjejí tak vzájemné porozumění a vztah k ostatním. Do vyjadřování emocí je ale nikdy nesmíte nutit a už vůbec ne jim způsobit bolest, i kdyby výměnou za vyhlídku nějakého prospěchu. Do námi popsaných aktivit ani do procesu shrnutí techniky žádné manipulativní „obnažování“ citů a analyzování jejich příčin nepatří. Některá konkrétní doporučení, jak zacházet s emocemi žáků při skupinové práci, naleznete v další kapitole.

Výběr technik je nezbytné přizpůsobit potřebám vaší třídy. Pokud zvolená činnost třídě nevyhovuje, ztrácí jakýkoli efekt. Není třeba se obviňovat, že jste zvolili právě tu techniku, která nezabere. Jestliže nebude mít úspěch, můžete ji i v průběhu ukončit a přejít k jiné aktivitě. Totéž se může stát v případě, že žáci zvolenou techniku již znají. Po dohodě s nimi si ji můžete zahrát znovu nebo vybrat jinou. Pro tyto případy je dobré mít vždy v zásobě další techniky.

Pamatujte na pravidlo, že vybraná technika by měla nejdříve vyhovovat vám. Toto pravidlo se skutečně týká vaší dovednosti předat třídě zvolenou aktivitu souvisle a zábavně. Pokud technika nebude vyhovovat vám, je pravděpodobné, že ji neuvědíte tak, jak byste chtěli, a tím si jen potvrdíte, že je pro vaši třídu nevhodná. Nepoužívejte výrazy, které by mohly jakýmkoli způsobem naznačovat, že vy danou činnost považujete za příliš těžkou, hloupou nebo pochybnou. Žáci vás budou napodobovat.

Podle Karnasové (1995) hraje velkou důležitost i řazení technik, které by mělo odpovídat potřebám konkrétní třídy. Například:

- Třída, kde se žáci ještě neznají, potřebuje na začátek nějakou lehkou seznamovací techniku.
- Třída, která právě dohrála zábavnou, pohybovou a rychlou hru, bude potřebovat aktivitu na zklidnění.
- Třída, která strávila hodinu náročnou intelektuální aktivitou, si bude potřebovat zahrát nějakou rychlou hru, která by ji aktivizovala pro další práci.

Dobře reagovat na aktuální potřeby třídy vyžaduje vaši empatii a zkušenost.

Účast učitele při jednotlivých aktivitách je předmětem diskuze. Výhodou vaší účasti je možnost společného zážitku se žáky a podpora jejich lepší spolupráce. Na druhou stranu se vám pak bude hůře sledovat dodržování stanovených pravidel techniky a nebudete mít prostor ke sledování jejího průběhu ani k reflexi.

Z naší zkušenosti spíše doporučujeme se do technik aktivně nezapojovat, nevzdávat se vedení skupiny a být třídě k dispozici jako případná podpora.

Zásady práce s technikami

Tato kapitola se zaměřuje na praktická doporučení pro práci s technikami popsány ve druhé části této publikace.

Úvodní praktická doporučení

Techniky jsou psány se záměrem usnadnit dětem se ve třídě lépe poznat, rozvíjet sebepoznání, podpořit atmosféru ve třídě a pozitivně ovlivnit postavení jednotlivců ve skupině.

Techniky vycházejí především z našich zkušeností z různých výcviků, seminářů, z přímé práce se skupinami atp. V některých případech se inspirujeme literaturou. Techniky, u kterých neuvádíme původní zdroj, předáváme tak, jak jsme je v průběhu let zažili jako účastníci různých kurzů. Výběr všech popsaných technik jsme pečlivě zvažovali s cílem podpořit zdravé mechanismy ve třídě a zároveň neohrozit soudržnost skupiny.

Způsob provedení nezávisí jen na technice samotné, ale také na charakteru třídy. Vaším úkolem je vytvářet a zachovávat bezpečné a eticky zdravé prostředí. Musíte se proto řídit základními principy skupinové dynamiky, jejíž teoretická znalost je podmínkou pro efektivní skupinovou práci se třídou.

Neočekávejte, že vztahy ve vaší třídě budou po několika zařazených technikách optimální nebo že vyššího stupně důvěrnosti dosáhnete rychle. Jedná se o pozvolnou a trpělivou práci akceptující vývojové fáze skupiny.

Pravidla třídy

Pro skupinovou práci se třídou je nezbytné v první řadě definovat pravidla třídy.

Výchovné hranice dětem určují především rodiče. Součástí vývoje dětí je atakování těchto hranic s cílem je posunout, a mít tak pro sebe větší prostor. Výchovnou povinností rodičů by mělo být na tyto ataky přiměřeně reagovat. Do školy pak přichází děti s různě nastavenými hranicemi, některé je mají stanoveny velmi široce, jiné naopak úzce. Někteří rodiče jsou nedůslední, jiní až přepečlivě důslední. Bez ohledu na to, z jakého rodinného zázemí žáci pocházejí, musí se ve škole přizpůsobit jednotným pravidlům. To je třeba brát v úvahu i při stanovování pravidel třídy.

Za pravidla chování ve třídě považujeme definované formy žádoucího a nežádoucího chování. Jejich přesné stanovení vám pomůže prosazovat dobré vztahy mezi žáky tím, že se společně s nimi domluvíte, jaké chování je pro vaši třídu přijatelné a vyžadované. Budete tak mít vždy po ruce něco, na čem můžete konkrétně ukazovat, jaké vztahy si třída přeje a na čem s ní chcete pracovat vy. A zároveň budete mít nástroj pro poukázání na nežádoucí chování a jeho redukci. Bez pravidel nemá skupinová práce se třídou žádný smysl.

Pokud chcete, aby vaše třída pravidla dodržovala, je potřeba je vytvářet společně se žáky. Vaše role je řídicí, pomáháte vytvořit situaci a prostor, v němž žáci sami pravidla vymýšlejí. Ta, na nichž se všichni shodnou a přijmou je za svá, se zapíší a vyvěsí. Vy dbáte na jejich formulaci. V průběhu času je potřeba pravidla predefinovat, pokud nefungují.

Jestliže si žáci osvojí práci s pravidly již na I. stupni, bude se jim i učitelům na II. stupni dařit s nimi lépe pracovat. Budete-li pracovat s pravidly, budete vy i žáci připraveni brát je vážně.

Doporučuje se dávat přednost malému počtu pravidel (5–10) před větším počtem úzce vymezených pravidel. Menší počet si děti snadněji zapamatují a nezapadnou. Při větším počtu pro vás bude obtížnější sledovat jejich dodržování nebo porušování a reagovat na ně.

Nejdůležitější částí při tvorbě pravidel je jejich formulování tak, aby se zaznamenalo přesně to, co bylo zamýšleno. Měla by být formulována konkrétně, aby bylo patrné, na jaké chování má mít pravidlo vliv. Když je formulujete obecně, neumožní to žákům porozumění v tom, co mají nebo nemají dělat. Pokud je to možné, snažte se vždy definovat pravidla pozitivně. Měla by se týkat všech žáků ve třídě.

Takhle ne!

- V hodině jak myška tiše sedím.
- Chlapci budou dávat děvčatům přednost, budou jim pomáhat a chránit je.
- Pomáháme si.
- Jsme kamarádi a chováme se k sobě hezky.
- Dokážeme se správně chovat o přestávce.

Příklady špatně formulovaných pravidel

Takhle ano...

- Každý mluví sám za sebe.
- Když někdo jiný mluví, mlčím a poslouchám.
- Když se mi nelíbí, co někdo jiný dělá nebo říká, vhodně a s respektem se k tomu vyjádřím.
- Nedělám nikomu to, co nechce.
- Názory nebo vlastnosti druhých nezesměšňuji.

Příklady správně formulovaných pravidel

Nastavení pravidel je jen začátkem práce s nimi. Není možné očekávat, že když se žáci na nějakém pravidle domluví, budou ho všichni okamžitě dodržovat. Na porušování pravidel je potřeba důsledně upozorňovat. Pokud se tak neděje, stane se nepsanou normou právě jejich porušování. Stejně důležité je všimnout si situací, v nichž žáci pravidla dodržují, a ocenit je za ně.

Z naší zkušenosti víme, že je důležité, aby se na dodržování pravidel třídy podíleli všichni žáci, tj. aby se učili, že bez jejich dodržování není skupinová práce ve třídě možná, a aby se sami při dodržování pravidel vzájemně korigovali a cítili za ně spoluodpovědnost.

Zásady práce s jednotlivými technikami

Každá technika popsaná ve druhé části této publikace obsahuje následující body:

- Cílová skupina
- Cíle
- Časová dotace
- Pomůcky
- Postup
- Diskuze
- Praktická doporučení
- Rizika

Nyní se jednotlivým bodům budeme věnovat podrobněji.

CÍLOVÁ SKUPINA

Zde uvádíme, pro jaké třídy z hlediska věku žáků je technika vhodná. Dolní a horní věkové kategorii věnujte mimořádnou pozornost. Je dobré si uvědomit, že pro mnoho jedenáctiletých chlapců bude těžké hrát takové hry, v nichž se mají dotýkat jeden druhého nebo děvčat. Starší žáci budou zase odmítat činnosti, které jim připadají dětinské. Klíčem k úspěchu je najít vhodný moment, kdy určitou aktivitu do vyučování či jiné volné chvíle zařadit. Správný odhad tohoto okamžiku závisí na vašich zkušenostech s danou třídou.

CÍLE

Jak jsme již uvedli, na začátku bychom si měli stanovit cíl práce se třídou. Výběr jednotlivých aktivit by proto neměl být nahodilý, ale měl by odpovídat vašemu záměru.

Techniky popsané v této publikaci jsou seřazeny podle cílů, jejichž naplnění považujeme při práci se třídou v oblasti vztahů za nejdůležitější:

- ... aby se žáci vzájemně lépe poznali
- ... aby spolu žáci uměli lépe spolupracovat
- ... aby žáci uměli efektivně řešit konflikty
- ... aby spolu jednotlivé skupiny ve třídě dobře vycházely
- ... aby se žáci uměli vzájemně ocenit, drželi více při sobě a měli společné zážitky
- ... aby se žáci mohli učit respektu, empatii a důvěře

Každá technika má jeden hlavní cíl, může však naplňovat i několik dalších. V popisu jednotlivých technik považujeme vždy první popsany cíl za hlavní. Naplnění dalších cílů často závisí na způsobu vedení diskuze a shrnutí výstupu. Techniky vedené bez jasných cílů či výstupů z diskuze jsou bezduché a k ničemu.

ČASOVÁ DOTACE

Čas vymezený pro techniku je určen velmi orientačně, protože rychlost, jakou technika probíhá, se může velmi lišit v závislosti na počtu žáků a na tempu práce konkrétní třídy. Na časový průběh techniky má vliv i to, jak probíhá diskuze, jak jsou dodržována pravidla, jaká je atmosféra ve třídě nebo zda jsou žáci aktuálně unaveni či naladěni na skupinovou práci.

POMŮCKY

U každé techniky naleznete seznam doporučených pomůcek. Kromě nich je dobré vždy mít k dispozici flipchartovou tabuli, barevné fixy, papíry atd.

Osvědčuje se mít často používané pomůcky připravené pohromadě v tzv. lektorském kufříku/krabici (např. papíry, nůžky, provázky, šátky, míčky, prostěradlo, lepidla, pastelky, lepicí pásky atd.).

POSTUP

Každá technika obsahuje podrobný a přehledný postup, který je potřeba si celý přečíst před zadáváním třídy.

DISKUZE

Za každou technikou by měla následovat diskuze. Dobře vedená diskuze je jedním z nejdůležitějších prvků skupinové práce. Umožňuje žákům se vzájemně lépe poznávat, naslouchat si a sdílet a konfrontovat své názory. Je nástrojem pro hodnocení skupinové aktivity a pomůže vám vést žáky k definování jejich výstupů. Má-li aktivita třídy k něčemu napomoci, je potřeba, aby byl jasně pojmenován její výstup, tj. čemu žáci porozuměli a co se naučili. Výstup je vždy efektivnější, pokud se žáci na jeho definici sami aktivně podílejí.

Vedení diskuze je velmi náročnou činností, které je potřeba se dlouhodobě učit. Aby byla diskuze efektivní, je potřeba mít stanovená pravidla třídy, která můžete doplnit o speciálně vydefinovaná pravidla pro diskusi.

Pro vedení diskuze je nezbytné zajistit následující podmínky:

- Žáci si navzájem naslouchají, mluví vždy jen jeden.
- Vyjádřené názory nejsou ostatními zesměšňovány či negativně komentovány.
- Každý má právo vyjádřit svůj názor.
- Každý mluví sám za sebe (v jednotném čísle).
- Pro každého je vytvořen prostor k tomu, aby mohl vyjádřit svůj názor (i pro žáky, kteří se méně prosazují, stydí se apod.).
- Nikdo ze žáků se během diskuze nevěnuje jiné aktivitě (včetně aktivit, které zdánlivě nevyrušují, např. když jedna dívka v tichosti plete copánky druhé).
- Názory a postoje žáků se vztahují k tématu diskuze.
- Všichni na sebe dobře vidí, a především vy vidíte na všechny účastníky diskuze.
- Diskuze se vyvíjí k jasnému výstupu/závěru – má cíl, ke kterému směřuje.

K zajištění těchto podmínek vám mohou pomoci následující doporučení:

Zajistěte, abyste spolu se žáky seděli v kruhovém uspořádání tak, že na sebe všichni vidí a mohou se na diskusi soustředit. I kdyby to mělo zabrat několik minut, utvořte kruh, který:

- nebude přerušen žádnými mezerami,
- nikdo nebude sedět ve druhé řadě,
- všechny židle budou stejně vysoké, stejně pohodlné a otočené opěrátkem dozadu,
- všichni žáci budou na židlích sedět čelem do středu kruhu,
- nikdo nebude mít v ruce telefon, videohru, na uších sluchátka atd.

Zajistíte tím rovnocenné postavení všech žáků a jejich soustředění.

Kdykoli dojde v průběhu diskuze ke změně v kruhovém uspořádání, vždy na ni upozorněte, odstraňte ji a důsledně tyto podmínky zajišťujte. Pomůže vám to diskuzi efektivně vést a vytvořit lepší podmínky k tomu, aby se žáci do diskuze aktivně zapojili. Nelitujte času, který strávíte takovýmito úpravami prostoru. Pokud na nich budete vždy trvat, žáci se je časem naučí a nebude potřeba se jimi zdržovat.

Ke splnění podmínky, aby si žáci navzájem naslouchali, je nezbytné, aby vždy mluvil jen jeden, netolerujte ani šepot. Na tomto pravidle důsledně trvejte. Pokud někdo začne něco říkat a ostatní mu nevěnují pozornost, požádejte ho, ať chvíli počká, a poproste ostatní o pozornost. Teprve když nikdo jiný nemluví a všichni se soustředí na diskuzi, vyzvěte žáka, aby ve vyjádření svého názoru pokračoval. Tomuto pravidlu se možná bude muset vaše třída chvíli učit. I když se někdy zdá snazší vyrušování některých žáků ignorovat, nedělejte to. Zajištění tohoto pravidla vám hodně usnadní práci se třídou a samo o sobě rozvíjí dobré vztahy mezi žáky. Každý žák musí mít během diskuze právo se vyjádřit a být slyšen. Dodržením tohoto pravidla učíte žáky vzájemnému respektu, rozvíjíte jejich komunikační dovednosti a podporujete sebevědomí i jejich osobnostní rozvoj.

K zastavení vyrušování některých žáků můžete využít různé nástroje:

- Zastavit žáka, který diskutoval, a počkat si na ticho.
- Oslovit jménem žáky, kteří vyrušují.
- Připomenout pravidlo, že mluví vždy jen jeden (může být nastaveno v domluvených pravidlech třídy).
- Směřovat pohled na vyrušující a dívat se na ně, dokud ve vyrušování nepřestanou.
- Použít gesto, které bude mít význam žádosti o ticho a na kterém se s žáky předem domluvíte atd.
- Žáky přesadit, a to buď:
 - náhodně, tj. nechat je po proběhlé aktivitě posadit se tak, aby vedle sebe seděli ti, kteří spolu pracovali ve skupině;
 - posadit nejvíce vyrušující žáky vedle sebe, přitom ale musí být jasně řečeno, že se nejedná o trest, ale že se jim snažíte pomoci se lépe soustředit na diskuzi/na to, co říkají ostatní.

Otázky, reflexe a zpětná vazba v diskuzi

Věnujte čas přemýšlení, co chcete, aby se žáci prostřednictvím diskuze naučili, v čem a proč jim má být užitečná. Cíl vám musí být jasný před zahájením diskuze, abyste mohli pokládat vhodné otázky a diskuzi vést. Promyslete si, jaké otázky vám pomohou se v diskuzi k cíli dobrat. Každá námi popsaná technika několik takových otázek obsahuje. Přizpůsobte si je cíli techniky a diskuze, doplňte je o další. Pokud ještě nemáte s vedením diskuze zkušenosti, můžete si připravit osnovu sestávající z jednotlivých výstupů, ke každému z nich si připravte vhodné otázky.

Otázky by měly být formulovány tak, aby otevíraly prostor pro názory žáků. Nejsou tedy vhodné ty, na které lze odpovědět jen ano/ne.

Doporučené otázky k diskuzi u jednotlivých technik jsou většinou řazeny následovně:

Otázky zaměřené na postup

Soustředí se na to, jak skupina nebo jednotlivci pracovali, jak se žákům dařilo se mezi sebou domluvit apod.

- Jak probíhala spolupráce ve vaší skupině?
- Jak se vám podařilo domluvit se na nejhodnějším řešení?

Otázky zaměřené na znalosti a dovednosti

Tyto otázky reflektují, co se žáci během techniky naučili, jaké nové dovednosti si osvojili nebo jaké své dovednosti mohli v technice využít.

Jsou zaměřeny na vnímání vztahových rámců, takže podporují sebepoznání a vzájemné poznávání žáků, uvědomění si důležitosti rozvíjení některých dovedností potřebných pro navazování a udržování mezilidských vztahů (schopnost dělat kompromisy, přijmout ocenění atd.).

- Co nového jste se dozvěděli o svých spolužácích?
- Jakou strategii jste v zadané technice zvolili?

Otázky zaměřené na vztahy ve třídě

Výstupy všech aktivit obsažených v této publikaci je možné vztáhnout k aktuálním tématům vaší třídy. Buďte však opatrní v pokládání otázek, které by otevíraly nějaký závažný problém ve třídě, např. napjaté vztahy mezi některými žáky, protože přímá otázka někdy může situaci pouze otevřít, ale nemusí vést k řešení problému. Problém spíše reflektujte (viz rizika) vaší zpětnou vazbou o tom, čeho jste si ve třídě během techniky všimli, a jeho řešení se ve třídě věnujte odděleně, např. i s využitím pomoci odborníka.

- Můžete něco z toho, co jste se nyní naučili, využít i v jiných situacích ve třídě?
- Může se něco podobného stát i v naší třídě?

Otázky formulujte tak, aby žáci mohli odpověď rozvinout co možná nejvíce, protože takové odpovědi prospívají celé skupině. Odpovědi reflektujte, rozvíjejte, nevhodné poznámky usměrňujte. Nikdy nepřipusťte zesměšňování žáků nebo jejich názorů. Podporujte vyjadřování žáků tím, že budete oceňovat jejich názory. Pokud si myslíte, že se nějaký žák mylí, nechte ho jeho názor vysvětlit podrobněji a pro srovnání se ptejte na postoj k tématu i ostatních žáků. Pamatujte, že různí žáci mají různé názory a že je to tak správné a je třeba jejich názory přijímat, neshazovat a nepoužívat ironii.

V závěru diskuze doporučujeme dát třídě vaši zpětnou vazbu. Popište, čeho jste si v průběhu techniky všimli, co se vám líbilo nebo co myslíte, že by bylo potřeba ještě rozvíjet. Tím zdůrazníte jednotlivá ponaučení a zároveň upozorníte na úspěchy, kterých žáci dosáhli. Získanou zkušenost můžete vztáhnout k nějaké reálné situaci ze života žáků ve třídě.

PRAKTICKÁ DOPORUČENÍ

Zde definujeme výstupy, které by neměly chybět ve shrnutí a reflexi dané techniky. Obsahují doporučení, čemu se dá v diskuzi k technice ještě věnovat. Zároveň předkládáme některé nápady na to, jak lze techniku přizpůsobit potřebám vaší třídy.

RIZIKOVÉ SITUACE PŘI PRÁCI SE SKUPINOU

Při skupinové práci se třídou mohou někdy spontánně vzniknout problematické situace. Může dojít k tomu, že i v průběhu zcela nevinné techniky, např. Novákovi, Dolákovi (str. 77), se mohou ve třídě projevit některé nevyřešené problémy nebo může průběh techniky některého žáka emočně zasáhnout. Proto je důležité mít na paměti, že kromě volby vhodné techniky je podstatné, jak je s vybranou technikou zacházeno a jak je k ní vedena diskuze.

Tyto vzniklé situace je vždy nutné ve třídě umět ošetřit a nikdy je neignorovat. Z tohoto důvodu jsou popsané techniky doprovázeny komentáři o rizicích, která by mohla v rámci prováděné techniky nastat, a některými doporučeními, jak na situaci reagovat. První, co můžete udělat vždy, je se k dané situaci popisně vyjádřit. Příklad – viz obrázek: např. všimla jsem si, že vaší skupince trvalo déle se společně domluvit na řešení x vaše skupina vůbec nebyla ochotná se domluvit ???

Příklady některých nejčastějších rizik:

Odmítnutí aktivity

Při skupinové práci se třídou se může stát, že některý žák, případně i více žáků najednou, mohou danou aktivitu odmítnout. Je vhodné s touto reakcí dopředu počítat.

Pokud svou účast v aktivitě odmítá jen jeden ze žáků, je vhodné se zeptat na jeho důvody. Motivujte žáka k zapojení, ale na druhou stranu ho do aktivity nenutíte. Je možné, že se z nějakého důvodu cítí být ohrožen. V takovém případě mu nabídněte možnost se do techniky kdykoli v jejím průběhu zapojit nebo mu v ní nabídněte pro něj přijatelnou roli.

Pokud se do techniky odmítá zapojit více, nebo dokonce většina žáků, diskutujte s nimi o jejich důvodech. Podle toho můžete buď techniku přizpůsobit, nebo zvolit vhodnější.

Konflikt

Pokud v průběhu techniky dojde k otevřenému konfliktu mezi některými žáky nebo mezi skupinami ve třídě, je vhodné převzít roli facilitátora (nestranného moderátora), umožnit žákům navzájem vyslechnout postoje druhých a pokusit se konflikt vyřešit efektivně. Zdržte se vlastního hodnocení a soudů tak, abyste se nezastávali ani jedné strany konfliktu.

Emoce a jejich projevy

Jednou z dalších nepředvídatelných situací, které se mohou při práci se třídou objevit, je vyjádření emocí. Emoce je intenzivní citová reakce, která je zdravá a užitečná, pokud odpovídá realitě. Uvolňuje energii a napětí. Dobře známe situace, kdy se velmi intenzivně a nezadržitelně rozpláceme a poté se cítíme mnohem lépe. Učit žáky vnímat své emoce, rozlišovat je a umět je pojmenovat, je základním předpokladem pro vytváření a rozvoj nejen emočních, ale i sociálních dovedností.

Existují čtyři základní emoce: strach, hněv, smutek a radost. Emocí je však identifikováno daleko více (např. něha, opovržení). Některé se primárně vyvinuly jako mechanismy nutné pro přežití, např. strach nás chrání před tím, abychom si ublížili, a pomáhá vyhnout se nebezpečným situacím. Hněv nám umožňuje překonávat bariéry k dosažení toho, co chceme nebo potřebujeme.

Velmi často se může stát, že projevovaný smutek či vztek u vašich žáků může být pro vás nepříjemný a znejišťující. Negativní emoce mohou být z vašeho pohledu považovány za nebezpečné a hlavně zbytečné. Projeví-li dítě emoce, dospělí se často snaží ho velmi rychle utišit, uklidnit či rozveselit, odvést pozornost, např. „To nic není“, „Nemáš důvod být smutný“. Touto reakcí se dítě učí, že jeho pocity smutku nebo hněvu jsou „špatné“ a je nutné je rychle vyřešit. Proto se nenaučí, jak s emocemi zacházet, a v dospělém životě může mít s vlastními pocity potíže. V některých případech dokonce dochází k tomu, že dospělý dítě za emoci trestá nebo kritizuje, např. „Přestaň se tak chovat, nemáš žádný důvod se takhle tvářit“, „Dost, jsem řekla. Jestli nepřestaneš, tak uvidíš!“. Dítě poté může mít pocit, že pokud cítí smutek, rozčilení nebo vztek, asi s ním není něco v pořádku. Může tak získat sníženou schopnost důvěřovat vlastnímu úsudku a mít následně potíže regulovat své emoce, řešit vlastní problémy, navazovat a udržovat vztahy se svými vrstevníky.

Pokud se u některých žáků objeví v průběhu skupinové práce emoční reakce, je potřeba umět na ni reagovat a nevyhýbat se jí, nemít okamžitou potřebu ji tišit. Měli bychom si uvědomit, že dítě má právo se cítit tak, jak se cítí, tj. cítit své emoce.

Smutek a pláč

Stane-li se vám během skupinové práce, že se některý žák rozplácne, je vhodné dát najevo, že jeho pláč vidíte a přijímáte. Nebojte se situaci reflektovat, pojmenovat, např. „vidím, že jsi smutný, asi se něco stalo“. Žák by měl dostat prostor k tomu, aby se k situaci vyjádřil, pokud chce. Není však vhodné otevírat a rozebírat osobní problém před celou třídou. Pokud se takový problém objeví, nabídněte mu, aby se po skončení hodiny na vás obrátil pro podporu a diskuzi o možnostech a způsobu řešení svého problému. V některých závažnějších situacích je dobré si přizvat kolegu, který by žákovi poskytl okamžitou podporu mimo třídu.

Hněv a vztek

Často jsme si ověřili, že pokud na hněv dětí reagujeme také hněvem, situace se většinou nevyřeší. U hněvu a jeho projevů je důležité oddělit samotnou emoci, na kterou má žák právo, a nevhodné chování, které mohla emoce vyvolat. Emoci je třeba přijmout, reflektovat, např. „vidím, že se zlobíš“, „jsi naštvaný“, „vztekáš se“. Dle věku žáka ji můžete uvést do kontextu, např. „vztekáš se, protože tě spolužák urazil“. V danou chvíli byste měli chápat emoci žáka jako situaci, kdy mu máte být nablízku, naslouchat mu a snažit se pochopit, co cítí, např. sdělením „tomu rozumím, že tě to naštvalo“. Následně je ale důležité žákovi stanovit hranice vhodného a nevhodného chování, např. „to by mě taky asi naštvalo, kdyby tohle někdo řekl, ale kopat do spolužáka, když jsi rozčilený, není možné“. Dále spolu můžete vymyslet, co jiného může dělat, až se bude příště takhle cítit.

Porušování zadání a pravidel

Před započítím samotné techniky se ujistěte, že všichni žáci dobře porozuměli jejímu zadání a pravidlům. Samotné dodržování pravidel pak sledujte a důsledně vyžadujte.

Dochází-li k porušování pravidel, průběh techniky zastavte a pojmenujte, které pravidlo žáci porušili. Pravidlo tím připomenete, upozorníte na jeho důležitost a zároveň motivujete žáky k jeho dodržení.

Pokud třída pravidla porušuje i nadále, hledejte společně, co by žákům pomohlo pravidla dodržet.

Jestliže se vám některá technika ve vaší třídě nedaří a ujistili jste se, že žáci rozumí jejímu zadání, může to být způsobeno tím, že technika neodpovídá potřebám nebo schopnostem vaší třídy, nebo to může vypovídat o rizikových vztazích ve třídě.

Praktická část

... ABY SE ŽÁCI LÉPE VZÁJEMNĚ POZNALI ■

... ABY SPOLU ŽÁCI UMĚLI LÉPE SPOLUPRACOVAT ■

... ABY ŽÁCI UMĚLI EFEKTIVNĚ ŘEŠIT KONFLIKTY ■

... ABY SPOLU JEDNOTLIVÉ SKUPINY VE TŘÍDĚ DOBŘE VYCHÁZELY ■

... ABY SE ŽÁCI UMĚLI VZÁJEMNĚ OCENIT, ■

DRŽELI VÍCE PŘI SOBĚ A MĚLI SPOLEČNÉ ZÁŽITKY

... ABY SE ŽÁCI MOHLI UČIT RESPEKTU, EMPATII, DŮVĚŘE ■

... aby se žáci lépe vzájemně poznali

Na začátku školního roku se ve třídě, ze které odešlo 6 žáků na gymnázium, sešlo jádro staré třídy a 8 nových žáků, kteří měli třídu doplnit. Ve třídě se následně přirozeně vytvořily dvě samostatné skupiny (staří a noví žáci), které spolu vzájemně nekomunikovaly, protože staří žáci neměli potřebu nově příchozí poznávat, měli pocit, že by si vystačili bez nich. Třída tak vlastně fungovala jako dvě třídy, které se společně účastní vyučování, což časem začalo způsobovat komplikace ve vztazích.

Školní třída je skupinou, do které žáci nevstupují dobrovolně, nemají možnost si své spolužáky vybírat, a přesto musí být schopni s nimi po několik let sdílet společný prostor a zážitky. Situaci usnadňuje to, že základní lidskou potřebou je být součástí nějakého většího celku, ve společnosti ostatních navazovat vzájemné kontakty, podílet se na společné činnosti a očekávat jisté chování. To můžeme rozvíjet právě vzájemným poznáváním se. Otevřenost k tomuto poznávání je základní podmínkou pro navazování a upevňování mezilidských vztahů a umožňuje také osobnostní růst jednotlivců. Největším zdrojem sebe-poznávání a tvorby vlastní identity je totiž interakce s ostatními, což je jedním z hlavních vývojových úkolů žáků II. stupně základních škol.

V nově vzniklém kolektivu žáci přirozeně vytvářejí hierarchické pozice a role a přejímají ty normy, jejichž nositeli jsou nejvýraznější či nejsilnější žáci. Tady je nesmírně důležitá vaše aktivita, která prostřednictvím vzájemného poznávání žáků umožní nastavení a rozvoj zdravé struktury třídy a pozitivních norem a hodnot. Čím dříve budete rozvíjet vzájemné poznávání žáků v rámci skupinové práce, tím více můžete významně pozitivně ovlivnit vývoj a pozice jednotlivých žáků ve třídě.

Vzájemné poznávání žáků můžeme rozvíjet prostřednictvím seznamovacích a diskuzních aktivit a vytvářením různorodých skupinek pro práci na společném úkolu, které umožní začlenění nových, méně aktivních či odmítaných žáků do kolektivu. V této kapitole vám takové nástroje nabízíme. Některé jsou vhodné zejména pro nově složené třídy, jiné mají za cíl podporu poznávání jako prostředku pro začlenění nových či pasivnějších žáků.

Podpisovka

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Netradičním způsobem získat informace o spolužácích (nově složená třída) Rozvíjet vzájemné poznávání se žáků ve třídě</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	formuláře pro každého žáka

Postup:

1. Každému žákovi předejte jeden formulář s 20 políčky. Políčka obsahují názvy vlastností, dovedností nebo jiné charakteristiky (viz níže).
2. Úkolem žáků je najít v co nejrychlejším čase spolužáky, kteří dané charakteristiky splňují, a sehnat do příslušného políčka jejich podpisy. U každého políčka musí mít žáci alespoň jeden podpis spolužáka.
3. Ten, kdo bude mít všechna políčka podepsaná, se posadí na své místo.
4. Až všichni žáci techniku dokončí, přejděte k reflexi. Lze k ní využít následující otázky:

Otázky k diskuzi:

- Jak jste spokojeni s výsledkem?
- Která políčka se vám zdála jako nejsnazší k vyplnění? Proč myslíte, že to bylo snadné?
- U kterých políček jste naopak nevěděli, na koho ze spolužáků se obrátit?
- U kterého políčka máte nejvíce podpisů?
- Je někdo, kdo nějakou vlastnost také splňuje, a přitom není v políčku u nikoho podepsaný?
- Dozvěděli jste se o nějakém spolužákovi něco nového? O kom a co?
- Zjistili jste, že máte s někým společného něco, o čem jste dříve nevěděli?

Praktická doporučení:

V diskuzi zjišťujte, zda osoby podepsané v daných políčkách skutečně danou charakteristiku splňují. Ved'te žáky k tomu, aby se učili co nejlépe se vzájemně poznávat, zjišťovat informace o svých spolužácích, hledat společné zájmy a charakteristiky, které posilují navazování bližších vztahů mezi žáky. Společné vlastnosti také posilují vzájemnou důvěru a respekt a podporují komunikaci i napříč kamarádskými podskupinami.

Témata můžete obměnit podle znalosti třídy nebo podle toho, co byste se o žácích rádi dozvěděli vy sami.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některé dítě má vyplněných jen několik políček (nebo dokonce žádná).
Využijte diskuzi k pomoci doplnit dotyčnému chybějící políčka.
- Děti porušují pravidla techniky, tj. nechávají podepsat/podepisují se k charakteristikám, které daný žák nesplňuje.

Využijte diskuzi ke kontrole správnosti vyplnění formulářů.

PODPISOVKA

Získejte podpis někoho, kdo:

hraje na nějaký hudební nástroj	má doma psa	držel v ruce hada	rád by se stal milionářem
navštívil nějakou mimoevropskou zemi	ztratil se někdy v cizím městě	narodil se ve stejném znamení jako já	Četl Harryho Pottera
umí jíst špagety vidličkou a lžící	má víc než jednoho sourozence	píše si deník	má modré oči
bojí se výšek	alespoň jednou se přestěhoval	má radši zimu než léto	rád by byl dospělý
přečte aspoň jednu zábavnou knížku měsíčně	jezdí rád na chatu	sportuje alespoň dvakrát týdně	byl v létě u moře

Upraveno dle: Vecheta, V. **Indoor activity**. Computer Press, Brno, 2009. ISBN 978-80-251-2561-8.

Tvorba vlastní webové stránky

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit vzájemné poznávání žáků ve třídě Umožnit prohloubení znalostí o zájmech spolužáků Urychlit seznámení nového žáka se stávající třídou</i>
Časová dotace	2x 45 minut
Pomůcky	papíry A3, fixy, staré noviny a časopisy, nůžky, lepidlo

Postup:

- Každý žák si vezme jeden papír A3 a má za úkol vytvořit formou koláže vlastní webovou stránku s použitím fixů, starých novin a časopisů. Všechny webové stránky by měly obsahovat následující informace:
 - Stručně o mě
 - Co mě baví
 - Co dělám ve volném čase
 - Co mám rád
 - Co nemám rád
 - Co dobře umím atd.
- Na zpracování této části úkolu mají žáci 45 minut.
- Poté si všichni sednou do kruhu a před sebe položí svůj výtvar, který postupně každý žák představí. Ostatní se mohou prezentujícího žáka doptávat.

Otázky k diskuzi:

- Co nového jste se dozvěděli o svých spolužácích?
- Zjistili jste, že máte s někým něco společného, o čem jste dříve nevěděli?

Praktická doporučení:

Technika je zaměřená na poznávání a prezentaci, ne na kvalitu tvorby koláže. Žákům zdůrazněte, že nezáleží na tom, zda umí malovat či nikoli, ale že mají prostřednictvím této aktivity možnost se lépe vzájemně poznat. Hodnocení výsledku tvorby nepřipouštějte. Poskytujte podporu dětem, pro které je tvorba nebo prezentace úkolu obtížná. Obsah webové stránky můžete přizpůsobit vašemu záměru práce se třídou.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák odmítá obrázek vytvořit.
Nechte ostatní pracovat a nabídněte dítěti pomoc a podporu. Pokud opakovaně odmítne, nenut'te ho. Stejný postup zvolte v případě, že dítě obrázek vytvoří, ale odmítne ho prezentovat.

Batůžek

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet vzájemné poznávání se žáků Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky</i>
Časová dotace	25–30 minut
Pomůcky	listy papíru s předkresleným batůžkem pro každého žáka, špendlíky nebo lepicí štítky, propisky

Postup:

1. Dejte žákům list papíru s předkresleným batůžkem.
2. Každý si na svůj nakreslený batůžek napíše tři věty o sobě, z nichž jedna bude nepravdivá (např. mám dva sourozence, byl jsem v USA, miluju špagety se sýrem). Pravdivé věty by měly obsahovat informace, o kterých žák předpokládá, že je o něm ostatní ještě nevědí.
3. Každý žák si na záda nechá připevnit (špendlíky nebo štítky) svůj list papíru s batůžkem tak, aby na něj ostatní viděli.
4. Všichni žáci mají v ruce propisku a jejich úkolem je přečíst si, co každý na svůj batůžek napsal, a vždy označit čárkou tu větu, kterou u daného spolužáka pokládají za nepravdivou.
5. Takto každý označí namalované batůžky všem spolužákům. Na označení vět mají žáci deset minut.
6. Po uplynutí časového limitu se každý žák posadí na své místo do kruhu a před sebe položí svůj list s batůžkem.
7. Postupně každý přečte, co na svůj batůžek napsal, a sdělí, která jeho věta byla nepravdivá a zda ji spolužáci označili správně.
8. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskusi.

Otázky k diskusi:

- Podařilo se vám seznámit se v časovém limitu s batůžky všech spolužáků?
- Dozvěděli jste se o někom něco nového?
- Zjistili jste, že máte s někým něco společného, co jste dříve nevěděli?

Praktická doporučení:

Předejte žákům vaši zpětnou vazbu o průběhu techniky.

Při fázi, v níž žáci vymýšlejí tři věty o sobě, jim práci průběžně kontrolujte a pokuste se je motivovat, aby věty nebyly negativním sebehodnocením (např. „jsem hloupá na matiku“ můžete nahradit „špatně se mi učí matika“) nebo se netýkaly někoho ze spolužáků.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika většinou probíhá bez obtíží.

Upraveno dle: Vecheta, V. **Indoor activity.**

Computer Press, Brno, 2009.

ISBN 978-80-251-2561-8.

Molekuly aneb „co máme společného“

Cílová skupina	5.–8. třída
Cíl	<i>Podpořit vzájemné poznávání se žáků Umožnit hledání společných charakteristik/zájmů/postojů Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Žáci se volně pohybují ve vymezeném prostoru.
2. Sdělíte žákům, že jejich úkolem bude vytvořit molekulu podle zadané charakteristiky.
3. Molekulu utvoří vždy jen ti žáci, kterých se zadaná charakteristika týká, ostatní stojí.
4. Molekula znamená, že žáci utvoří skupinu a vzájemně se sebe dotýkají.

Charakteristiky zadávejte postupně, např. „Molekulu vytvoří ten, kdo...“

- má sourozence
- jezdí v zimě na hory
- má kočku
- hraje rád fotbal
- dívá se na televizi
- poslouchá hudbu
- zpívá si ve sprše
- chtěl by se stát slavným
- nosí radši kalhoty než sukni
- baví ho škola atd.

Otázky k diskuzi:

- Dozvěděli jste se o někom něco, co jste dříve nevěděli? A co?
- Překvapila vás nějaká informace o někom?

Praktická doporučení:

Jedná se o pohybovou poznávací techniku, kterou můžete otázkami přizpůsobit podle toho, co byste se o třídě rádi dozvěděli nebo co si myslíte, že o sobě žáci navzájem nevědí. Otázky volte tak, abyste umožnili zapojení všech žáků ve třídě a vzájemný kontakt napříč skupinou.

Můžete se ptát i na postoje k různým aktuálním tématům. Důležité je, abyste touto technikou nenutili žáky ventilovat své osobní problémy či problémy ve vztazích ve třídě.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika většinou probíhá bez obtíží.

Papírová válka trochu jinak

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit vzájemné poznávání se žáků Zábavnou formou odreagovat napětí ve třídě</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papíry, tužky, provázek

Postup:

1. Každý žák si vezme list papíru a tužku. Na papír napíše čitelně hůlkovým písmem tři věty, kterými popíše své vlastnosti nebo zájmy. Jedna z vět by měla obsahovat informaci, o níž žák předpokládá, že ji o něm ostatní ještě nevědí.
2. Poté všichni žáci zmačkají svůj list papíru do koule.
3. Ve třídě nyní utvořte dostatečně velký prostor na hrací pole a označte jeho polovinu natažením provázku na zem (nebo dělicí čáru namalujte křídou).
4. Rozpočítáním rozdělte třídu na dvě družstva. Každé družstvo zaujme polovinu hracího pole.
5. Po zahájení hry začínají žáci házet své papírové koule na pole soupeře.
6. Dále házejí všechny papírové koule, které dopadnou na jejich polovinu, zpět na pole soupeře, dokud nezazní signál pro ukončení hry. Vyhraje ten tým, který bude mít na své polovině po ukončení hry méně papírových koulí.
7. Signálem k ukončení hry je slovo Stop, které nahlas vyslovte. Po signálu nesmí již nikdo žádnou kouli hodit, jinak jeho tým automaticky prohrává.
8. Po zastavení hry žáci sečtou papírové koule, které mají na své polovině hracího pole. Oznamte vítěze.
9. Poté si každý žák náhodně vybere jednu papírovou kouli.
10. Posadte se do kruhu tak, aby na sebe všichni dobře viděli, a určete, který žák začne s následující aktivitou.
11. Vybraný žák rozbalí papírovou kouli a nahlas přečte věty, které jsou na papíře napsány. Jeho úkolem je uhodnout, koho se charakteristiky týkají. Pokud si žák neví rady, požádá o pomoc ostatní.
12. Postupně rozbalují papírové koule další žáci.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám dařilo dodržet pravidla techniky?
- Měl váš tým domluvenu nějakou strategii pro házení papírových koulí?
- Dozvěděli jste se o někom něco, co jste dříve nevěděli? Co konkrétně?

Praktická doporučení:

Technika většinou žáky baví, spojuje pohybovou aktivitu se vzájemným poznáváním se. Doporučujeme zdůraznit pravidlo, že po zaznění signálu Stop už nikdo žádnou kouli na pole soupeře hodit

nesmí. Někdy se může stát, že je obtížné rozlišit, zda nebyla papírová koule v době zaznění signálu již v letu. Neakceptujte jen zjevné (záměrné) porušení pravidla.

Výstupů z techniky můžete využít k diskusi o odpovědnosti jednotlivce v rámci práce týmu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některé děti porušují pravidlo tím, že po signálu Stop papírové koule dále házejí.

Dodržte, že vyhraje to družstvo, které pravidlo respektuje. Zastavte případný konflikt mezi žáky.

Přívlastek před jméno

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit seznamování nových žáků</i> <i>Podpořit vzájemné oslovování se křestními jmény</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Žáci sedí na židlích v kruhovém uspořádání.
2. Jejich úkolem je představit se ostatním žákům nestandardním způsobem. Každý sdělí své jméno a přidá před něj přívlastek, který jej pozitivně charakterizuje a má stejné počáteční písmeno jako jeho jméno, např. RÁZNÁ Radka.
3. Představí se první žák, pokračuje žák po jeho pravici, který před vlastním představením zopakuje jméno a přívlastek předcházejícího žáka, např. RÁZNÁ Radka, JASNÁ Jana.
4. Stejným způsobem pokračují další žáci. Každý zopakuje jména a přívlastky všech spolužáků, kteří se představovali před ním, a na závěr přidá své jméno s přívlastkem.

Otázky k diskuzi:

- Který přívlastek vás nejvíce zaujal?
- Dozvěděli jste se něco nového o svých spolužácích?

Praktická doporučení:

Technika je vhodná zejména pro nově složenou třídu, v níž se žáci navzájem tolik neznají, nebo jako podpora při začleňování nového žáka do třídy. Oslovování křestními jmény podporuje dobré vztahy mezi žáky. Proto je možné techniku využít i ve třídě, v níž jsou spolužáci déle, ale nemají ve zvyku se oslovovat jmény.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Někdo má potíže svůj přívlastek vymyslet.
Požádejte ostatní žáky o spolupráci a umožněte dotyčnému si některý z nápadů vybrat.
- Žáci vymýšlejí negativní přívlastky
Připomeňte pravidla a trvejte na tom, aby byl přívlastek pozitivní.

Házení míčků

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit vzájemné poznávání žáků Umožnit kontakt mezi všemi žáky ve třídě</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	tři malé míčky

Postup:

1. Postavte žáky do kruhu. Jejich úkolem bude postupně říct své jméno a přidat k němu, co mají rádi, např. „Jsem Jana, mám ráda zpěv“ nebo „Jsem Petr a mám rád upřímnost“.
2. Úkolem žáků je si zapamatovat co nejvíce informací o svých spolužácích.
3. Poté si vyberte jednoho žáka, zopakujte jeho jméno a co má rád a hodte mu jeden míček.
4. Žák, který obdrží míček, ho stejným způsobem předá dál.
5. V technice by se měli vystřídat všichni žáci.
6. Ve chvíli, kdy míč dostane poslední žák, hodí ho zpět tomu, od koho míč přijal. Opět použije spolužákovo jméno i to, co má dotyčný rád.
7. Hra končí, když se míček dostane zpět k vám jako k prvnímu házejícímu.

Otázky k diskuzi:

- Co nového nebo zajímavého jste se dozvěděli o svých spolužácích?

Praktická doporučení:

Hlavním úkolem žáků při této technice je si pamatovat, od koho míč přijali, komu ho hodili a také informace, které na začátku sdělili ostatní spolužáci. Vyžaduje proto, aby se všichni žáci soustředili na ostatní. Technika se většinou na první pokus nepodaří, opakujte ji se třídou tak dlouho, dokud žáci nebudou úspěšní. Pro zpestření přidávejte v určitých časových intervalech další dva míčky.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika většinou probíhá bez komplikací.

V čem jsme stejní a v čem jiní

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet vzájemné poznávání se žáků Umožnit žákům hledání společných charakteristik</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	papíry, tužky, židle podle počtu žáků, stopky

Postup:

1. Ze židlí utvořte společně se žáky dva soustředné kruhy tak, aby byly židle z vnitřního kruhu otočeny proti židlím z kruhu vnějšího (viz obrázek).
2. Každý žák si vezme list papíru, který přeloží podélně na polovinu, a tužku. Posadí se na jednu ze židlí.
3. Žáci sedící proti sobě mají nyní za úkol na svůj list papíru zapsat jméno spolužáka sedícího naproti. Poté zapíší 3 věci, které mají s dotyčným společné (na jednu polovinu papíru), a jednu věc, ve které se od sebe odlišují (na druhou polovinu papíru). Na těchto charakteristikách se domlouvají společně, na domluvu a zapsání mají jednu minutu.
4. Po uplynutí minuty dejte povel žákům sedícím ve vnějším kruhu, aby se posunuli o jednu židli doprava. Dále probíhá aktivita stejným způsobem, dokud se žáci ve vnějším kruhu nevrátí na své původní místo.
5. Žáci by se měli pokusit o to, aby se společné charakteristiky nebo rozdíly pokud možno neopakovaly, tedy aby s každým novým spolužákem v diskuzi našli jiné charakteristiky, než jaké mají na svém papíře zapsány.

Otázky k diskuzi:

- Co nového jste se dozvěděli o svých spolužácích?
- Překvapilo vás něco? Co konkrétně?
- Přišli jste na nějakou věc, kterou máte společnou s většinou třídy? Kterou?
- V čem se od ostatních odlišujete?
- Čeho se charakteristiky nejčastěji týkaly (např. zájmů, vlastnictví předmětů atd.)?

Praktická doporučení:

Nosnou částí techniky je zejména diskuze probíhající mezi žáky ve dvojicích. Pozorujte, jak se k sobě žáci během techniky chovají, zda hledání společného a rozdílného probíhá v diskuzi a jaká vládne mezi žáky nálada. Po skončení diskuze předejte třídě vaši zpětnou vazbu.

Dvou kruhových uspořádání můžete se třídou využívat i pro diskuzi o jiných tématech. Lze např. zadat, že mají žáci minutu na to, aby si společně povídali o svých názorech a postojích na nějaké aktuální téma nebo učební látku.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Třída nestíhá v časovém limitu plnit zadání.

To může vypovídat o tom, že se žáci mezi sebou relativně málo znají. Prodlužte časový limit nebo zkrat'te zadání.

Upraveno dle: Šímanovský Z., Šímanovská B., **Hry pro rozvoj zdravé osobnosti**. Portál, Praha, 2010. ISBN 978-080-7367-801-2.

Křížovka

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Vzájemné poznávání se žáků ve třídě</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	list papíru pro každého člena skupiny

Postup:

1. Doprostřed papíru otočeného na šířku napíše každý žák své křestní jméno tak, že budou jednotlivá písmena pod sebou.
2. Ke každému písmeni napíší žáci slova, která vystihují silné nebo slabé stránky jejich osobnosti, jejich vlastnosti. Vlastnosti musí obsahovat jedno z písmen křestního jména žáka, aby bylo možné vlastnosti připisovat k písmenům ze jména jako do křížovky. Počet kladných vlastností či charakteristik musí být větší než počet záporných.
3. Každý žák postupně představí svou křížovku. Pokud nemá doplněné nějaké písmeno, ostatní žáci mohou doplnění jeho silných stránek navrhnout. Dotyčný si může zvolit, zda některou z nápověd do své křížovky zapíše.

Otázky k diskuzi:

- Psalo se snáze o kladných, nebo o záporných vlastnostech?
- Dovedete si představit situaci, ve které je „silná“ stránka nevýhodou a „slabá“ naopak výhodou? Uveďte příklad.

Praktická doporučení:

Jedná se o techniku, která je zábavnou formou zaměřená na učení se žáků sebereflexi a také na vzájemné poznávání žáků ve třídě. V technice je důležité držet se pravidel a reflektovat, že silné i slabé stránky mají všichni lidé a díky tomu se mohou dobře doplňovat.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci vzájemně negativně komentují vlastnosti ostatních.
Techniku zastavte, popište, co vidíte, a sdělte, že prezentace silných a slabých stránek je pouze v kompetenci daného žáka.

Ruce

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Vzájemné poznávání pozitivních vlastností spolužáků ve třídě</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	list papíru A4 pro každého člena skupiny, fixy

Postup:

1. Každý žák si na svůj list papíru obkreslí jednu svou dlaň s prsty. Do každého prstu má nyní za úkol tiskacím písmem napsat jednu svou pozitivní vlastnost nebo charakteristiku.
2. Poté svou ruku z papíru vystřihne a odevzdá vám ji. Všichni se poté posadí do kruhového uspořádání.
3. Vystřižnuté ruce všech žáků promíchejte a položte na zem doprostřed kruhu.
4. Postupně si každý žák vylosuje jednu ruku, přečte, co je v prstech napsáno, a má za úkol uhodnout, o čí ruku se jedná. Pokud si není odpovědí jistý, může požádat spolužáky o nápovědu. Stejným způsobem pokračují další žáci v kruhu.

Otázky k diskuzi:

- Co nového jste se dozvěděli o svých spolužácích?
- Čí ruku se vám podařilo uhodnout nejsnáze? Čí naopak nejobtížněji? Proč tomu tak podle vás bylo?
- Našli jste nějakou společnou vlastnost s někým ze spolužáků?
- Která vlastnost se objevovala nejčastěji?

Praktická doporučení:

Jedná se o jednoduchou techniku zaměřenou na vzájemné poznání pozitivních vlastností žáků ve třídě. Žáci se jejím prostřednictvím učí reflektovat a prezentovat své charakteristiky. Buďte třídě k dispozici, pokud se jim nedaří vymyslet, které vlastnosti prezentovat, nebo pokud mají obtíže uhodnout, komu vylosovaná ruka patří.

Diskuzi můžete vést ke hledání společných charakteristik ve třídě.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci vzájemně negativně komentují vlastnosti ostatních.
Techniku zastavte, popište, co vidíte, a podpořte právo každého žáka na vlastní prezentaci svých vlastností.

... aby spolu žáci uměli lépe spolupracovat

Ve třídě 8.C měli mezi sebou žáci hezké vztahy a dobře spolu vycházeli do chvíle, než bylo potřeba spolupracovat. Jakmile dostali za úkol společnou práci, selhávali. Často nebyl nikdo schopen se zadaného úkolu aktivně chopit, žáci předávali své kompetence jeden na druhého nebo seděli a čekali, co udělají ostatní. Pokud už k nějakému úkolu aktivně přistoupili, selhávala jejich strategie. Třída totiž nebyla schopna si efektivně rozdělit role nezbytné pro dokončení úkolu.

Nezbytnou podmínkou pro spolupráci žáků je jejich porozumění a motivace k plnění společného úkolu. Efektivní spolupráce předpokládá především schopnost žáků se společně domluvit na vhodné strategii a rozdělení rolí.

Rozvíjet schopnost spolupráce znamená učit žáky uvědomění, že úspěch jednotlivce v dosažení cíle úkolu může být vázán na spolupráci s dalšími členy skupiny a že spolupráce může rozvíjet dobré vztahy mezi žáky a vede i k jejich osobnostnímu růstu.

Ke schopnosti spolupráce je potřeba žáky dlouhodobě vést, protože je ovlivněna mnoha faktory. Někdy mají žáci potíže být ve vzájemném kontaktu, naslouchat si, dělat kompromisy, vnímat silné stránky ostatních spolužáků a podle toho si rozdělit role, vymyslet vhodnou strategii a být motivováni si s ostatními vzájemně pomáhat a něco s nimi společně vytvářet.

Škola je jedním z nejvhodnějších prostředí, kde je možné spolupráci žáků podporovat a rozvíjet, pokud v ní a u jednotlivých učitelů převládá kooperativní přístup, namísto soutěžení. Soutěžení totiž sice zvyšuje motivaci žáků k činnosti, na druhou stranu se ale žáci v takovém případě cítí být se třídou málo spjatí a třída neplní svou funkci uspokojování sociálních potřeb jednotlivých žáků.

V rámci popsaných technik doporučujeme při skupinové práci žáky ve třídě dělit do několika skupin, v nichž se jim bude ze začátku spolupracovat lépe než v rámci celé třídy. Rozdělení žáků do skupin nezaručí jejich spolupráci, ale je jednou z možností, jak ji rozvíjet. Pracovní skupiny mohou vznikat různým způsobem. Ze začátku doporučujeme vytvářet přirozené skupiny sestavené na základě dobrovolnosti, kde se setkávají žáci, kteří k sobě mají blízko. Za nejefektivnější se považuje spolupráce ve čtyřčlenných skupinách.

Provazová lávka

Cílová skupina	7.–9. třída, kde se žáci lépe znají
Cíl	Rozvíjet schopnost žáků spolupracovat Rozvíjet vzájemnou důvěru a ohleduplnost mezi žáky
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	stabilní židle

Postup:

1. Spolu s dětmi vyrovnejte židle (dle počtu žáků) do kruhu tak, aby se vzájemně dotýkaly.
2. Každý žák se (lépe bez bot) postaví na jednu ze židlí.
3. Vyberte si zadání z následujících možností a tříde zadejte instrukce. Úkolem je seřadit se bez předešlé domluvy podle:
 - výšky (od nejvyššího k nejmenšímu)
 - abecedy začátečních písmen křestních jmen (od A do Z)
 - data narození (od nejstaršího k nejmladšímu) atd.
 tak, aby nikdo nepromluvil a nesestoupil/nespadl ze židlí.
4. Po dokončení techniky přejděte k reflexi.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám technika podařila?
- Spadl někdo z vás na zem? Jak se to stalo?
- Kolem koho ze spolužáků jste procházeli s největší důvěrou?
- Co vám činilo největší problémy?
- Byl někdo, kdo průběh techniky řídil?
- Kdo podle vás ostatním nejvíce pomáhal?

Praktická doporučení:

Technika rozvíjí vnímavost žáků sobě navzájem a otevírá téma jejich schopnosti být si vzájemně oporou. Žáky vedeme k tomu, aby si uvědomili, že v podobných situacích je důležité druhým důvěřovat, ale také jim být v případě potřeby nápomocni. Oceňte děti, které ostatním výrazně pomáhaly (podle vašeho názoru i podle výstupu z diskuze).

Techniku je možné využít i alternativním způsobem s pomocí provázku, který položíte na zem. Žáci se řadí jen na něm, aniž by z něj sestoupili.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci se vzájemně vystrkují z kruhu natolik, že není techniku možné dokončit.
Techniku zastavte, vraťte žáky na původní místa a zopakujte instrukce. Ověřte, že žáci zadání dobře porozuměli.

Pokud se toto opakuje, techniku ukončete a popište, co se dělo a proč nebylo podle vás možné v aktivitě pokračovat. Můžete vybrat náhradní aktivitu a k provazové látce se vrátit s odstupem času, abyste mohli zhodnotit případný vývoj třídy.

- Žáci během techniky mluví.

Techniku zastavte, vraťte žáky na původní místa a zopakujte zadání a pravidla. Ověřte, že žáci zadání dobře porozuměli.

Malování jednou tužkou

Cílová skupina	5.–9. třída, vhodné pro sudý počet žáků
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost neverbálně spolupracovat Uvědomit si důležitost rozdělení rolí ve dvojici Umožnit potkat se při společném úkolu ve dvojicích se spolužáky, s nimiž není žák běžně v kontaktu</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	papíry A4, pastelky

Postup:

1. Rozdělte žáky do dvojic tak, aby spolu byli ti, kteří spolu běžně nejsou v kontaktu. Doporučujeme náhodné rozřazení. Např. přiřďte dětem číslo – počítejte od jedné do patnácti (pokud je ve třídě 30 dětí), další polovině přiřďte opět ta samá čísla. Dvojice vytvoří děti se stejnými čísly.
2. Každá dvojice si vezme papír a jednu pastelku a najde si místo, kde bude pracovat.
3. Úkolem je nakreslit společně a bez mluvení jednou tužkou (drží ji oba žáci) obrázek, který bude obsahovat: DŮM, STROM, PSA, SLUNCE a MRAKY. Na kresbu mají dvojice 5-10 minut.
4. Po dokončení úkolu se žáci vrátí na místa tak, aby na sebe všichni viděli a seděli vedle sebe žáci, kteří spolu pracovali.
5. Každá dvojice ostatním ukáže a popíše svůj obrázek a krátce okomentuje svou spolupráci zodpovězením otázek k diskusi.
6. Reflektujte průběh techniky.

Otázky k diskusi:

- Jak jste spokojeni s vaším obrázkem?
- Jak hodnotíte vaši spolupráci?
- Byl někdo, kdo malování více vedl?
- Střídali jste se ve vedení?
- Jaké pro vás bylo nechat se vést?
- Jak se vám dařilo u zadané techniky nemluvit?

Praktická doporučení:

V průběhu práce žáků můžete jednotlivé dvojice sledovat, poznatky lze využít k vlastní závěrečné reflexi techniky.

Pokud je ve třídě aktuálně lichý počet žáků, zvažte, zda techniku použít. Pokud ji použijete, je potřeba vaše vlastní zapojení, což vám na druhou stranu znemožní sledovat práci třídy a předat žákům vhodnou zpětnou vazbu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některé děti odmítnou v určené dvojici spolupracovat.

Pokuste se žáky ke spolupráci motivovat. Pokud se to přesto nepodaří, vyměňte je s jinou dvojicí. V některých případech je žádoucí trvat na původním rozdělení, jindy je vhodnější žáky nenutit. Toto je důležité zvážit dle znalosti vztahového kontextu třídy.

- Dvojici se spolupráce nedaří.
Trvejte na dokončení úkolu. V reflexi nechte žáky zdůvodnit, proč si myslí, že se jim spolupráce nedařila.
- Žáci se při technice verbálně domlouvají.
Připomeňte jim zadání techniky.

Práce s příběhem

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost spolupracovat a domluvit se na formě práce na společném úkolu</i>
Časová dotace	45–60 minut dle počtu žáků
Pomůcky	papíry, pastelky, tužky

Postup:

1. Připravte pro každého žáka 5 papírových kartiček o stejné velikosti.
2. Rozdejte kartičky všem žákům.
3. Sdělte žákům, že budou mít za úkol vytvořit příběh, v němž budou vystupovat různé postavy/věci, které si sami vymyslí.
4. Aktéry příběhu představujte žákům postupně. Žáci si vždy připraví jednu kartičku, vy uvedete aktéra a žáci na příslušnou kartičku namalují, kdo bude v jejich příběhu jako tento aktér vystupovat.
5. Je důležité žáky upozornit, že se nesmí jednat o skutečné postavy z jejich okolí.
6. Aktéři příběhu jsou následující:
 - hlavní hrdina (např. kluk, pohádkový dědeček, vodník, zajíc...)
 - další postava (např. holka, žába, princ...)
 - věc, o kterou se v příběhu jedná (prsten, jablko, počítač...)
 - záporňák – v příběhu škodí (vlk, skřítek, televizní hlasatel...)
 - kladas – snaží se situaci vyřešit/pomoci (královna, anděl, babička...)
7. Když žáci nakreslí všechny aktéry, mají za úkol vytvořit a napsat vlastní krátký příběh se zapojením všech aktérů. Práci žáků průběžně sledujte.
8. Poté rozdělte žáky do 4–5členných skupin tak, aby skupinu tvořili žáci, kteří spolu běžně nekamarádí. Každý žák představí ostatním členům skupiny svůj příběh.
9. Žáci ve skupinách následně vytvoří jeden nový společný příběh, v němž budou vystupovat postavy z příběhů jednotlivých členů skupiny – od každého žáka alespoň jeden aktér. Každý žák tedy přináší do společného příběhu minimálně jednu svou vymyšlenou postavu.
10. Členové skupiny si dále domluví formu ztvárnění příběhu pro ostatní spolužáky z jiných skupin (např. příběh přehrají, přečtou ho jako televizní zprávu, použijí pantomimu atd.) a příběhy postupně prezentují.
11. Techniku reflektujte.

Otázky k diskuzi:

- Našli jste nějakou podobnost vašeho příběhu s příběhy některých spolužáků?
- Jak se vám dařila spolupráce ve skupině?
- Jak jste spokojeni s příběhem, který vytvořila vaše skupina?
- Jakým způsobem se vám podařilo shodnout se na společném příběhu?

Praktická doporučení:

Předejte žákům vaši zpětnou vazbu o průběhu techniky, pojmenujte a oceňte prvky, díky nimž se podle vás dětem spolupráce dařila.

Technika žákům umožňuje společný tvořivý zážitek a nabízí prostor pro reflexi schopnosti spolupráce žáků ve skupinách. Pro některé žáky/třídy může být technika náročná z hlediska kreativity, zvažte tedy, zda je vhodná pro vaši třídu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některým dětem se nedaří vymyslet příběh.

Pokuste se jim pomoci příběh zformulovat nebo zdůrazněte, že stejně důležité jako vytvoření příběhu jsou jeho postavy. Podpořte je ve vymýšlení společného příběhu ve skupině.

- Některá skupina poruší zadání, tj. za aktéra zvolí někoho ze spolužáků nebo jeho okolí, (nebo je z obrázku evidentní, že někoho takového znázorňuje).

Prezentaci skupiny zastavte, poukažte na porušení pravidel a přejděte k prezentaci další skupiny nebo k reflexi.

Taková situace může vypovídat o rizikových vztazích mezi žáky ve třídě.

Lego

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost třídy zvolit strategii pro spolupráci a poté ji dodržovat</i> <i>Učit se akceptovat rozdělení rolí při skupinové práci</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	barevné kostky lega (Duplo), šátky

Postup:

1. Sestavte několik stejných objektů z lega (každý z cca 15 kostek) tak, abyste měli pro každou skupinu osmi žáků jeden sestavený model. Pro každou skupinu připravte také kostky na sestavení druhého stejného objektu.
2. Rozdělte žáky do skupin po cca osmi členech.
3. Předajte každé skupině jeden objekt z lega a sdělte žákům, že jejich úkolem bude instruovat spolužáka, kterého si nyní zvolí, jak má poslepu dle modelu sestavit objekt z kostek, které následně obdrží.
4. Žáci mají za úkol se předem domluvit na signálech, jakými budou vybraného spolužáka instruovat (např. signály pro barvy, doleva, doprava). Za signály nelze zvolit žádná slova.
5. Po dohodě ve skupině vybranému žákovi zavažte šátkem oči, předajte každé skupině kostky na sestavení objektu a model nechte jako předlohu. Vybraný žák se může ptát spolužáků ve skupině, ti ale mohou odpovídat pouze podle předem domluvených signálů.
6. Sdělte skupině, kdy má začít práci, časový limit není stanoven.
7. Průběžně kontrolujte, zda jsou pravidla techniky dodržována.

Otázky k diskuzi:

- Podařilo se vám správně sestavit předložený objekt?
- Jak se vám dařilo domluvit se na společných signálech?
- Jak byly instrukce pro stavitele předávány? Rozuměl jim? Řídil se jimi?
- Dařilo se vám dodržovat stanovená pravidla?
- Co konkrétně se vám při spolupráci nejvíce dařilo? Co se dařilo méně?

Praktická doporučení:

Tato technika vyžaduje přípravu. Pro úspěšné dokončení techniky je zapotřebí, aby se žáci předem dobře domluvili na signálech a zvažili všechny možné varianty. Signály by neměly být moc složité. Důležité je také rozdělení rolí a jejich následné dodržování. Technika požaduje poměrně velkou kázeň a soustředěnost v rámci práce skupiny. Role učitele spočívá zejména v hlídání dodržování pravidel v jednotlivých skupinách.

Ideální je použít sérii lega Duplo, která má kostky větší. Lze je nahradit jinou stavebnicí podobných rozměrů.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Velmi často se stává, že se děti hůře domlouvají na signálech či na některé zapomenou.
V takovém případě jim můžete pomoci domluvu na signálech korigovat nebo jim vhodné signály doporučit.
- Skupině se nedaří objekt dle modelu sestavit.
Hru zastavte a s dětmi reflektujte, co se děje a proč se spolupráce nedaří. Poté je můžete vyzvat k pokračování ve spolupráci.

Abeceda

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost spolupráce a tvůrčí přístup ve skupině</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	<i>podnětné prostředí s dostatečným množstvím různých předmětů</i>

Postup:

1. Rozdělte třídu na skupiny cca po pěti žácích.
2. Úkolem každé skupiny je shromáždit v co nejkratším čase předměty, které svým počátečním písmenem zastupují všechna písmena v abecedě (A – atlas, B – batoh...).
3. Vyhrává ta skupina, která nejrychleji splní zadání.

Otázky k diskuzi:

- Kdo našel nejzajímavější předmět?
- Které písmeno vám způsobilo největší starosti?
- Zvolila vaše skupina nějakou strategii? Jestli ano, jakou?
- Kdo z vaší skupiny našel nejvíce předmětů?

Praktická doporučení:

Tato nenáročná technika je zaměřena především na komunikaci a spolupráci mezi žáky. Ukazuje na schopnost žáků si ve skupině efektivně rozdělit role a zvolit výhodnou strategii. V diskuzi oceňte pozitivní spolupráci všech skupin, nejen té vítězné.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Tato technika většinou probíhá bez obtíží.

Formule 1

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost spolupráce mezi žáky ve třídě</i> <i>Umožnit žákům zlepšovat strategie spolupráce</i>
Časová dotace	40–60 minut dle počtu účastníků
Pomůcky	šátek, dva provazy nebo křída (dle prostoru, který máte k dispozici), stopky

Postup:

1. Upevněním dvou provazů vyznačte ve velkém prostoru (nebo venku) trať širokou přibližně 1,5 metru a dlouhou dle dostupného prostoru (nebo ji můžete namalovat na zem křídou). Trať by měla obsahovat aspoň dvě ostré zatáčky. Na jejích koncích vyznačte start a cíl.
2. Rozdělte třídu náhodně na skupiny po přibližně osmi žácích.
3. Jednoho ze žáků požádejte o roli zapisovatele výsledků.
4. Vylosujte pořadí skupin.
5. První skupina si vybere jednoho žáka, kterého postaví na start trati jako jezdce a zaváže mu oči šátkem. Předtím má skupina určený čas, v němž společně vymyslí signály, které bude používat k navigování jezdce (brždění, zatáčení vpravo a vlevo, přidání rychlosti atd.). Ostatní členové skupiny se rozmístí podél trati. Na váš povel vyrazí jezdec ze startu a s pomocí signálů svého týmu se pokouší v co nejrychlejší době dorazit bez přešlapu ve vytýčené trati do cíle.
6. Čas jezdci změřte na stopkách, žák vybraný k zapisování zaznamená čas prvního jezdce.
7. Stejným způsobem se postupně vystřídají všichni žáci (každý žák má jeden pokus). V úkolu se skupiny střídají dle vylosovaného pořadí. Před každým startem nového jezdce mají chvíli k domluvě na strategii a signálech.
8. Čas jezdců z jednotlivých skupin se nakonec sčítá (popř. spočítejte průměrný čas skupiny).
9. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskusi.

Otázky k diskusi:

- Které skupině se podařilo nejrychleji dostat do cíle? Co její úspěch způsobilo?
- Jak se vám dařilo dohodnout se na signálech k navigaci jezdce?
- Jak práce ve vaší skupině vypadala? Měli jste nějak rozdělené, kdo bude navigovat nebo v jakých momentech se budete v navigaci střídat? Jak?
- Jak se vám v roli jezdce dařilo naslouchat signálům vaší skupiny?
- Zlepšovala se spolupráce vaší skupiny v průběhu hry? Jak?
- Jak se vám líbilo v roli jezdce?

Praktická doporučení:

Technika je poměrně náročná na čas, ale umožňuje sledovat rozvoj spolupráce ve třídě při plnění opakujícího se úkolu. Žáci během hry postupně zjišťují, které prvky spolupráce se ukazují jako efek-

tivní a které naopak spolupráci zhoršují. Těchto zkušeností mohou okamžitě využít a aplikovat je na dalších jezdcích.

V diskusi dejte žákům prostor ke sdílení svých zážitků a poté vyberte, které prvky spolupráce žákům pomáhaly. Společně na závěr hledejte, zda je možné některé z nich využít i v jiných situacích třídy.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák je jako jezdec velmi neopatrný, máte obavu, že by si mohl ublížit.
Techniku zastavte, popište situaci, vyzvěte žáka k opatrnosti a poté jej vraťte zpět na start. Trať ho nechejte absolvovat znovu (i s měřením času).
- Někteří žáci si nechtějí vyzkoušet roli jezdce.
Pokuste se zmírnit jejich obavy. Pokud i přesto odmítají, nenut'te je, zachovejte je ale v roli navigátorů ve své skupině.

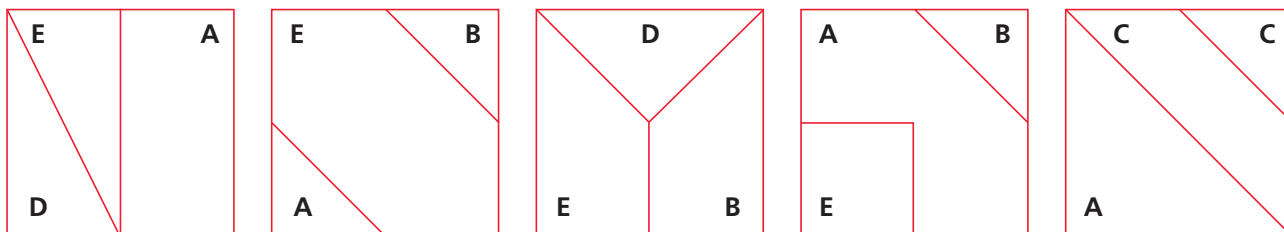
Upraveno dle: *Hermochová, S., Neuman, J. Hry do kapsy IV.* Portál, 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7178-818-X.

Kooperativní čtverce

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	Rozvíjet schopnost třídy spolupracovat na společném úkolu Podpořit kooperativní přístup k aktivitám
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	obálky s rozstříhanými čtverci

Postup:

1. Náhodně rozdělte třídu na skupiny po pěti žácích. Každá skupina si najde místo kolem stolu.
2. Pro každou skupinu připravte 5 obálek s rozstříhanými čtverci a označením A, B, C, D, E. Uvnitř obálky označené písmenem A jsou dílky čtverců s písmenem A atd.
3. Každému žákovi předejte jednu obálku tak, aby měla každá skupina pěti žáků zastoupeny obálky s označením všech pěti písmen.
4. Úkolem každého žáka je vytvořit z dílků v obálkách čtverec. Hra končí, když má každý žák před sebou jeden čtverec.
5. Sdělte žákům pravidla techniky:
 - členové skupiny spolu při skládání čtverců nesmí slovně ani neverbálně komunikovat
 - členové skupiny nesmí nikomu přímo dávat své díly, ani je od nikoho brát. Každý může kterýkoli ze svých dílů odložit doprostřed stolu a také si z takto odložených dílků brát
6. Vyhrává skupina, která jako první sestaví všech pět čtverců.
7. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskusi.

Otázky k diskusi:

- Jak se vám technika dařila?
- Jakou vaši skupina zvolila strategii?
- Jak se vaší skupině dařilo spolupracovat?
- Co považujete za důležité pro úspěšné dokončení této hry?

Praktická doporučení:

Technika vyžaduje soustředění všech žáků, zvažte proto, zda je vhodná pro vaši třídu. Je ji možné úspěšně dokončit, jen když žáci pochopí, že musí dát kartičky z obálky k dispozici ostatním členům skupiny.

Prostřednictvím této techniky se žáci učí, že spolupráce s ostatními usnadňuje práci vlastní a zajišťuje úspěch celé skupiny.

Na závěr oceňte práci všech skupin, nejen té vítězné.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci v některé skupině nemohou vymyslet strategii spolupráce.
Buďte jim při vymýšlení strategie k dispozici, napovězte jim.

Upraveno dle: Vecheta, V. **Indoor activity**. Computer Press, Brno, 2009. ISBN 978-80-251-2561-8.

Lidské stroje

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost vzájemné spolupráce žáků</i> <i>Uvědomit si, že spolupráce jednotlivých žáků zajišťuje úspěch celé skupiny</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Náhodně rozdělte žáky do skupin po 4 až 6.
2. Úkolem každé skupiny je vymyslet a jen s pomocí svých těl znázornit jeden funkční stroj při práci (např. mixér, trajekt, vysavač).
3. Sdělte žákům pravidlo techniky, že na znázornění stroje se podílejí všichni členové skupiny.
4. Na vymyšlení stroje a způsobu jeho znázornění mají žáci 10 minut.
5. Každá skupina postupně předvede svůj stroj ostatním, kteří se budou snažit uhodnout, o jaký stroj se jedná.

Otázky k diskuzi:

- Popište, jak probíhala spolupráce ve vaší skupině (domluvení se na nápadu a způsobu jeho znázornění).
- Který stroj se vám líbil nejvíce?

Praktická doporučení:

Technika je zaměřena na rozvíjení schopnosti žáků domluvit se na společném postupu a najít pro každého roli, jejíž plnění zajistí úspěšné dokončení úkolu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci spolu ve skupině nechtějí spolupracovat.
Ke spolupráci je motivujte, podpořte je při domlouvání se na výběru stroje a postupu.

Vysoká věž

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet dovednost žáků spolupracovat, zvolit vhodnou strategii a rozdělení rolí při plnění úkolu</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	balení špejlí pro každou skupinu, lepenka, nůžky

Postup:

1. Rozdělte žáky do skupin po čtyřech.
2. Každá skupina obdrží 1 balení špejlí a z nich má za úkol s pomocí lepenky a nůžek postavit co nejvyšší věž.
3. Sdělte žákům pravidla techniky:
 - Každý smí používat jen jednu ruku. Druhou bude mít za zády.
 - Věž musí vydržet stát bez pomoci.
4. Skupina, která bude mít úkol splněný, dá signál, že je hotova.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vaší skupině dařila spolupráce?
- Co bylo nejsnazší? Co naopak nejobtížnější?
- Co vám pomohlo úkol dokončit?
- Naučili jste se něco, co můžete využít i v jiných situacích, kdy musíte spolupracovat? Co konkrétně?

Praktická doporučení:

Technika je velmi dynamická, zaměřená na uvědomění, že k dokončení techniky je nezbytné dobré rozdělení rolí ve skupině. Nutí žáky vzájemně spolupracovat a být k sobě pozorní.

Za dobrou spolupráci oceňte žáky všech skupin, nejen té, které se podařilo postavit nejvyšší věž.

Techniku můžete využít k diskuzi o efektivních strategiích spolupráce ve skupině a důležitosti vhodného rozdělení rolí. Žáci si mohou uvědomit, že každý je právě díky svému odlišnému zaměření a dovednostem užitečný při společné práci.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci ve skupině nejsou ochotni spolupracovat, vzájemně se obviňují z neúspěchu.
Buďte skupině k dispozici a pomozte žákům se nejprve na strategii a rozdělení rolí domluvit.

Ostrov

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost spolupráce a komunikace mezi žáky Vytvořit třídě prostor pro společnou tvorbu a zážitky</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	arch balicího papíru, pastelky, voskovky atp.

Postup:

1. Připravte si dostatečně velký papír, aby kolem něho mohli sedět všichni žáci.
2. Zadejte žákům instrukci, že je třída jedna velká skupina, která ztroskotala u opuštěného ostrova. Nyní si mají svůj ostrov zabydlet natolik, aby se jim zde dobře žilo.
3. Úkolem žáků je bez předešlé domluvy nakreslit ostrov třídy.
4. Vysvětlete žákům, že u této aktivity nezáleží na tom, jak kdo umí nebo neumí kreslit.
5. Podmínkou je, aby měl každý na ostrově své místo a na něj se nakreslil.
6. Po celou dobu techniky je žákům zakázáno mluvit.

Otázky k diskuzi:

- Co se vám na ostrově líbí?
- Když byste ostrov kreslili znovu, byl by jiný než tento?
- Popište každý svoje místo na ostrově.
- Na jaké místo na ostrově byste se chtěli podívat?
- Na jakém místě na ostrově byste se mohli všichni setkávat?

Praktická doporučení:

Tato velmi oblíbená technika umožňuje žákům podílet se na společném výtvoru třídy. Cílem není hodnocení toho, co a jak žáci nakreslili. Kresby ostrova žáci často pojímají ve stylu dnešní doby (např. hospody, zbraně). Je dobré žáky po celou dobu techniky motivovat k pozitivnímu naladění na spolupráci. Nenechte je negativně hodnotit práci jiných spolužáků. Diskuzi k technice dobře strukturujte, např. žák odpovídá na všechny otázky k diskuzi a poté pokračuje další žák. K diskuzi by měli mít prostor všichni žáci.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Někteří žáci se nechtějí zapojit.
Pokuste se je motivovat ke spolupráci, nabídněte jim, aby se zapojili v průběhu techniky.
- Někteří žáci budou zasahovat do kresby ostatních.
Techniku zastavte, řekněte, že žáci porušují pravidlo, aby měl každý na ostrově své místo, vyzvěte je k vzájemnému respektu.

Klávesnice

Cílová skupina	6.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost třídy spolupracovat a zlepšovat strategie spolupráce Umožnit zapojení všech žáků ve třídě do spolupráce</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	provázek, kartičky označené čísly od 1 do počtu žáků ve třídě, stopky

Postup:

1. Pomocí provázku udělejte kruh dostatečně velký, aby kolem něj mohli stát všichni žáci.
2. Do kruhu rozmístěte všechny kartičky s čísly tak, aby byla čísla na přeskáčku a kartičky byly rovnoměrně rozmístěny po celé ploše kruhu (to znamená, že některé budou více ve středu kruhu a jiné blíže ke kraji).
3. Hlavním úkolem celé třídy je vymyslet takovou strategii, aby se v co nejkratším čase dotkli vzeštně všech kartiček. Čas plnění úkolu změřte žákům na stopkách.
4. Žákům zadejte následující pravidla techniky:
 - Každý se smí dotknout pouze jednoho čísla.
 - V jednu chvíli je možné se dotknout jen jednoho čísla.
 - Uvnitř kruhu se může dotýkat země vždy pouze jeden žák.
5. Hru opakujte vícekrát, před každým opakováním dejte žákům prostor, aby se domluvili na nové a lepší strategii.
6. Před každým začátkem nechte žáky tipovat, jakého času si myslí, že dosáhnou.

Otázky k diskuzi:

- Popište, jak aktivita probíhala.
- Jak jste spokojeni s výsledkem?
- Co byste příště udělali stejně?
- Co byste příště udělali jinak?

Praktická doporučení:

Tato technika umožňuje zapojit do spolupráce všechny žáky ve třídě. Rozvíjí schopnost třídy reflektovat zvolené strategie a učí žáky průběžně spolupráci zlepšovat. U menšího počtu žáků doporučujeme počet čísel zdvojnásobit.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žákům se nedaří domluvit se na společném postupu.
Pomozte žákům vymyslet společně strategii tím, že s nimi povedete diskuzi o jejich nápadech a rolích.

Geometrické obrazce

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost žáků spolupracovat a být vnímavý ke svým spolužákům Učit žáky dovednosti zvolit vhodnou strategii, včetně rozdělení rolí, při plnění společného úkolu</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	šátek pro každého žáka

Postup:

1. Všichni žáci si navzájem zaváží oči. Následně se začnou volně pohybovat po prostoru.
2. Postupně jim zadejte instrukce a sdělte, zda se jim zadaný úkol podařilo splnit a mohou přejít k další instrukci.
3. Žáci mají za úkol ze svých těl nejdříve vytvořit kruh, poté čtverec a nakonec trojúhelník.

Otázky k diskuzi:

- Jaký obrazec jste měli hotový nejrychleji?
- Jakou strategii jste pro tvorbu obrazců vymysleli? Jak se vám podařilo ji plnit?
- Byl ve třídě někdo, kdo vaši skupinu řídil?

Praktická doporučení:

Tato technika je zaměřena na domluvu na strategii spolupráce třídy a rozdělení rolí ve skupině. Jedním pravidlem této techniky je, že žáci musí mít po celou dobu zavázané oči. Sledujte práci třídy a vstupujte do ní pouze ve chvíli, kdy má třída splněné zadání (vytvořený zadaný obrazec), i když třídě někdy trvá déle, než se jí podaří vhodnou strategii vymyslet.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Někteří žáci odmítají mít zavázané oči.
Pokuste se zmírnit jejich obavy, ale do techniky je nenut'te.
- Třída začne po určité době zadanou techniku vzdávat.
Ujistěte je, že existují strategie, jak techniku dokončit, a žáky vhodnými dotazy nasměrujte k řešení.

Obrácený člun

Cílová skupina	7.–9. třída (technika je ideální pro třídu s počtem cca 22 žáků, v níž se všichni poměrně dobře znají)
Cíl	Rozvíjet schopnost třídy vzájemně spolupracovat Podpořit vzájemnou důvěru mezi žáky
Časová dotace	cca 30 minut (dle velikosti třídy)
Pomůcky	prostěradlo o rozměru 90 x 200 cm, šátek

Postup:

1. Dětem vyprávějte následující příběh:

Představte si, že jste na výletní lodi a vaše loď se náhle začne potápět. Vy máte ale jen jeden záchranný člun, na který se musíte všichni vejít. Mezi vámi jsou tři spolucestující, kteří budou potřebovat pomoc ostatních – jeden nevidí, druhý nemůže mluvit a třetí nemůže hýbat nohama, je na vozíku. Naneštěstí ale není v pořádku ani člun, do kterého jste se přemístili, a vy se můžete zachránit jen tak, že ho otočíte dnem vzhůru. Jelikož jsou ale kolem žraloci, nesmí se nikdo z vás dotknout nohama vody.

2. Na zem položte prostěradlo, které bude představovat člun. Doprostřed prostěradla postavte židli.

Vyberte tři děti, které budou hrát role cestujících s handicapem. Výběr můžete provést následovně:

- přímým určením tří dětí a přidělením rolí
- necháním volby na třídě samotné
- losováním

3. Nevidomému zavažte oči šátkem, žák na vozíčku se posadí na židli stojící na prostěradle. Němého instruujte, že od teď až do konce techniky nesmí promluvit.

4. Řekněte třídě, aby se přemístila na prostěradlo (do člunu).

5. Zadejte instrukce: Vaším úkolem je obrátit prostěradlo (člun) rubem (kýlem) vzhůru tak, aby se nikdo nedotkl nohama země kolem prostěradla (vody).

6. Od chvíle, kdy třída začne pracovat, hlídejte dodržování pravidel, tj. nikdo se nedotýká země, „němý“ nemluví, „nevidomý“ má přes oči šátek, žák „na vozíku“ se sám nepohybuje. Můžete stanovit dovolený počet porušení pravidel (doporučujeme pět). U pátého porušení pravidla techniku zastavte a přejděte k reflexi.

7. Technika končí ve chvíli, kdy je prostěradlo otočeno rubem vzhůru a celá třída na něm stojí.

8. Techniku reflektujte. K reflexi využijte otázky k diskuzi.

Otázky k diskuzi:

- Jak jste spokojeni s výsledkem?
- Co se vám konkrétně podařilo?
- Kdo navrhoval nějaké řešení?
- Byl mezi vámi někdo, kdo skupinu řídil?
- Kdo spíše poslouchal instrukce ostatních?

- Jak se cítili cestující s handicapem? Pomáhal vám někdo? Kdo?
- Mohli byste něco z toho, co se vám dařilo, využít i v jiných situacích, kdy musíte spolupracovat? Co konkrétně?
- Na čem by v rámci tématu spolupráce mohla vaše třída ještě pracovat?

Praktická doporučení:

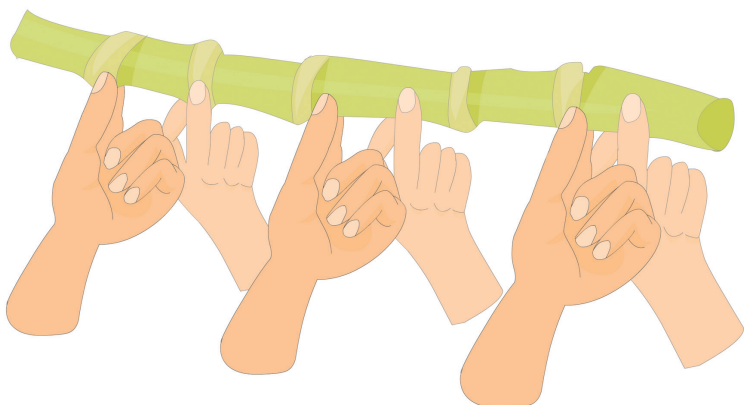
Třídě někdy trvá dlouho, než se jí podaří najít řešení. Důležité ale je nechat třídu úkol dokončit, základem je překonat pocit, že spolupráce není možná. V technice se projevují role jednotlivých dětí ve třídě, je jí proto možné využít k podpoře a ocenění pozitivních rolí žáků. Technika dále umožňuje reflektovat, které prvky pomáhají třídě v práci na společných úkolech, a rozvíjejí schopnost domluvit se. Na závěr pojmenujte a oceňte pozitivní prvky spolupráce, které vyplynuly z diskuze. Můžete přidat vaši vlastní zpětnou vazbu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Třída začne úkol vzdávat, přestane pracovat, žáci tvrdí, že technika nemá řešení.
Třídu podpořte, motivujte k dokončení úkolu, můžete ocenit, co se již povedlo.
- Žáci projevují vztek, strkají do sebe, vystrkují ven někoho ze spolužáků.
Techniku zastavte a pojmenujte, co vidíte (zkuste situaci jen popsat, snažte se vyhnout hodnocení). Poté vyzvěte třídu k další spolupráci. V případě opakování situace techniku ukončete a přejděte k reflexi.
- Třída nechce s plněním úkolu vůbec začít.
Zeptejte se, čeho se žáci obávají, a pokuste se spolu se třídou najít možnosti, jak obavy odstranit/zmírnit.
Pokud se to nepodaří a třída plnění úkolu dále odmítá, vyberte jinou, pro třídu vhodnější techniku.

Tyčka

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost spolupráce v týmu a přizpůsobení se tempu skupiny</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	bambusová tyčka

Postup:

1. Postavte žáky do dvou řad naproti sobě tak, aby se všichni mohli dotýkat bambusové tyčky. Počet hráčů závisí na délce tyčky.
2. Všichni žáci dají ruce před sebe a spojí palce s ukazováčky (vytvoří špetku) směrem vzhůru (viz obr.).

3. Položte všem žákům bambusovou tyčku vodorovně na prsty.
4. Požádejte je, aby všichni společně uchopili tyčku špičkami prstů, ne dlaní.
5. Jejich úkolem bude pokusit se tyčku bez pádu položit na zem. Tyčku nesmí nikdo ze žáků přidržovat.
6. V případě, že se k tyčce nevešli všichni žáci, opakujte postup s další skupinou.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám úkol dařilo splnit?
- Co vám připadalo obtížné?
- Díky čemu se podařilo úkol dokončit?

Praktická doporučení:

Aby tyčka žákům nespadla, měli by ji udržet stále ve vodorovné poloze. Žáci by se proto měli soustředit na pohyb ostatních a všichni jej kopírovat. Je tedy potřeba naladit se na ostatní členy týmu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Skupině tyčka neustále padá.
Reflektujte se žáky, proč se spolupráce nedaří, a vyzvěte je k dalšímu pokusu.
Pokud se situace opakuje, můžete zkusit promíchat členy skupin (vyhněte se přitom hledání viníka neúspěchu).

Elektrický plot

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	Rozvíjet schopnost žáků spolupracovat s ostatními Podpořit soudržnost třídy
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	provaz dlouhý přibližně 2 metry, dvě židle

Postup:

1. Napněte provaz přibližně do výšky ramen průměrně vysokého žáka ve třídě.
2. Provaz bude představovat elektrický drát pod napětím, proto není možné se ho dotknout.
3. Celá třída má za úkol přes něj přelézt na druhou stranu (podlézat se nesmí), tedy postupně přemístit všechny spolužáky.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám úkol podařil?
- Jak probíhala domluva na postupu?
- Jakou strategii jste zvolili?
- Kdo nejvíce pomáhal ostatním?

Praktická doporučení:

Technika je relativně obtížná z hlediska domluvy strategie, vyžaduje vzájemnou důvěru, schopnost být se spolužáky ve fyzickém kontaktu a spolupracovat. Zvažte proto, zda je vhodná právě pro vaši třídu.

Žáky během aktivity pozorně sledujte, na závěr třídy předejte vaši zpětnou vazbu a oceňte pozitivní prvky spolupráce.

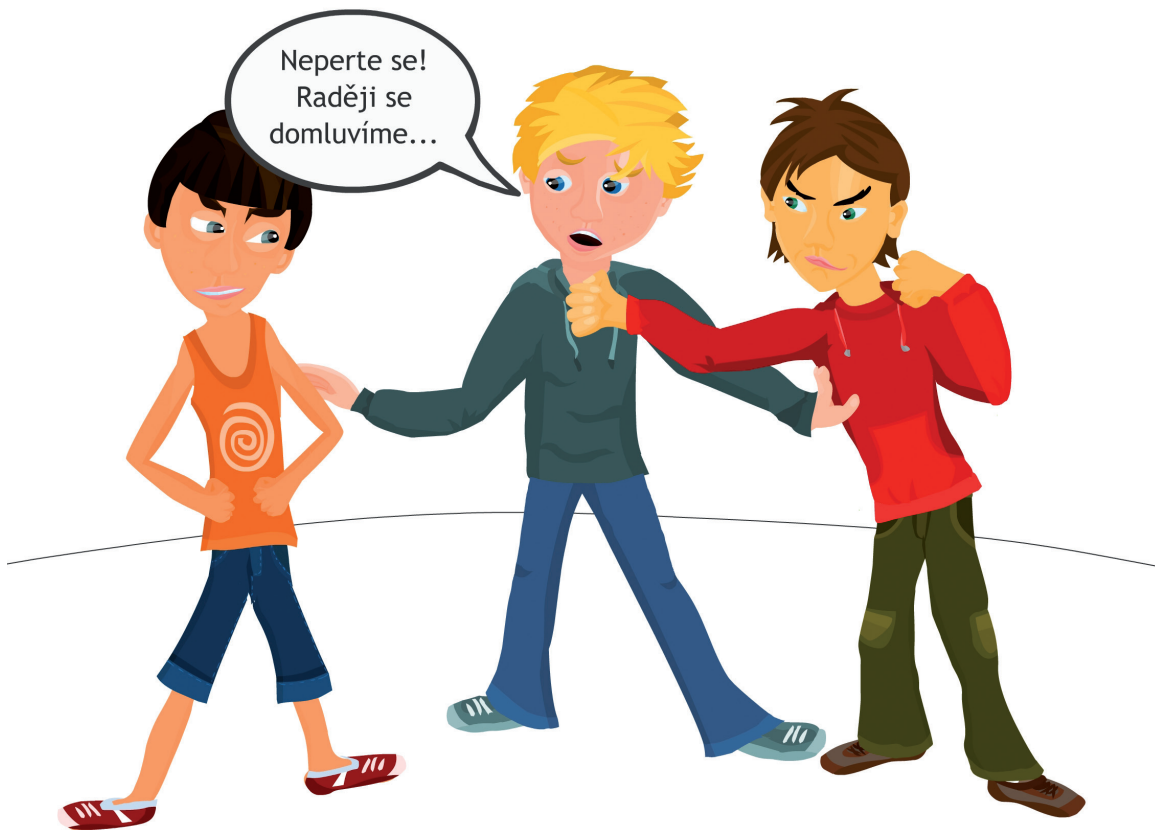
Třída bude k dokončení úkolu pravděpodobně potřebovat dvě stabilní židle, je potřeba, aby na způsob řešení úkolu přišla třída sama.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Třída úkol předčasně vzdává.

Motivujte žáky k dokončení úkolu pro umožnění zážitku dobrého výsledku spolupráce.

Upraveno dle: Šímanovský, Z., Šímanovská, B. **Hry pro rozvoj zdravé osobnosti**. Portál. Praha, 2010.
ISBN 978-80-7367-801-2.

... aby žáci uměli efektivně řešit konflikty

V septimě A bylo více chvil, kdy měli někteří žáci konflikt s jinými, než chvil bez konfliktu. Konflikt vznikal při zadání společné práce, když se třída měla domluvit na cíli společného výletu i když bylo potřeba smazat tabuli. Mnoho žáků mělo tendenci se prosazovat na úkor jiných. Neuměli si vzájemně naslouchat, přestože jejich aktivita a nápady byly velmi dobře promyšlené a originální.

Jak jsme již uvedli v úvodu, máme zkušenost, že dnešní doba a rodinné prostředí svádí k nadměrným výkonům, ve kterých musí děti obstát, a to je může vést spíše k individualistickému až onipotentnímu přístupu ke světu. Tyto děti nejsou schopné spolupráce, prosazují své zájmy nad zájmy jiných žáků, mají problémy v komunikaci, a tedy i časté konflikty s ostatními.

Konflikt znamená střetnutí dvou nebo více zcela nebo do určité míry navzájem se vylučujících či protichůdných snah, sil a tendencí. Konflikt je nedílnou součástí dynamiky růstu skupiny i jednotlivců samotných. V početných skupinách, jako jsou školní třídy, je velká pravděpodobnost konfliktů. Konflikty se vyskytují i v „dobré třídě“, neexistence konfliktů není projevem síly či soudržnosti skupiny. Cílem práce se třídou tedy není to, aby nebyly žádné konflikty přítomny, ale aby byly efektivně řešeny, vyskytovaly se jen v malé míře a nebránily soudržnosti třídy a dobrým vztahům mezi žáky.

Všechny konflikty se již dlouho před svým vyhocením projevují různými příznaky. Pokud jsme schopni tyto varovné příznaky rozpoznat, můžeme na ně reagovat a konflikt uhasit v zárodku, to jest ve stádiu, kdy ještě nejsou žádné, resp. vyskytly se pouze mírné negativní důsledky konfliktu. Konflikt bývá doprovázen nejistotou, nervozitou, strachem a může vést k agresi. Mohou se objevovat i půtky o příslušnost a uznání ze strany spolužáků.

Tato kapitola nabízí techniky, na nichž se žáci mohou učit lépe porozumět příčinám vzniku konfliktů, jejich předcházení a osvojit si dovednosti, jak na konflikty reagovat a efektivně je řešit, zejména umět druhou stranu vyslechnout, dojít ke kompromisu, hledat společná řešení a shodu.

Marek a Petra/Abigail

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost efektivně řešit konflikty s pomocí vytváření kompromisů Uvědomit si rizika předčasného a subjektivního hodnocení druhých Rozvíjet schopnost empatie</i>
Časová dotace	30–45 minut
Pomůcky	papíry, tužky

Legenda 1:

Žili v jednom městě Marek a Petra. Seznámili se na gymnáziu, a protože měli nejen společnou cestu do školy a pár společných přátel, začali spolu chodit.

Jak Markův zájem o Petru rostl, začal se obávat, že až skončí společnou školu a Petra třeba odejde do jiného města na vysokou školu, ztratí se i jejich láska. Snažil se proto, aby jejich společné chvíle byly stále intenzivnější, jednoho dne Petře navrhl, že by s ní chtěl spát.

Petru, kterou Markův zájem až dosud těšil a ráda jej opětovala, tento návrh ale zaskočil. Neměla ještě dojem, že by spolu byli tak daleko, ale zároveň nechtěla svého ctitele, kterého milovala, urazit nebo ztratit. Chvilí nad jeho návrhem přemýšlela a pak mu řekla, že se rozmyslí.

Protože doma s rodiči se o této záležitosti Petra bavila nechtěla a ve škole měla dobrý vztah se svojí třídní učitelkou, zašla o přestávce k ní do kabinetu a požádala ji o radu. Učitelka zvažovala, co Petře říct, a nakonec navrhla, že jí pomůže. Ať Marka neodmítá, ale ať začne hned užívat antikoncepci, a že ji Petře sežene „pod rukou“. Petra se tedy zařídila dle její rady.

Po čase se přihodilo, že matka našla u Petry v tašce obal od antikoncepce. Jen co Petra přišla domů, uhodili na ni rodiče, k čemu že jí to je a kde k tomu přišla. Petra nedovedla zapírat a o všem jim pověděla.

Rozezlení rodiče hned druhý den navštívili ředitele školy a informovali jej o jednání Petřiny třídní učitelky, které se jim jevilo zcela v rozporu s jejich výchovou, a žádali její propuštění.

Ředitel si tedy předvolal třídní učitelku, aby jí sdělil, že se její jednání neshoduje s posláním školy, a na žádost rodičů ji ze školy propustil.

Když se Petra dozvěděla o vzniklé aféře, hledala oporu u Marka. Ten ale, když viděl, do jakých problémů zapletla učitelku, se jí začal stranit, až ji opustil.

Petra nakonec zůstala sama.

Zdroj: Vecheta, V. **Indoor activity**. Komputer Press, Brno, 2009. ISBN 978-80-251-2561-8.

Legenda 2:

Abigail je krásná a milá dívka z dolního břehu zamilovaná do svého přítele George, který bydlí na horním břehu. Jednoho dne jí přijde psaní, ve kterém se dozví, že je George nemocný. Ani chvíli

neváhá a rozhodne se ho navštívit. Řeka, která je oba od sebe dělí, je velmi nebezpečná, požádá tedy jejich společného přítele Hanse, aby jí pomohl a převezl ji svou lodí na druhý břeh. Hans však pomoci odmítne.

Přemýšlí o jiné variantě a vzpomene si, že na jejich břehu žije námořník Sindibád, který také vlastní loď. Zajde za ním, vysvětlí mu svou situaci a poprosí ho o pomoc. Sindibád zprvu neposlouchá, potom chvíli přemýšlí a nakonec souhlasí, ale pouze pod podmínkou, že se s ním Abigail bude milovat. Abigail souhlasí.

Jakmile Sindibád převezme Abigail na druhý břeh, ta běží za Georgem. Je šťastný, že ho jeho milá navštívila. Ale Abigail je smutná. George se zeptá, co ji trápí, a ona mu celý svůj příběh o Hansovi a Sindibádovi poví. George se rozčílí a Abigail vyhodí s tím, že ji už nikdy nechce vidět.

Uplakaná Abigail bloudí kolem řeky, když potká ošklivého Hrbáče. Ten se ji snaží utěšit a zjistit, proč je tak nešťastná. Když vyslechne celý příběh o Hansovi a Sindibádovi a o tom, jak reagoval George poté, co mu Abigail řekla pravdu, rozhodne se za Georgem jít. Hrbáč ho v rozčilení fyzicky napadne.

Upraveno dle: www.varinty.cz

Postup:

1. Požádejte všechny žáky o soustředění a přečtete nebo převyprávějte jim (s případnými scénickými prvky) legendu hry, kterou si vyberete: příběh o Markovi a Petře nebo o Abigail.
2. Po odeznění příběhu dostane každý žák chvíli na to, aby si všechny postavy vystupující v příběhu seřadil podle toho, jak přijatelné nebo nepřijatelné bylo podle něj chování postav.
3. Žáci následně utvoří dvojice, ve kterých mají za úkol dohodnout se na jednom společném pořadí.
4. Dvojice následně své společné pořadí diskutují s další dvojicí (ve čtveřicích), opět vytvoří jedno společné pořadí, poté vytvoří skupiny po osmi žácích.
5. Každá skupina osmi žáků si nakonec zvolí jednoho zástupce, který seznámí zbytek třídy s konečným pořadím postav celé skupiny a žebříček přijatelnosti chování za skupinu odůvodní.
6. Společně s celou třídou dokončete diskuzi o zvoleném pořadí postav a techniku reflektujte. Využijte otázek k diskuzi.

Otázky k diskuzi:

- Jakým způsobem probíhalo domlouvání na pořadí postav ve skupinách?
- Co se vám během techniky zdálo neobtěžnější?
- Jak jste spokojeni s konečným pořadím postav?
- Co jste se během techniky mohli naučit/naučili?

Praktická doporučení:

Hra svým etickým kontextem vyvolává nezřídka názorové střety. Žáci se během techniky učí naslouchat a respektovat i jiné než vlastní názory a vytvářet kompromisy. Univerzálně správné odpovědi neexistují a hra nemá vítěze ani poražené.

Moderovanou diskusi je třeba řídit velmi střízlivě a věcně, aby se debata nezvrhla v emocionální výlevy jednotlivců a aby se sama podstata techniky (tedy naučit se respektovat názory druhých a odbourávat černobílé vidění světa) neztratila. Vaším úkolem je diskusi strukturovat, řídit a moderovat.

Na konci diskuze je nezbytné shrnout, že hodnocení chování druhých je vždy subjektivní a nemusí brát v potaz všechny související okolnosti. Upozorněte na rizika předčasného hodnocení druhých nebo jejich chování. Na závěr předejte třídě zpětnou vazbu o způsobu vytváření kompromisů během techniky.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci nejsou ochotni domluvit se na kompromisu (společném pořadí).
Techniku zastavte, reflektujte a připomeňte pravidla.
Pokud se toto nadále nedaří, pomozte skupině při tvorbě kompromisu.

Lék na AIDS

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Učit žáky diskuzi a domlouvání se na společném řešení Uvědomit si své předsudky a předčasné hodnotící soudy o druhých</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	formuláře pro každou skupinu

Postup:

1. Rozdělte žáky do čtyř skupin a rozdejte do každé předtištěný formulář č. 1 (viz níže). Na tabuli tento formulář překreslete. Každá skupina si zvolí svého mluvčího.
2. Žákům sdělte, že každá skupina je nezávislou lékařskou radou, která má vybrat jednoho pacienta, jemuž bude podán nový účinný lék na AIDS. Lék je k dispozici pouze pro jednu osobu.
3. Jména pacientů a věk má každá skupina na svém formuláři. Aby se žáci mohli dobře rozhodnout, musí získat více informací o jednotlivých pacientech. Měli by proto nejdříve zvážit, jaké další indicie (informace) budou potřebovat pro své rozhodnutí. Každá skupina může získat tři indicie, které budou zveřejněny i pro ostatní skupiny. Celá třída dohromady získá 12 indicií.
4. Získávání indicií probíhá tak, že vy máte u sebe formulář č. 2 se všemi indicemi a mluvčí jednotlivých skupin se na základě domluvy ve své skupině na ně postupně doptávají.
5. Zvolené indicie zapisujte do předepsaného formuláře na tabuli.
6. Poté, co jsou možnosti volby všech indicií vyčerpány, zadejte skupinám úkol vybrat jednoho pacienta, kterému bude lék na AIDS podán.
7. Každá skupina poté prezentuje své rozhodnutí a jeho důvody.
8. Nyní zveřejněte třídě zbývající indicie.

Otázky k diskuzi:

- Jak jste spokojeni s rozhodnutím své skupiny? Shodli jste se všichni?
- Popište, jakým způsobem ve vaší skupině probíhala diskuze.
- Které indicie nejvíce ovlivnily vaše rozhodnutí?
- Rozhodli byste se jinak, poté co byly další informace doplněny?
- Co bylo cílem techniky? Co jste si měli touto technikou uvědomit?

Praktická doporučení:

Na začátku diskuze dětem sdělte, že na lék na AIDS mají právo všichni pacienti, žádný není horší než ostatní. Tato technika ukazuje na způsob vytváření soudů o druhých lidech a uvědomění, že často hodnotíme druhé, aniž bychom měli o nich nebo o jejich situaci dostatek informací. V průběhu techniky můžete u dětí zaznamenat různé předsudky, např. když si zvolí u Nadi pouze indicii „způsob přenosu“, mohou automaticky předpokládat, že se jedná o vlastní zavinění způsobené užíváním drog. V diskuzi s dětmi definujte, co jsou předsudky, a zdůrazněte, že jsou často zaviněny nedostatkem informací a převažujícími ustálenými postoji ve společnosti. Výstupem techniky a diskuze by mělo

být uvědomění, že všichni lidé jsou si rovni a mají stejná práva. Otevřenost a zájem o druhé je cestou, která zamezuje vytváření předčasných soudů a rozvíjí vztahy mezi lidmi. V této technice je klíčová role pedagoga, který shrnuje výstupy a definuje poselství techniky.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- V diskusi se objeví výrazné předsudky nebo mají žáci tendenci formulovat extrémní postoje. Na předsudky a postoje reagujte tím, že postoj bez hodnocení popíšete a otevřete s celou skupinou diskusi s cílem tento postoj vyvážit opačnými názory. Pokud zjistíte, že radikální postoje jsou ve třídě silně zastoupeny, nevstupujte s dětmi do diskuze, zvažte spolu s kolegy vhodnou strategii pro práci se třídou, popř. vyhledejte odbornou pomoc (multikulturní výchova, intervenční program).

Formulář č. 1

Jméno	Věk	Zdraví	Způsob přenosu	Zaměstnání	Rodina	Životní status
Honza	6 měsíců	velmi špatný				
Ivan	35 let	špatný				
Nada	22 let	dobrý				
Iva	15 let	velmi dobrý				
Ríša	65 let	ani dobrý, ani špatný				

Formulář č. 2

Jméno	Věk	Zdraví	Způsob přenosu	Zaměstnání	Rodina	Životní status
Honza	6 měsíců	velmi špatný	matka	—	osamělá matka	dítě jiného etnika
Ivan	35 let	špatný	transfúze krve	skladník	ženatý, 3 děti	životní minimum
Nada	22 let	dobrý	sdílení jehel	zdravotní sestra	nemá rodinu	střední vrstva
Iva	15 let	velmi dobrý	sex	prostituce	matka + dva bratři	bohatá rodina
Ríša	65 let	ani dobrý, ani špatný	anální sex	doktor	závislá manželka	venkov

Mezci

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům porozumět nenásilnému způsobu řešení konfliktů</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	<i>soubor šesti obrázků mezků (viz příloha) pro každou skupinu žáků</i>

Postup:

- Obrázek z přílohy pro každou skupinu žáků rozstříhejte podle podélných čar na šest kusů.
- Náhodně rozdělte žáky do skupin cca po šesti. Každá skupina si najde svůj pracovní prostor.
- Dejte každému jeden ze šesti připravených obrázků. Žáci mají minutu na prohlédnutí svého obrázku, během této doby nesmí komunikovat s ostatními ani ostatním svůj obrázek ukazovat. Poté každý svůj obrázek otočí rubem vzhůru tak, aby ho ostatní neviděli.
- Nyní si všichni žáci ve skupině vzájemně popíší své obrázky a jejich úkolem je domluvit se společně na pořadí, v němž mají být jejich obrázky seřazeny.
- Po této domluvě obrázky otočí a seřadí v dohodnutém pořadí. Skupina ještě může udělat případné poslední úpravy.
- Když mají všechny skupiny úkol hotový, každá představí své pořadí ostatním spolužákům a zdůvodní, proč dané pořadí zvolila.
- Ukažte nyní třídě původní obrázek, tj. správné pořadí.

Otázky k diskuzi:

- Jak probíhala práce ve vaší skupině?
- Byli jste spokojeni s pořadím, na kterém jste se dohodli, než jste všechny obrázky viděli?
- Jaké úpravy jste provedli, když jste obrázky otočili?
- Popište příběh, který se dá z obrázků vyčíst. O čem obrázky mohou vypovídat?
- Je možné se od mezků z příběhu něco naučit? Co konkrétně?
- Řídila se vaše skupina při práci něčím z příběhu? Čím?

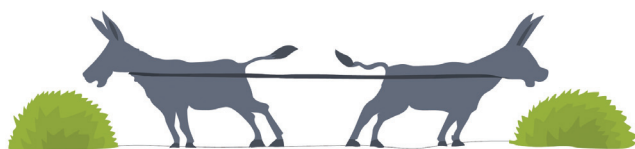
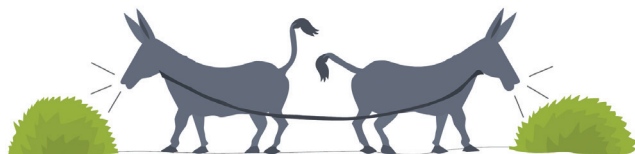
Praktická doporučení:

Obrázky vyprávějí příběh o tom, jak spolupráce napomáhá spokojenosti obou spolupracujících. Technika otevírá téma efektivního řešení konfliktů s výsledkem vítěz – vítěz. Pokud by jeden aktér příběhu odmítl spolupracovat, byli by oba poraženi. Když se ale rozhodli spolupracovat, jsou oba vítězi. To předpokládá, že dá nejdříve jeden mezek druhému důvěru a přednost, čímž dosáhne svého cíle i on sám. K podobnému výstupu by měla směřovat i následná diskuze.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci se nemohou na společném pořadí dohodnout.

Vytvořte žákům prostor pro to, aby vzájemně naslouchali návrhům a argumentům jednotlivých členů skupiny, a pomozte jim nalézt kompromisní řešení. Situaci reflektujte v následné diskuzi a poukažte (např. s pomocí otázek) na prvky, které spolupráci skupiny zlepšily.

Upraveno dle: Pike, G. Selby D. **Cvičení a hry pro globální výchovu 2.** Portál, Praha 2000. ISBN 80-7178-474-5.

Otevřená ruka

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Učit žáky předcházet konfliktům a vytvářet kompromisy v situacích, které to vyžadují</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	tabulka s obrázky (viz příloha) pro každou skupinu žáků, papíry, tužky pro rozhodčí

Postup:

1. Rozdělte žáky na sedmičlenné skupiny.
2. Tři žáci z každé skupiny budou sedět za jedním stolem (hrají spolu) naproti dalším třem žákům ze stejné skupiny (také hrají spolu). Sedmý žák bude v roli rozhodčího. Každá trojice se pokouší během techniky získat co nejvíce bodů. Jednotlivé trojice spolu nesmí v průběhu celé techniky komunikovat.
3. Žáci sedící naproti sobě za stolem budou mít ruce schované za zády.
4. Rozhodčí má papír, na který bude zapisovat body.
5. Hru začínají dva žáci sedící naproti sobě.
6. Rozhodčí odpočítá tři, dva, jedna, teď. Na „teď“ vytáhnou oba hráči nad stůl pravou ruku, která bude buď otevřená dlaní směrem ke spoluhráči, nebo bude sevřená v pěst. Během této části techniky je zakázáno mluvit.
7. Pokud ukáží oba žáci sevřenou pěst, oba obdrží jeden bod. Pokud oba zvednou otevřenou dlaň, oba dostanou dva body. Pokud jeden žák ukáže pěst a druhý otevřenou dlaň, ten, který ukázal pěst, obdrží tři body, druhý z dvojice žádný bod (viz tabulka).
8. Rozhodčí zaznamená body.
9. Stejným způsobem pokračují další dva žáci ze skupiny. Mezi jednotlivými koly mají žáci na stejné straně stolu vždy minutu na domluvu, jak pokračovat.
10. Každá skupina odehraje celkem šest kol.

Otázky k diskuzi:

- Co bylo podle vás cílem techniky?
- Kterou strategii jste považovali za nejlepší? Otevřít dlaň nebo ukázat pěst?
- Která strategie vám naopak připadala nejhorší?
- Co pro vás bylo důležité pro rozhodnutí, co v dalším kole ukázat?
- Dá se něco z toho, co jste se v této technice dozvěděli, využít i v jiných situacích ve třídě? Co konkrétně a jak?

Praktická doporučení:

Technika ukazuje, zda je třída zaměřena na soutěživost či na spolupráci. Nejlepších výsledků dosáhnou ti, kteří se rozhodnou spolupracovat (oba protihráči budou volit otevřenou dlaň), což ale předpokládá i to, že budou důvěřovat protihráči, že se pro spolupráci rozhodne také.

Pokud si žáci navzájem důvěřovat nebudou, budou opakovaně ukazovat pěst a oba dosáhnou nejmenšího možného bodového ohodnocení.

Je důležité dodržet pravidlo, že mluvit je možné jen v minutě mezi koly, kdy mají žáci ze stejné trojice možnost se radit. Nikdo jiný spolu během celé techniky mluvit nesmí.

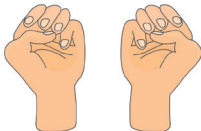
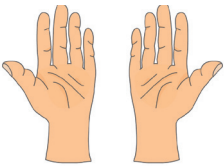
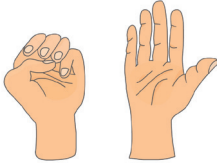
Třídu v průběhu aktivity pozorně sledujte a po skončení předejte vaši zpětnou vazbu. Oceňte žáky, kteří volili cestu spolupráce.

Při vysvětlování techniky se pokuste vyhnout slovům evokujícím soutěživost (vyhrát, prohrát, remíza, soutěž atd.).

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- V některé ze skupin může dojít ke konfliktu.

Zastavte techniku, připomeňte pravidla a konflikt řešte.

Pokud hráči ukážou:	Hráč A obdrží	Hráč B obdrží
	1 bod	1 bod
	2 body	2 body
	Hráč ukazující pěst obdrží 3 body, hráč s otevřenou dlaní žádný bod	

Upraveno dle: Pike, G., Selby D. **Cvičení a hry pro globální výchovu 2**. Portál, Praha, 2000. ISBN 80-7178-474-5.

Konflikty

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům porozumět tomu, co jsou konflikty, kdy vznikají a jak je možné je efektivně řešit</i>
Časová dotace	45–60 minut
Pomůcky	flipchart/papír A1, fixy

Postup:

1. Posad'te se se žáky do kruhového uspořádaní. Vedle sebe umístěte flipchart (nebo položte velký papír doprostřed kruhu).
2. Ptejte se žáků, co podle nich znamená slovo konflikt. Využijte techniku brainstormingu, tzn. že žáci bez cenzury říkají vše, co je k tématu napadne. Všechny odpovědi zapisujte na flipchart nebo papír uprostřed kruhu.
3. Poté vyzvěte žáky, aby se z uvedených nápadů pokusili vytvořit definici konfliktu, запиšte definici, na které se všichni žáci shodnou. Definice by měla znít „konflikt je...“
4. Nyní se žáky diskutujte s pomocí následujících otázek:
 - Kdy konflikty vznikají?
 - Co je vyvolává?
 - Popište žákům druhy konfliktů (vnitřní – jeden člověk se rozhoduje mezi dvěma možnostmi, mezilidské – mezi dvěma lidmi s odlišným názorem, meziskupinové – mezi dvěma nebo více skupinami lidí (žáků), přičemž jednotlivé skupiny mají odlišný postoj, názor na danou věc). Nechte žáky uvést příklady.
 - Jak může konflikt dopadnout pro zúčastněné? (vítěz – vítěz, poražený – poražený, vítěz – poražený)
 - Který výsledek konfliktu je podle vás nejlepší?
 - Co musí lidé v konfliktu udělat, aby mohl skončit tak, že se oba cítí jako vítězové?
 - Výstupy z diskuze průběžně zapisujte na flipchart a na závěr je zopakujte.
5. Rozdělte žáky do skupin přibližně po čtyřech. Každá skupina má za úkol vymyslet a nacvičit scénku jednoho příběhu konfliktu a tří různých scénářů, jak příběh může dopadnout (oba poražení; jeden poražený, jeden vítěz; oba vítězové).
6. Skupiny postupně představí své scénky ostatním spolužákům.

Otázky k diskusi:

- Který způsob řešení konfliktu se vám vymýšlel nejlépe? Proč myslíte, že tomu tak bylo?
- Který způsob byl naopak nejobtížnější a proč?
- Co vás zaujalo na scénkách ostatních skupin?
- Jak vypadá dobré vyřešení konfliktu?
- Co musí lidé, kteří spolu mají konflikt, udělat, aby byl konflikt vyřešen dobře?

Praktická doporučení:

Technika učí žáky lépe porozumět konfliktům a jejich vzniku. Je důležité, abyste měli předem znalosti o teorii řešení konfliktu a předem si dobře rozmysleli, co by mělo být výsledkem práce se třídou. Co konkrétně by se žáci měli dozvědět a s jakými informacemi odejít. Otázky přizpůsobte těmto výstupům. Výstup pojmenujte sami, pokud na něj žáci sami nepřijdou, nebo shrňte, co bylo v diskuzi řečeno, a výstupy na závěr pojmenujte.

Je nezbytné, aby měli všichni žáci během techniky prostor vyjádřit svůj názor, aniž by někdo snižoval jeho váhu. Důsledně trvejte na pravidlech, diskuzi jasně strukturujte a moderujte.

Oceňte žáky za aktivní práci a sdílení svých nápadů.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Technika je náročná na schopnost třídy vzájemně si naslouchat, respektovat a nesnižovat názory ostatních, tedy efektivně diskutovat. Rozhodněte proto, zda je vhodné ji v tomto formátu použít s celou třídou.

Pokud ne, je možné rozdělit třídu na několik skupin, předložit jim seznam otázek k tématu a nechat je samostatně pracovat. Poté jednotlivé skupiny představí výstupy své práce zbytku třídy a vy můžete závěry shrnout a doplnit.

... aby spolu jednotlivé skupiny ve třídě dobře vycházely

V osmé třídě běžné školy se přirozeně vytvořilo pět podskupin žáků podle podobnosti zájmů. Dvě největší skupiny si pomáhaly k vytvoření vlastní identity tím, že znevažovaly aktivity a vlastnosti členů ostatních skupin a poukazovaly na jejich odlišnost. Zabraňovaly tak navazování kontaktu mezi členy různých skupin ve třídě. Později začaly své manipulace vůči ostatním přitvrzovat a situace se postupně proměňovala v otevřený boj.

V této kapitole se chceme zmínit o tvorbě podskupin v rámci školní třídy. K té dochází přirozeně, jelikož příliš velký počet žáků ve třídě jim nedovoluje vytvářet stejně blízké vztahy se všemi. Žáci si proto vytvářejí uvnitř třídy menší skupiny, v nichž sdílejí podobné zájmy a kde mohou panovat poměrně pevné citové vazby.

Pro dobré prospívání třídy není nezbytné, aby v ní podskupiny nebyly, ale aby byly navzájem propustné. To znamená, aby nebránily žákům navazovat kontakty i se žáky z jiných podskupin, spolupracovat s nimi a respektovat je.

V některých třídách se stává, že se utvoří dvě nebo více výrazných podskupin, které spolu mohou bojovat o mocenské postavení ve třídě. To může vést k častým konfliktům a k rizikovým vztahům, až k šikaně.

Pro práci se třídou je tedy důležité respektovat přirozenost podskupin a jejich intimitu, ale zároveň zvyšovat schopnost žáků komunikovat a navazovat respektující kontakty napříč celou třídou. Mocenské boje mezi jednotlivými podskupinami je potřeba vnímat, reflektovat a facilitovat již v zárodku, v pozdějších stadiích je vhodné obrátit se pro pomoc na odborníka.

Propustnost podskupin můžeme zvyšovat dvěma způsoby.

Tím prvním je rozvoj vzájemného poznání žáků formou skupinové práce v celé třídě tak, aby měli možnost zjistit, že mají něco společného i se spolužáky, s nimiž běžně nekamarádí, nebo dokonce nejsou v kontaktu. Druhým způsobem je dělení třídy do skupin tak, aby spolu museli spolupracovat žáci napříč celou třídou.

V této kapitole vám nabízíme nástroje v podobě skupinových technik, které slouží k vzájemnému poznání a podpoře dobrých vztahů právě napříč celou třídní skupinou.

Pozdravy

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Podpořit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky</i>
Časová dotace	10 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Žáci se volně pohybují po třídě (vymezeném prostoru) a jejich úkolem je pozdravit každého, koho potkají, určeným způsobem.
2. Způsoby pozdravů:
 - podání ruky se slovy „Dobrý den“
 - uklonění se
 - poplácání po zádech
 - úsměv
 - plácnutí si
 Podle znalosti třídy můžete zvolit i více kontaktní způsob pozdravu, např. kontakt boků, obětí, zvednutí do vzduchu atd.

Otázky k diskuzi:

- Podařilo se vám pozdravit všechny spolužáky?
- Který pozdrav se vám nejvíce líbil?

Praktická doporučení:

Jedná se o rychlou aktivační techniku, v níž se žáci navzájem setkávají a mohou se naladit na další spolupráci.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci se během techniky některému spolužákovi vyhýbají.
Pokud toto dělají všichni žáci, techniku zastavte a připomeňte pravidla (pozdravit každého, koho žák potká).
Pozorně sledujte chování třídy vůči tomuto žákovi. Pokud by se takové chování objevilo i v jiných situacích, poraďte se o řešení s odborníkem.

Počítám s tvou pomocí

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Podpořit kontakt mezi žáky napříč skupinami</i>
Časová dotace	10–15 minut
Pomůcky	připravené samolepicí štítky s čísly

Postup:

1. Žáci budou pracovat ve trojicích. Na samolepicí štítky napište čísla pro každou trojici tak, aby byl součet tří čísel roven 100 (např. 1, 29, 70 nebo 23, 26, 51). Pokud máte ve třídě takový počet žáků, který neumožňuje rozdělení do trojic, upravte součty, např. v jednom případě budou mít součet 100 čísla čtyři. Štítky s čísly náhodně promíchejte.
2. Postavte žáky do kruhu zády k sobě. Všichni žáci zavrou oči.
3. Na čelo nalepte každému žákovi samolepicí štítek s jedním náhodným číslem.
4. Žáci otevřou oči a volně se pohybují po třídě (vymezeném prostoru).
5. Jejich úkolem je bez mluvení vytvořit trojice tak, aby součet jejich čísel byl roven stu (případně upozorněte na to, že bude jedna čtveřice).
6. Mluvení je zakázáno po celou dobu realizace techniky.
7. Hra končí, když se všechny trojice najdou.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám podařilo úkol splnit?
- Co vám ke splnění úkolu nejvíce pomohlo?
- Kdo vám byl při hledání vaší trojice nejvíce nápomocný?

Praktická doporučení:

Technika vyžaduje vaši přípravu. Kombinaci čísel zvolte tak, že žádný žák nezůstane osamocen.

Aby byli žáci během techniky nuceni vzájemně si pomáhat, je nezbytné dodržet pravidlo (nemluvit). Některým třídám chvíli trvá, než pochopí, že ke spojení trojic jsou zapotřebí i další žáci, kteří vidí čísla na jejich čele.

Techniku je možné využít jako úvodní k jiné aktivitě, v níž budou žáci pracovat ve trojicích.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Třída úkol předčasně vzdává.
Motivujte je k dokončení úkolu, podpořte je tím, že jim řeknete, že je úkol možné zvládnout.
- Žáci porušují pravidlo a mluví spolu.
Techniku zastavte, připomeňte pravidla a motivujte žáky k jejich dodržení.

Upraveno dle: Neuman, J., Tomeš, P. **Hry do kapsy IX**. Portál, 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-7178-985-2.

Novákovi, Dolákovi

Cílová skupina	5.–9. třída (technika je vhodná pro třídy s vyšším počtem žáků, min. 20)
Cíl	<i>Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky Rozdělit žáky do skupin a naladit je na další spolupráci</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	kartičky podle počtu žáků

Postup:

1. Připravte si kartičky podle počtu žáků. Rozdělte je do skupin.
2. Každá skupina kartiček bude představovat jednu rodinu, jejíž příjmení zní podobně: Novákovi, Dolákovi, Horákovi, Sovákovi, Dlabákovi atp.
3. V každé rodině (skupině kartiček) budou minimálně čtyři členové (kartičky).
4. Na každou kartičku vybrané skupiny napište jméno rodiny a k němu roli příslušníka, tj. Nováková – matka, Novák – otec, Novák – syn, Nováková – dcera, Novák – pes atd.
5. Kartičky nechte žáky vylosovat z připravené krabičky.
6. Úkolem žáků je najít všechny členy své rodiny tak, že hlasitě vyvolávají pouze své příjmení.
7. Když se všichni členové rodiny sejdou, mají za úkol se seskupit jako na fotografii do rodinného alba.
8. Techniku ukončete, až všechny skupiny splní zadání.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám podařilo najít svoji rodinu?
- Co se vám zdálo na technice nejtěžší?
- Jak vypadala fotografie z rodinného alba?

Praktická doporučení:

Tato technika se velmi často používá jako úvod k jiné aktivitě, při níž musí žáci spolupracovat. Slouží k naladění žáků na spolupráci, popř. k rozdělení do skupin. Techniku můžete obměnit tím, že každá rodina bude mít odlišné role svých členů. Třídy bývají u této techniky velmi hlučné.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika probíhá bez výrazných problémů.

Chytání, lovec palců

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi žáky napříč skupinami ve třídě</i>
Časová dotace	5 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Na začátku si žáci zují boty.
2. Jejich úkolem je na povel „chytit“ co nejvíce palců u nohou svých spolužáků, tzn. se jejich palců dotknout.
3. Žáci si počítají, kolik palců se jim podařilo chytit. Své výsledky na závěr prezentují.

Otázky k diskuzi:

- Komu se podařilo chytit nejvíce palců?
- Jakou taktiku jste zvolili?

Praktická doporučení:

Jedná se o kontaktní aktivační techniku, jejímž cílem je naladit třídu na spolupráci pro další aktivitu. Techniku je též možné využít k odreagování třídy po náročné činnosti. V technice žáci navazují kontakt se všemi spolužáky, a tím je podpořena propustnost podskupin ve třídě.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Pro některé žáky je obtížný fyzický kontakt.
V tom případě žáky do techniky nenutěte.
- Někteří žáci se vyhýbají kontaktu s některým ze spolužáků.
Může to ukazovat na složitou pozici dotyčného žáka ve třídě. Chování třídy k tomuto žákovi je potřeba dále sledovat, popř. podniknout nutná opatření.

Role ženy a muže

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit překonání předsudků o příslušnících druhého pohlaví Rozvíjet pozitivní vztahy mezi dívkami a chlapci ve třídě</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	papíry A4, tužky

Postup:

1. Rozdělte třídu na skupiny po 3–4 žácích tak, aby byly v každé skupině zastoupeny dívky i chlapci (pokud vám takové rozdělení složení třídy umožňuje).
2. Každá skupina nakreslí na svůj papír podélnou čáru, vzniknou tak dva sloupce. První sloupec skupina pojmenuje „Ženy jsou/mají/dělají...“ a druhý „Muži jsou/mají/dělají...“.
3. Členové skupiny mají za úkol společně se domluvit na alespoň pěti rozdílech mezi ženami a muži v naší společnosti. Rozdíly žáci zapisují na papír do příslušných sloupců. Posléze si zvolí jednoho zástupce každé skupiny.
4. Všichni se posadí do kruhového uspořádání tak, aby žáci z vytvořených skupin seděli vedle sebe.
5. Zástupci postupně představují ostatním spolužákům výstupy práce své skupiny.
6. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskuzi.

Otázky k diskuzi:

- Našli jste nějaký rozdíl mezi muži a ženami, na kterém se shodly všechny skupiny? Jaký?
- Čeho se rozdíly nejvíce týkají? (např. fyzických charakteristik, očekávání společnosti, psychických rozdílů...)
- O jakém rozdílu jste ve skupině nejvíce diskutovali?
- Měl někdo nějaký nápad, který skupina nepřijala? Jaký?
- Projevily se v práci vaší skupiny nějaké rozdíly mezi nápady dívek a chlapců?
- Které z uvedených rozdílů ostatních skupin vás překvapily?
- Jsou charakteristiky mužů a žen, které vaše skupina popsala, rovnocenné, nebo hodnotí jedno z pohlaví lépe než druhé?
- Jak jste byli spokojeni s prací ve vaší skupině?

Praktická doporučení:

Při práci s technikou dosáhnete efektivnějších výsledků ve třídě, kde jsou rovnoměrně zastoupeny dívky a chlapci.

Nosnou částí je diskuze o tématu a předsudcích o ženách a mužích v rámci skupin i celé třídy. Pokuste se o podporu objektivních charakteristik a klady i zápory jednotlivých pohlaví popisujte vyváženě. Diskuzi doplňte o poznatky z dostupné literatury, které se týkají rozdílů a podobností mezi muži a ženami. Umožněte žákům přinášet vlastní nápady a postoje podpořené argumenty a příklady a veďte je k diskuzi o názorech ostatních.

Na závěr shrňte, ke kterým charakteristikám jste v diskuzi se třídou dospěli, a ukončete techniku výstupem, že ženy i muži se od sebe sice v některých charakteristikách odlišují, ale díky tomu se mohou doplňovat a navzájem obohacovat.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák zaujímá výrazně negativní postoj k opačnému pohlaví.

Respektujte jeho názor (může mít hlubší kořeny, např. v rodinném zázemí), ale ved'te diskuzi tak, aby ostatní žáci ve třídě přinášeli jako protiklad pozitivní postoje.

Barevné kruhy

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům uvědomění si pozitivních rolí jednotlivých žáků ve třídě Podpořit aktivní zapojení všech žáků ve třídě</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	papíry, tužky, fixy, pastelky, kruhy s názvy a popisem rolí, kartičky z tvrdého papíru, 1 papír A2

Postup:

1. Z tvrdého papíru vystříhnete 12 barevných kruhů a napíšete na ně názvy rolí (viz níže). Na druhou stranu napíšete stručný popis role.
2. Nechte žáky, aby vytvořili skupiny po 4 (počet případně přizpůsobte počtu žáků ve třídě).
3. Rovnoměrně rozdělte 12 kruhů s názvy a stručným popisem rolí mezi vytvořené skupiny.
4. Žáci ve skupinách mají za úkol domluvit se, kteří jejich spolužáci (i oni sami) podle nich tyto role ve třídě splňují, případně si o nich skupina myslí, že by tuto úlohu plnit mohli. Skupina si vezme prázdné kartičky z tvrdého papíru a jména těchto spolužáků na ně napíše.
5. Nyní se žáci posadí do kruhu tak, aby členové skupin seděli vedle sebe. Doprostřed umístíte papír A2.
6. Následně každá skupina seznámí zbytek třídy s podrobnějším popisem rolí, se kterými pracovala, a nalepí barevné kruhy s názvy rolí na papír .
7. Postupně každá skupina položí kartičky se jmény spolužáků ke kruhům, ke kterým je přiřadila.
8. Nyní žáci vytvoří kartičky se jmény všech zbylých spolužáků a najdou a přiřadí je k barevným kruhům s rolemi, k nimž mají nejbližší.
9. Každý žák má nyní právo svou kartičku přemístit ke kruhu, o kterém si myslí, že se k němu hodí lépe, přesun může zdůvodnit.
10. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskusi.

Role:

Chrlič nápadů – neustále přináší nové myšlenky a nápady

Chodící encyklopedie – poskytuje nové informace, hodně ví, co neví, zjistí

Reportér – ptá se na názor ostatních, zapojuje všechny do rozhovoru

Filozof – přichází se svými názory a úvahami

Veselá kopa – zajišťuje, aby byla vždy legrace

Spojka – hledá spojení mezi rozdílnými názory různých členů skupiny

Rejža – řídí práci skupiny, rozděluje role

Hlídač rizik – upozorňuje na rizika, která mohou nastat (pozor, takhle to umyvadlo rozbijete)

Magnet – dokáže vracet členy zpět k tématu, pokud se od něj odchýlí (vždyť zadání je jinak, mluvíte o něčem jiném, máme udělat...)

RedBull – umí povzbudit a dodat energii, když aktivita skupiny skomírá (makejte, vždyť už to skoro máme)

Vykonavatel – udělá, co je potřeba (když potřeba zalít kytky, vezme konvici a zalije je)

Kronikář – pamatuje si vše, co se kdy ve třídě událo (to bylo ve čtvrté třídě, když měla Jana narozeniny, zrovna jsme měli dějepis...)

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám dařilo se ve skupinách domluvit, kdo ze spolužáků se k jednotlivým rolím hodí?
- Viděli vás spolužáci v nějaké roli, o které si myslíte, že se k vám nehodí?
- Je ve třídě někdo, kdo může zastávat více rolí?
- Můžete nějak využít tuto techniku i v jiných činnostech, kdy jako třída spolupracujete? Jak?
- Napadá vás nějaká role, která se na kartičkách neobjevila, ale byla by pro vaši třídu užitečná? Je někdo, kdo by ji splňoval?

Praktická doporučení:

Každá skupina, tedy i školní třída, má tendenci vytvářet hierarchickou strukturu a určovat role svých členů. Pro dobré vztahy mezi žáky a dobrou atmosféru ve třídě je tedy účelné žákům se stanovením rolí napomoci a zároveň definovat tyto role pozitivně. Technika umožňuje nalézt a definovat pro každého žáka jeho užitečnost pro třídu jako celek a podporuje tím soudržnost skupiny. K výstupům z techniky je vhodné se vracet při zadávání jiné skupinové práce, nebo když se spolupráce třídy na úkolu nedaří.

V diskuzi vedte žáky k uvědomění, že každý celek (třída) potřebuje všechny své jednotlivé části, aby mohl úspěšně fungovat. Každý žák je jedinečný a může třídě nabídnout vlastnosti, které přispějí ke zdárnému dokončení úkolu. Snažte se tedy vést třídu k tomu, aby odlišnost a jedinečnost vnímala jako užitek.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Mezi dvěma nebo více žáky může dojít ke konfliktu (např. někdo nevhodným způsobem zpochybňuje roli, kterou si pro sebe spolužák zvolil).

Zastavte jakýkoli vznikající konflikt již v zárodku, podpořte právo žáka vybrat si pro sebe nejvhodnější roli sám.

Upír

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit navázání vzájemných kontaktů mezi žáky ve třídě Podpořit seznamování žáků v nově složeném kolektivu Podpořit vzájemné oslovování se křestními jmény</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Všichni žáci stojí v kruhu. Jeden dobrovolník si stoupne doprostřed.
2. Žák stojící uprostřed kruhu představuje upíra.
3. Upír si vyhlédne oběť v některém ze žáků a pomalu se k ní blíží s napřaženými rukama.
4. Pokud se upír dotkne oběti, stává se oběť upírem, původní upír se zařadí zpět do kruhu mezi ostatní žáky.
5. Jediná možnost, jak se může oběť před upírem zachránit, je požádat o pomoc někoho ze spolužáků. To udělá tak, že k němu vyše upřený pohled. Spolužák může oběť zachránit vyslovením jejího křestního jména.
6. Pokud je vyhlédnutá oběť zachráněna, vybírá si upír oběť další.
7. Hru je vhodné ukončit až tehdy, kdy byli zapojeni všichni žáci.

Otázky k diskuzi:

- Jak jste se cítili v roli upíra? Jak v roli jeho vyhlédnuté oběti?
- Podle čeho jste si vybírali, koho požádáte, aby vás zachránil?
- Důvěřovali jste v roli oběti spolužákům, že vás zachrání?

Praktická doporučení:

Technika je vhodná jak pro nově složenou třídu, tak pro třídu, která potřebuje rozvíjet schopnost vzájemné spolupráce. Vyžaduje od žáků naladění se na skupinovou práci a vnímavost k druhým. V technice jde také o důvěru mezi žáky, tj. zda se mohou žáci spolehnout, že jim ostatní před upírem pomohou, pokud je o pomoc požádají.

Oslovování se křestními jmény podporuje dobré vztahy mezi žáky. Proto je možné techniku využít i ve třídě, v níž jsou spolu žáci déle, ale nemají ve zvyku se oslovovat jmény. V takovém případě je možné techniku využít k diskuzi, jaká oslovení jsou v naší třídě obvyklá, a zda jsou s nimi žáci spokojeni. Podpořte právo žáka na výběr toho, jak ho budou ostatní oslovovat, žákům můžete dát prostor k tomu, aby si navzájem sdělili tato svá přání.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci nejsou naladěni na skupinovou práci, nevěnují pozornost ostatním spolužákům.
Techniku zastavte a pojmenujte nespolečnou práci ve třídě, vyzvěte třídu k novému začátku.

Podávání rukou

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky</i>
Časová dotace	10 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Žáci se volně pohybují ve vymezeném prostoru.
2. Jejich úkolem je podat ruku tomu, koho potkají.
3. Pustit ruku pak mohou až ve chvíli, kdy podají druhou ruku dalšímu spolužákovi.
4. Po celou dobu se musí snažit někoho držet alespoň jednou rukou.

Otázky k diskuzi:

Podářilo se vám podat si ruku se všemi spolužáky?

Praktická doporučení:

Jedná se o rychlou aktivační techniku, která má za cíl naladit děti ke spolupráci ve skupině a umožnit kontakt i se spolužáky, s nimiž není žák běžně v kontaktu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci nechtějí některým ze spolužáků podat ruku.
Techniku zastavte a připomeňte pravidlo, že mají podat ruku tomu, koho potkají. Následně věnujte pozornost chování žáků k sobě navzájem.

Ovocný kompot

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům vzájemný kontakt a společný zážitek</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	<i>lístečky pro každého s označením: hrušky, jablka, švestky, banány; krabička/klobouk</i>

Postup:

1. Připravte takový počet lístečků, kolik je aktuálně žáků ve třídě. Lístečky rozdělte na 4 skupiny. Jednu skupinu lístečků popište „jablka“, druhou „hrušky“, třetí „švestky“ a čtvrtou „banány“.
2. Ze židlí utvořte kruh, každý žák sedí na 1 židli.
3. Každý žák si vylosuje 1 lísteček.
4. Zkontrolujte, zda všichni nyní vědí, ve které skupině jsou zařazeni.
5. Lístečky od žáků vyberte a vhoďte je do krabičky nebo klobouku.
6. Poté lístečky postupně losujte a vyhlašujte nahlas vylosovanou skupinu.
7. Všichni, kdo patří do vylosované skupiny, se posunou o jedno místo doprava. Pokud na židli vpravo již někdo sedí, posadí se mu žák na klín.
8. Pokud má žák, jehož skupina byla vylosována, na klíně jiného žáka, posouvat se nesmí, posunout se tedy mohou jen žáci sedící na vrchu nebo sami na židli.
9. Takto technika pokračuje do té doby, než bude první žák sedět zpět na původním místě.
10. Techniku reflektujte.

Otázky k diskuzi:

Nosnou částí techniky je samotná aktivita, v reflexi se proto věnujte jen tématům, která se případně objeví, a předejte třídě vlastní zpětnou vazbu.

Praktická doporučení:

Jedná se o velice zábavnou kontaktní techniku, při níž se dostávají do těsného kontaktu i žáci, kteří spolu ve třídě běžně nekamarádí. Je proto vhodné zvážit, zda třída, ve které plánujete techniku zařadit, nemá obtíže se vzájemným fyzickým kontaktem. Technika je ideální pro třídy, kde spolu žáci dobře vycházejí, ale drží se v ustálených podskupinách.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák odmítá svou účast na technice.
Pokuste se zmírnit jeho obavy, pokud i nadále odmítá, nenut'te ho.
Pokud by bylo ve třídě takových žáků více, zvolte méně kontaktní aktivitu.

Tečky

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozdělit třídu do skupin pro účely další práce Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky ve třídě</i>
Časová dotace	5 minut
Pomůcky	lepící štítky, fixy

Postup:

1. Z lepících štítků si připravte takový počet malých čtverců (cca 0,5 x 0,5 cm), kolik je aktuálně žáků ve třídě.
2. Účelem techniky je pouze rozdělit žáky do skupin pro další vámi zvolené aktivity. Štítky proto rozdělte do tolika skupin, v kolika budou žáci při aktivitě pracovat (např. do 4).
3. Každou skupinu štítků označte fixou jednou viditelnou barevnou tečkou.
4. Postavte žáky do kruhového uspořádání zády ke středu kruhu.
5. Všichni žáci zavřou oči. Postupně nalepte každému žákovi na čelo jeden štítek s barevnou tečkou. Lepení štítků může být náhodné (štítky dopředu promícháte) nebo účelové (stejně barvy nalepíte na čelo žákům, o nichž víte, že spolu nejsou v častém kontaktu).
6. Po vašem signálu mají žáci za úkol bez mluvení najít všechny spolužáky se stejnou barvou tečky na čele.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám úkol podařil?
- Jaká byla vaše strategie?

Praktická doporučení:

Technika slouží především jako zpestřený způsob dělení třídy do skupin. Umožňuje vám žáky rozdělit zcela náhodně nebo využít znalosti třídy a rozdělit ji tak, aby byla podpořena schopnost spolupráce mezi konkrétními žáky. Žáci se touto aktivitou zároveň mají možnost naladit na vzájemnou spolupráci nezbytnou pro další aktivitu.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Žáci si barvy sdělují verbálně.

Techniku zastavte, upozorněte na porušení pravidla a připomeňte ho. Poté nechte třídu úkol dokončit.

Kde je teď Jirka?

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit vnímavost žáků k ostatním spolužákům napříč skupinami ve třídě</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Všichni žáci se volně pohybují ve vymezeném prostoru. Navzájem se potkávají pohledem a sledují své pohyby.
2. Na váš pokyn všichni zavřou oči a „zkamení“ v postoji, který zrovna zaujímali.
3. Vyberte si jednoho žáka (např. Jirku) a zeptejte se: „Kde je teď Jirka?“
4. Všichni žáci kromě jmenovaného se stále zavřenýma očima rukou ukážou směr, kde se podle nich daný žák nachází. Na váš pokyn mohou otevřít oči a ověřit si, zda měli pravdu.
5. Technika stejným způsobem pokračuje dále.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám dařilo vnímat, kde se spolužáci zrovna nacházejí?
- Co vám připadalo obtížné?

Praktická doporučení:

Technika rozvíjí schopnost všimnout si ostatních, podporuje navázání vzájemného kontaktu se všemi žáky ve třídě. Předajte třídě vlastní zpětnou vazbu o průběhu techniky, oceňte žáky, kterým se dařilo všimnout si ostatních.

Techniku je možné obměnit tak, že se žáci na pokyn se zavřenýma očima vydají směrem, kde se jmenovaný nachází. Pokud k němu opravdu dojdou, zůstávají ve hře. Pokud ne, vypadávají a jdou se posadit na své místo.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Třída očividně ignoruje některého žáka. Při dotazu na něj nikdo neukáže, kde se nachází. Může to vypovídat o rizikovém vztahu žáků k danému spolužákovi. Situaci dále sledujte a diskutujte o ní s ostatními pedagogy ve škole.

Upraveno dle: Šímanovksý, Z., Šímanovská, B. **Hry pro rozvoj zdravé osobnosti**. Portál, Praha, 2010.
ISBN 978-80-7367-801-2.

Ideální muž/žena

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit dobré vztahy mezi dívkami a chlapci ve třídě, diskutovat o vzájemných očekáváních, ocenit jeden druhého, předat si zpětnou vazbu o chování dívek k chlapcům a naopak</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	dva papíry A1, fixy

Postup:

1. Vytvořte jednu dívčí a jednu chlapeckou skupinu.
2. Každá skupina si vezme jeden velký papír a fixy.
3. Úkolem dívčí skupiny je diskutovat a na papír nakreslit svou představu ideálního muže. Vlastnosti, které by měl takový muž mít, zapisují dívky do obrázku. Chlapecká skupina tvoří stejným způsobem ideální ženu.
4. Na práci ve skupinách mají žáci přibližně 20 minut. Po uplynutí této doby posaďte žáky do kruhového uspořádání.
5. První skupina nejprve představí svůj obrázek a popíše, jak práce ve skupině probíhala, o čem se diskutovalo, na čem se žáci shodli okamžitě apod. Druhá skupina má poté prostor se k obrázku doptávat nebo se k němu vyjádřit z pohledu názoru opačného pohlaví.
6. Stejným způsobem zacházejte s výstupy práce druhé skupiny.

Otázky k diskuzi:

- Které vlastnosti a charakteristiky chlapce a dívky odlišují?
- V čem jsou si naopak podobní (nebo dokonce stejní)?
- Jaké vlastnosti považujete u opačného pohlaví za nejdůležitější?
- Jak byste si přáli, aby se k vám dívky/chlapci ve třídě chovali?
- Čeho si na chlapcích/dívkách ve třídě vážíte?
- Co byste mohli ve svém chování ke spolužákům druhého pohlaví zlepšit?

Praktická doporučení:

Technika otevírá téma očekávání dívek od chlapců a chlapců od dívek. Nosnou částí techniky je zejména společná diskuze, v níž by měli mít žáci prostor vzájemně diskutovat o reálnosti očekávání. Výstupy z techniky je vhodné vztáhnout ke vztahům mezi dívkami a chlapci ve třídě, aby měli žáci možnost vyjasnit si, čeho si ve vzájemných vztazích váží a co by si od žáků druhého pohlaví přáli.

Techniku je vhodné použít ve třídě, kde je zastoupeno minimálně pět žáků každého pohlaví.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Během diskuze vznikne konflikt mezi několika žáky.

Konflikt moderujte, ukažte žákům, jakým způsobem si mohou sdělit negativní zpětnou vazbu tak, aby se vzájemně respektovali a konflikt vyřešili.

... aby se žáci uměli vzájemně ocenit, drželi více při sobě a měli společně zážitky

Pro 7.B nebyly vztahy ve třídě prioritou, většina žáků neměla ve třídě žádné kamarády, přestávky často trávili na chodbách se žáky z jiných tříd. Bývalá třídní učitelka nepodnikala se třídou žádné společné akce, např. školní výlety. Ve třídě nebyla vůle ani nadšení pro podílení se na jakýchkoli společných aktivitách. Žáci se vzájemně nepodporovali, neuměli se ocenit.

Přirozenou lidskou potřebou je zažívat pozitivní a přátelské vztahy. Žáci ve třídě potřebují mít v průběhu učebního procesu prostor pro uspokojení potřeby si zažít kontakty s ostatními založené na vřelých vztazích a na vzájemné shodě. Nekonfliktní a harmonické vztahy jsou uspokojovány pocitem sounáležitosti žáků s ostatními ve třídě. Tento pocit sounáležitosti označujeme jako soudržnost nebo skupinovou kohezi.

Třídy bývají nesoudržné při svém vzniku, tj. v nově složené třídě, nebo když je ve třídě vysoce soutěživé prostředí a žáci nejsou schopni vytvořit si mezi sebou pozitivní vztahy, jelikož spolužáky vnímají jako své konkurenty. Existují i třídy, v nichž nejsou žáci k soudržnosti motivováni společnými zážitky nebo sdílením svých zájmů.

Skupinovou kohezi můžete podporovat tím, že budete se žáky pracovat na schopnosti spolu otevřeně komunikovat, diskutovat i efektivně řešit konfliktní situace a nebudete vytvářet konkurenční a soutěživé prostředí. Pro skupinovou identitu třídy je někdy potřeba motivovat žáky k účasti na společné činnosti a učit je reagovat na potřeby jednotlivců. Soudržnost podporuje i podobnost zájmů a názorů žáků, kterou lze rozvíjet jejich vzájemným poznáváním.

Jednou z dalších možností, jak podporovat soudržnost třídy, je učit žáky vzájemně se oceňovat. To předpokládá vnímavost k maličkostem na spolužácích a jejich chování. Na druhou stranu je potřeba rozvíjet schopnost ocenění od druhých přijímat.

V této kapitole vám předkládáme techniky, které umožňují žákům učit se vzájemně ocenit, držet více při sobě a mít společné zážitky.

Skládání obrazu těla

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit schopnost předávat si pozitivní zpětnou vazbu a vzájemně se ocenit</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papíry A2, pastelky, fixy

Postup:

1. Rozdělte žáky rovnoměrně do skupin po 4 až 6.
2. Každá skupina si vezme jeden list papíru, pastelky a fixy.
3. Úkolem žáků ve skupinách je společně nakreslit na papír postavu člověka, která bude složena z nejlepších částí těla členů skupiny. Společně se tedy žáci domlouvají, čímž vlasy, nos, pusy, krk, ramena, ruce atd. bude postava mít. Každou volbu je třeba zdůvodnit.
4. Podmínkou je, aby každá nakreslená postava měla minimálně dvě různé části od každého z členů skupiny.
5. Po dokončení kreseb si žáci sednou do kruhu tak, aby členové skupin seděli pohromadě. Všechny skupiny postupně představí své výtvořky včetně určení, o čí část těla se jedná.

Otázky k diskusi:

- Popište, jak práce ve vaší skupině probíhala.
- Jak jste spokojeni s výsledkem práce své skupiny?
- Dozvěděli jste se od ostatních členů skupiny něco, co vás potěšilo (např. skupina vybrala, že máte nejhezčí oči)?

Praktická doporučení:

Tato technika podporuje všímavost žáků ke druhým a umožňuje všem žákům obdržet ocenění a zároveň přispět ke společnému výtvořku. Děti obvykle velmi baví kreslit postavu složenou z členů skupiny.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Někteří žáci mají tendenci upozorňovat spíše na nedostatky ostatních.
Buďte k takovým signálům pozorní a reagujte na ně upozorněním na porušení pravidel a smyslu techniky.

Upraveno dle: Hermochová, S., Neuman, J. **Hry do kapsy IV**. Portál, 1. Vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7178-818-X.

Předávání dárků

Cílová skupina	5.–6. třída
Cíl	<i>Motivovat žáky k pozitivnímu nahlížení na spolužáky Prohloubit vnímání o potřebách a přáních spolužáků Vytvářet prostor pro reflexi toho, jak se žáci navzájem znají</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papíry, tužky, krabička/klobouk

Postup:

1. Každý žák napíše na kousek papíru své jméno. Pokud je ve třídě více žáků stejného jména, domluvte se na rozlišení.
2. Papír všichni přeloží a vhodí do předem připravené krabičky.
3. Krabičkou zatřeste, aby se papíry promíchaly. Každý žák si postupně vylosuje jeden papír. Pokud si někdo vylosuje své jméno, vrátí papírek zpět do krabičky a vylosuje si jiný.
4. Nechte žákům chvíli na přemýšlení o tom, jaký dárek by pro vylosovaného žáka vybrali.
5. Postupně každý přečte jméno spolužáka a představí svůj dárek. Dárek je imaginární, takže nemá žádná omezení (finanční, reálná, vtipná atd.). Musí ale splňovat podmínku, že by si obdarovaný žák přál takový dárek obdržet, dárek nesmí nikoho urážet nebo ponižovat (toto pravidlo platí i pro následnou diskuzi).
6. Obdarovaný žák poté potvrdí, zda je s dárkem spokojený, a poděkuje.
7. Postupně obdrží dárek všichni žáci. Až se vystřídají, techniku reflektujte.

Otázky k diskuzi:

- Komu se někdo ze žáků do dárku opravdu „strefil“? Komu naopak „nestrefil“?
- Kdo měl problém dárek pro spolužáka vymyslet? V čem to bylo obtížné?
- Koho napadaly dárky i pro další spolužáky? Uveďte příklad.

Praktická doporučení:

Tato technika klade nároky na řízení průběhu techniky i diskuze, a to v udržení pozitivního ladění a respektu žáků k sobě navzájem. Je potřeba, abyste hned od začátku jasně zastavovali jakýkoli pokus o zesměšnění žáka prostřednictvím dárku.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Cílem některých žáků je někoho zesměšnit.
V tomto případě průběh techniky zastavte, pojmenujte porušení pravidla, pravidla zopakujte.
V případě opakovaného porušování pravidel techniku ukončete.

Strom třídy

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit aktivní zapojení všech žáků ve třídě Uvědomit si, kterou svou vlastností mohou přispět k dobrým vztahům a k lepšímu prospívání třídy Rituální a obrazovou formou podpořit vnímání sebe jako součásti třídy</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	papír A2, pastelky/křídly, papíry, nůžky, lepidlo

Postup:

1. Vyzvěte žáky, aby si vybrali jednoho nebo několik spolužáků, kteří na papír A2 namalují opadaný listnatý strom.
2. Každý žák si vezme jeden papír a na něj namaluje obrys listu, vybarví jej a vystříhne. Můžete využít i barevné papíry.
3. Poté každý vepíše do svého listu jednu svou dobrou vlastnost, kterou může nabídnout třídě k dobrému fungování.
4. Až všichni žáci dokončí úkol, sednou si do kruhu.
5. Postupně každý vezme svůj list, přečte napsanou vlastnost a nalepí jej do obrázku stromu. Pokud bude žák chtít, může vysvětlit, proč je podle něj tato vlastnost pro třídu důležitá.
6. Přečtěte, o které vlastnosti se může třída opřít, tj. které se na stromě objevily.

Otázky k diskuzi:

- Jak jste se stromem třídy spokojeni?
- Napadá vás ještě nějaká další vlastnost, kterou by vaše třída potřebovala? Má takovou vlastnost někdo z vašich spolužáků?

Praktická doporučení:

Techniku s dětmi shrňte, předejte jim vlastní zpětnou vazbu o průběhu techniky, oceňte, co se dařilo.

Tuto techniku je možné využít i jako rituál s poselstvím žáků ke svým spolužákům, např. při ukončování školní docházky, při loučení s někým ze spolužáků nebo při plánovaném rozdělení třídy (odchod žáků na gymnázium atd.). V takovém případě žáci nepíší do listů své vlastnosti, ale přání spolužákům do dalšího období. Např. štěstí, radost ze života, hodně legrace, málo učení apod. V této alternativně není nezbytná diskuze nebo reflexe techniky.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý ze žáků má problém nějakou svou pozitivní vlastnost vymyslet.
Vyzvěte ostatní, aby nabídli danému žákovi pozitivní vlastnosti, o kterých si myslí, že je tento žák má. Dotyčný si může nějakou vybrat.

- Žák nabídne negativní vlastnost.

Vraťte se k zadání a zopakujte, že se má jednat o vlastnost pozitivní a užitečnou pro třídu. Motivujte žáka k vymyšlení jiné (překreslení listu).

Pavučina vztahů

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost žáků předat si pozitivní zpětnou vazbu Podpořit pocit sounáležitosti se třídou</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	klubíčko provázku

Postup:

1. Posad'te žáky na židlích tak, aby tvořili kruh.
2. Poté uchopte počátek provázku klubíčka a pošlete je některému ze žáků spolu s poselstvím, které je vhodné doplnit vysvětlením, komu a proč klubíčko posíláte.
3. Poselství může znít např. takto: „Klubíčko posílám Martině a přeji jí, aby zůstala vždycky tak usměvavá, jako je teď.“
4. Příjemce klubíčka zahákne nebo si omotá začátek provázku kolem prstu, aby vytvořil napnutou linku s tím, od koho klubíčko přijal.
5. Poté jej stejným způsobem pošle dalšímu žákovi.
6. Nakonec je celá skupina propojena sítí.

Otázky k diskuzi:

- Přišlo k vám klubíčko od někoho, od koho jste ho nečekali?
- Překvapilo vás nějaké poselství?
- Jste spokojeni s poselstvím, které jste obdrželi?
- Vyjádřil v poselství někdo vaše přání?

Praktická doporučení:

Techniku je vhodné využít na závěr nějaké předchozí společné aktivity, např. výletu. Lze ji využít i jako závěrečný rituál v případě loučení žáků se třídou (ukončení školní docházky).

Vaším úkolem je zamezit, aby se v rámci kruhu svázali jen někteří žáci, zatímco jiní by mohli zůstat zcela mimo síť.

Pokud není klubíčko provázku příliš dlouhé, můžete v jeho předávání pokračovat až do vyčerpání provázku. Velikost klubíčka zvolte podle počtu žáků ve třídě.

Poselstvím techniky je uvědomění, že jsou žáci svým členstvím ve třídě všichni vzájemně propojeni, i když spolu někteří třeba kamarádí méně. Spolu se žáky reflektujte vzniklou síť.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák má obtíže vymyslet pro vybraného spolužáka poselství.
Dovolte mu požádat o nápovědu ostatní žáky.

Místo po mé pravici

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost žáků předat si pozitivní zpětnou vazbu</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Žáci sedí na židlích v kruhovém uspořádání.
2. Po pravé straně vedle sebe umístíte jednu židli navíc. Vysvětlíte žákům princip hry a začnete jako první.
3. Ten, kdo má po pravé ruce volnou židli, si na ni pozve někoho ze spolužáků a slovně ho za něco ocení. Zpětná vazba směřuje přímo k dotyčnému žákovi formou následujícího sdělení: „Ráda bych si pozvala Janu. Jano, líbí se mi na tobě, že na mě každé ráno čekáš před školou.“; „Já tu chci Petra. Petře na tobě se mi líbí, že vždycky víš, co je za domácí úkol.“
4. Technika probíhá do té doby, než se všichni žáci vystřídají.

Otázky k diskuzi:

Slyšeli jste něco o sobě, co vás potěšilo? Co konkrétně?

Praktická doporučení:

V této technice je důležité vaše aktivní zapojení, a to především v situacích, kdy je potřeba ocenit i méně oblíbené žáky. Dále je nutné hlídat, aby byli oceněni všichni žáci, a tento cíl ve třídě podporovat.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Pro některé žáky je obtížné formulovat ocenění přímou řečí, říkají: „Na Karlovi se mi líbí...“. Připomeňte, jak má formulace znít.
- Žáci užívají negativní zpětnou vazbu nebo ironii. Techniku zastavte, pojmenujte, co jste slyšeli, a vyzvěte žáka k novému sdělení.
- Žáci formulují sdělení obecně („...jsi dobrá kamarádka“). Vhodnými otázkami vedte žáka ke konkretizaci sdělení.

Upraveno dle: *Hermochová, S. Poznáváme své spolužáky*. Projekt Odyssea, Praha, 2007. ISBN 978-80-87145-28-9.

Sousoší

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Vytvářet prostor pro pozitivní společné zážitky celé třídy Umožnit kontakt žáků napříč skupinami ve třídě</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	tabule a křída, popř. flipchart

Postup:

1. Rozdělte žáky náhodně do skupin přibližně po pěti. Každá skupina si najde dostatek volného prostoru.
2. Úkolem každé skupiny je utvořit sousoší tak, aby se dotýkaly země jen ty části těla, které následně určíte. Členové skupiny tvořící sousoší se všichni vzájemně dotýkají.
3. Postupně můžete zadat: Sestavte sousoší tak, aby se země dotýkaly:
 - tři nohy, jedna hlava, jedno koleno, dvě ruce
 - čtyři ruce, jedno rameno, dvě nohy, jeden zadek
 - čtyři ruce, dvě nohy, jedna hlava, jedno koleno atd.
4. Zadání vždy napište na tabuli.
5. V sousoší žáci musí vydržet alespoň tři vteřiny pod vaším dohledem.
6. Není povoleno využívat při práci žádné pomůcky, např. židle, stoly.

Otázky k diskuzi:

- Jak se ve skupinách spolupracovalo?
- Kdo z vaší skupiny měl nejvíce nápadů k řešení?
- Které sousoší se vám podařilo nejlépe? Proč?

Praktická doporučení:

Jedná se o velmi zábavnou kontaktní hru, která je vhodná pro vnitřní i vnější prostředí. Hra je zaměřena na tvořivost žáků, na schopnost být spolu ve fyzickém kontaktu a na dovednost spolupracovat. Tyto prvky v reflexi oceňte a podpořte.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některá skupina není motivovaná ke spolupráci.
Skupinu podpořte a buďte jí k dispozici při hledání způsobu řešení.

Závod stonožek

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Umožnit třídě společný zážitek a uvolnit případné napětí ve třídě Podpořit navázání vzájemného kontaktu napříč podskupinami ve třídě</i>
Časová dotace	10 minut
Pomůcky	křída nebo provázek pro vymezení cílové čáry

Postup:

1. Rozdělte třídu na dvě skupiny, které se postaví do dvou zástupů.
2. Ve vzdálenosti cca dvaceti kroků před oběma žáky na začátku zástupů označte křídou nebo provázek cílovou čáru.
3. V každém zástupu se všichni najednou předkloní.
4. Každý žák podá levou ruku dozadu mezi svými nohama a pravou rukou chytí za ruku hráče před sebou. Vzniknou tak dva řetězy, v nichž se všichni žáci v zástupu drží za ruce.
5. Na váš povel vyráží oba zástupy (obě stonožky) vpřed a snaží se co nejrychleji překonat cílovou čáru, aniž by se spojení rukou přetrhlo. Rychlejší stonožka vítězí.

Otázky k diskusi:

- Jak se vám líbil pohyb vaší stonožky?

Praktická doporučení:

Jedná se o rychlou aktivační techniku, kterou je možné využít na začátek skupinové práce nebo na odregování po náročné činnosti. Umožňuje společný zážitek a podporuje navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky ve třídě. Technika uvolňuje napětí a obvykle vyvolává dobrou náladu.

Hru je možné opakovat, pro ztížení se mohou stonožky pohybovat pozpátku.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika obvykle probíhá bez obtíží.

Upraveno dle: Šimanovksý, Z., Šimanovská, B. **Hry pro rozvoj zdravé osobnosti**. Portál. Praha, 2010. ISBN 978-80-7367-801-2.

Orchestr

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Prostřednictvím neverbální techniky podpořit soudržnost třídy</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	žádné, hra do přírody

Postup:

1. Žáky pošlete na 10 minut na procházku do okolí. Zadejte jim pravidlo, že by se měli pohybovat individuálně.
2. Jejich úkolem je poslouchat okolní zvuky (např. zpěv ptáků, řev motoru, tón lidského hlasu) a jeden z nich si zapamatovat.
3. Poté mají žáci za úkol vybraný zvuk jednotlivě před třídou prezentovat.
4. Třída si zvolí jednoho „dirigenta“, který sestaví ze žáků takový sbor, aby jednotlivé „tóny“ společně ladily.
5. Dirigent poté řídí sbor se záměrem vytvořit společnou „třídní skladbu“.
6. V roli dirigenta se může vystřídat více žáků.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám líbila skladba třídy?
- Který tón vás nejvíce zaujal?

Praktická doporučení:

Jedná se o zdánlivě jednoduchou techniku, která umožňuje žákům vidět výsledek spolupráce v závislosti na plnění rolí jednotlivých žáků. Umožňuje zapojit všechny žáky do společné aktivity. Doporučujeme, aby se role prvního dirigenta ujal pedagog.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika probíhá bez obtíží.

Hollywoodské ateliéry

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit třídě společný tvůrčí zážitek podporující soudržnost Rozvíjet schopnost žáků spolupracovat</i>
Časová dotace	60 minut
Pomůcky	<i>různorodé pomůcky – papíry, tužky, lepidla, židle, kostky, látky, šátky apod.</i>

Postup:

1. Rozdělte třídu na skupiny po 5–6 žácích.
2. Přečtete následující legendu: *Nacházíme se v Hollywoodu v USA na předměstí Los Angeles v centru amerického filmového průmyslu, kde můžeme obdivovat slavné filmové ateliéry. Právě zde probíhá konkurz na vytvoření ateliérů pro natáčení několika filmů. Každá skupina nyní představuje tvůrčí tým.*
3. Prvním úkolem žáků ve skupinách je se dohodnout na jednom filmu, na kterém budou pracovat. Může to být některý ze známých filmů nebo si žáci mohou vymyslet vlastní stručný scénář.
4. Poté si každá skupina najde svůj prostor a v něm připraví ateliér pro natáčení vybraného filmu (nebo vybrané scény z něj). Může použít veškerý materiál, který máte pro techniku k dispozici, nebo si najít vlastní (nesmí používat věci žáků z ostatních skupin, pokud jim je tyto žáci dobrovolně nezapůjčí). Kromě kulís a scény mohou žáci připravit také kostýmy pro herce, případně další náčiní pro ztvárnění části filmu.
5. Skupina se poté domluví na konkrétní scéně, vybere pro ni vhodné herce a scénu si nacvičí.
6. Na závěr každá skupina postupně přehraje ostatním nacvičenou scénku a provede je svým ateliérem, který může okomentovat. Ostatní žáci mohou hádat, o jaký film se jedná.

Otázky k diskuzi:

- Jak probíhala práce ve vaší skupině?
- S čím jste byli nejvíce spokojeni?
- Jakým způsobem jste se domluvili na tom, jak bude ateliér vypadat?
- Jak jste si rozdělili herecké role?
- Co vás zaujalo na výsledku práce ostatních skupin?
- Jaký film jste si vybrali a proč?

Praktická doporučení:

Před kladením otázek k diskuzi můžete nechat třídě chvíli na sdílení pocitů. Třídu obvykle technika velmi baví, umožňuje se aktivně zapojit do tvořivé práce a využívat schopností všech členů skupiny.

Kromě hodnocení průběhu práce se můžete v diskuzi také věnovat příběhům, které žáci ztvárnili.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některé skupině se nedaří vymyslet, na čem budou pracovat.
Pomozte jim moderovat diskusi o návrzích a domluvu na výběru jednoho příběhu. V průběhu práce jim buďte k dispozici.

Upraveno dle: Szabová, M. **Preventivní a nápravná cvičení**. Portál, Praha 2011. ISBN 80-7178-504-0.

... aby se žáci mohli učit respektu, empatii, důvěře

V páté třídě jedné vesnické školy se většina dětí znala již od mateřské školky. Ve třídě se utvořila skupina žáků, kteří od počátku školní docházky jakékoli příchozí děti z jiné lokality skrytě odmítali. Vzhledem k tomu, že učitelé nebyli dostatečně všímaví k náznakům problémů a situaci nezastavili, žáci své názory začali propagovat veřejně: „Kdo s námi nechodil do školky, musí vypadnout ze třídy, my se o to postaráme.“ Někteří žáci tak byli veřejně a bez jakékoli empatie a respektu k jejich právům odmítáni. Při práci s touto třídou si např. odmítaní žáci nesměli položit vlastní obrázek na společný výtvarný výtvor třídy. Žáci měli později tendenci ovládat i učitele a další dospělé. Vzhledem k tomu, že se postupně vzniklé situace v průběhu let neřešily a žáci nebyli vedeni k vzájemnému respektu, třída se z hlediska vztahů ocitla na nejvyšším stupni šikany, kde všichni žáci schvalovali normu, že vybrané děti nemají právo ve třídě být, protože nejsou součástí užšího vyvoleného výběru.

Respekt je postoj, kterým člověk projevuje jiným osobám ohled, uznání a úctu, ale nutně neznamená, že musí s jejich názory a postoji souhlasit. Vybízí k opatrnému jednání a zacházení s druhými.

V rámci výchovného procesu nestačí žákům říkat, jak se mají chovat. Vážít si sebe i druhých a chovat se k nim s respektem začnou žáci ve chvíli, kdy respekt a úctu zažijí na vlastní kůži, a to nejen od svých rodičů, ale i od učitelů. Nejlepším způsobem, jak učit respektu, je proto projevovat ho a zároveň dávat žákům limity, pokud se k ostatním s respektem nechovají.

Empatie neboli vcítění označuje porozumění emocím a motivům druhého člověka. V rámci tématu empatie je potřeba pracovat s žáky na rozvoji dovednosti odhlédnout od svých vlastních názorů, hodnot a předsudků a snažit se pochopit, jak a proč jiný žák jedná, a být vnímavý k jeho emocím.

Důvěra patří k základním lidským emocím a propojuje v sobě schopnost zajímat se o svět druhého člověka a zároveň to stejné od něj přijímat. Potřeba důvěry je jednou z bazálních potřeb a bezprostředně souvisí s naší touhou sdílet svůj život s dalšími lidskými bytostmi. Důvěru v okolní svět dítě získává v počátečních fázích života prostřednictvím vztahu k nejbližším pečujícím osobám, tj. k rodičům. Tato zkušenost později bezprostředně ovlivňuje naše postoje k dalším lidem, v dalším nejbližším sociálním okolí, jako je škola a zejména školní třída.

Důvěra je autentický cit, který nelze dost dobře předstírat. Může se rozvinout pouze za přítomnosti přirozené rovnováhy, která žákům dává prostor jak pro sebevyjádření, tak pro přijetí zpětné vazby. S důvěrou proto úzce souvisí schopnost empatie a schopnost konstruktivně zacházet s rozdílnostmi či s nesouhlasem, tedy respekt.

Učit žáky respektu, empatii a důvěře je dlouhodobý proces, který vyžaduje vaši trpělivost. Zároveň musí být doprovázen vašim uvědoměním, které všechny prvky mohou mít na důvěru, empatii a respekt ve třídě vliv. Je potřeba žáky při projevech respektu a empatie podporovat a oceňovat, v opačném případě jim stanovovat hranice.

Pravidla

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Nastavit společně se žáky pravidla, která ve třídě podpoří respekt, vzájemné naslouchání si a umožní skupinovou práci</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papír A1, fixy

Postup:

1. Posad'te se spolu se žáky do kruhového uspořádaní. Doprostřed kruhu položte velký papír a připravte si fixy.
2. Téma pravidel otevřete některou z následujících otázek:
 - Co podle vás potřebuje společenství lidí k tomu, aby mohlo dobře fungovat?
 - Co musí mít každá hra k tomu, aby bylo možné ji hrát?
3. Nechte žáky přinášet vlastní nápady. Je pravděpodobné, že někdo zmíní pravidla nebo jejich alternativu (např. zákony). Pokládejte otázky, dokud se tato odpověď neobjeví.
 - Rozvíjejte téma s pomocí dalších otázek:
 - K čemu pravidla slouží?
 - Proč je lidé potřebují?
 - Mohou lidé chtít dodržovat pravidla? Slouží k něčemu i jednotlivci?
 Shrňte, proč jsou pravidla důležitá a co pozitivního přinášejí.
4. Nyní přejděte k samotné formulaci pravidel. Ptejte se:
 - Jaká pravidla by podle vás mohla být užitečná naší třídě?
 - Co byste si přáli, aby se v naší třídě dodržovalo?
 Vyzvěte žáky, aby přinášeli co nejvíce svých nápadů. O jednotlivých nápadech diskutujte, ptejte se ostatních, zda by si takové pravidlo také přáli a proč, zda je podle nich důležité.
5. Pravidla, na kterých se shodnou všichni žáci, zapisujte společně na velký papír uprostřed. Vhodné je, aby pravidlo zapsal ten žák, který je vymyslel.
6. U každého pravidla diskutujte o tom, jak se pozná, že je pravidlo dodržováno/porušováno, a domluvejte se, jak budete postupovat, pokud bude někdo pravidla porušovat.
7. Znění pravidel formulujte a diskuzi ved'te dle doporučení kapitoly „Pravidla třídy“ z teoretické části této příručky.
8. Na závěr všechna domluvená pravidla přečtete. Identifikaci třídy s pravidly může napomoci, pokud pravidla na závěr všichni podepíší, čímž se zaváží k jejich dodržování.

Otázky k diskuzi:

viz postup

Praktická doporučení:

viz kapitola Porušování zadání a pravidel, strana 19.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

viz kapitola Porušování zadání a pravidel, strana 19.

Práva a povinnosti

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům porozumět souvislosti mezi právy a povinnostmi</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	<i>tužky a papíry, sady nakopírované na různě barevné papíry (19 karet práv, 35 karet povinností), karty rozstříhat a sepnout kancelářskou sponkou nebo vložit do obálky pro každou skupinu</i>

Postup:

1. Rozdělte žáky do skupin po 3–4.
2. Každá skupina si připraví papír a tužku a obdrží dvě sady karet, jednu s právy, druhou s povinnostmi.
3. Jeden žák z každé skupiny náhodně vylosuje ze sady karet práv jednu kartu.
4. Úkolem každé skupiny je poté přiřadit k vylosované kartě všechny karty povinností, které se k danému právu vztahují.
5. Stejným způsobem spolu členové jednotlivých skupin diskutují o souvislostech dalších práv a povinností. Souvislosti, na kterých se žáci shodnou, zapisují na papír.
6. Po přibližně dvaceti minutách práci zastavte. Každá skupina představí výsledky své práce. Diskutujte o nich s celou skupinou.

Otázky k diskuzi:

- Popište, jak probíhala práce ve vaší skupině. Podařilo se vám najít související karty a shodnout se na nich?
- Které právo vás nejvíce zaujalo? Jaké povinnosti se k němu vztahují?
- Jaké souvislosti se vám hledaly nejsnáze? Které naopak obtížně?
- Jaké právo na sebe vázalo nejvíce povinností? Proč tomu tak podle vás je?
- Existují podle vás nějaká práva, k jejichž naplnění nejsou potřeba žádné povinnosti? Jaká? Napadá někoho jiného nějaká povinnost, kterou by toto právo potřebovalo?
- Bylo by pro naši třídu některé z těchto práv užitečné? Co by bylo potřeba dělat, aby mohlo být ve třídě dodržováno?

Praktická doporučení:

Cílem techniky je uvědomit si, že dodržování každého práva předpokládá plnění určitých povinností. Techniku je vhodné zařadit v návaznosti na techniku o pravidlech. V tom případě se vraťte k domluveným pravidlům třídy a diskutujte o nich jako o právech a povinnostech.

K technice je možné se se žáky průběžně vracet a hodnotit, která práva se třídě daří dodržovat a které povinnosti se naopak často porušují. Pokuste se se třídou hledat, co jim v plnění těchto povinností brání a co by jim mohlo pomoci.

Zvažte, zda jsou popsána práva a povinnosti pro vaši třídu vhodná, případně si vyberte jen některé karty nebo doplňte vlastní.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika většinou probíhá bez obtíží.

Příloha:

PRÁVA			
Máme právo na čistou a pohodlnou třídu.	Máme právo na slušné zacházení.	Máme právo pracovat v klidu a bez rušení.	Máme právo nechávat si ve třídě svoje věci.
Máme právo nosit na sobě oblečení, jaké chceme.	Máme právo na volný čas o přestávkách.	Máme právo jít na záchod, když potřebujeme.	Máme právo zůstat o přestávce ve třídě, když přší.
Máme právo mít si kam pověsit kabát.	Máme právo požádat o pomoc, pokud ji potřebujeme.	Máme právo mít ve třídě čas na legraci.	Máme právo mít chvíli klidu.
Máme právo říct učiteli, co si myslíme a cítíme.	Máme právo mít místo, kde si můžeme nechávat své věci.	Máme právo, aby se s námi zacházelo jako s jedinečnými osobnostmi.	Máme právo nenechat se šikanovat nebo obtěžovat.
Máme právo mít dostatek studijních materiálů.	Máme právo na to, aby nám ostatní naslouchali.	Máme právo vybrat si místo, kde budeme sedět.	

POVINNOSTI				
Naší povinností je být k ostatním slušný.	Naší povinností je využít dobře čas ve škole.	Naší povinností je nešíkanovat druhé.	Naší povinností je nehrát si se svými věcmi a hračkami během vyučování.	Naší povinností je nepřít se se spolužáky.
Naší povinností je nezabírat si příliš mnoho času a pozornosti učitele, aby zbylo i na ostatní.	Naší povinností je naslouchat učitelům.	Naší povinností je nekreslit na stěny a lavice.	Naší povinností je vhodně se do školy oblékat.	Naší povinností je naslouchat tomu, co říkají druzí.
Naší povinností je šetřit pomůcky a materiál používaný ve třídě.	Naší povinností je dělit se s ostatními o pomůcky a potřeby.	Naší povinností je neničit věci druhých.	Naší povinností je chovat se rozumně a dbát na bezpečnost.	Naší povinností je nepřerušovat druhé, když hovoří.
Naší povinností je chodit do školy.	Naší povinností je navzájem si pomáhat.	Naší povinností je nechodit do třídy v zablácených botách.	Naší povinností je neodhazovat odpadky.	Naší povinností je nedělat ze sebe ve třídě šaška.
Naší povinností je nenapadat nebo neurážet spolužáky.	Naší povinností je vracet se po přestávkách včas do třídy.	Naší povinností je jednat s každým s úctou.	Naší povinností je nerozptylovat druhé.	Naší povinností je přicházet do školy včas.
Naší povinností je pomáhat těm, kterým není dobře.	Naší povinností je nevyrušovat v hodinách.	Naší povinností je zacházet s nábytkem ohleduplně.	Naší povinností je jednat s lidmi mile a slušně.	Naší povinností je udělat každou práci, kterou nám učitelé zadají.
Naší povinností je udržovat školní dvůr nebo chodbu v čistotě.	Naší povinností je chovat se ohleduplně k oblečení druhých.	Naší povinností je nezraňovat druhé a neubližovat jim.	Naší povinností je poslouchat pokyny.	Naší povinností je dělat domácí úkoly.

Upraveno dle: Pike, G. Selby D. **Cvičení a hry pro globální výchovu 2.** Portál, Praha, 2000. ISBN 80-7178-474-5.

O čem je tato kniha, tento film

Cílová skupina	9. třída
Cíl	<i>Učit žáky lepšímu porozumění mezilidským vztahům</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papíry, tužky

Postup:

1. Každý žák má za úkol vybrat si jeden svůj oblíbený film, seriál nebo knihu. V prvních pěti minutách samostatně přemýšlí, jak by popsal vztahy hlavních hrdinů vybraného příběhu. Na papír si může zapisovat poznámky.
2. Následně žáci vytvoří skupiny po 4 až 5. Ve skupinách si všichni navzájem představí vztahy mezi hlavními postavami svého příběhu.
3. Úkolem každé skupiny nyní je se dohodnout, popsat jednotlivé typy mezilidských vztahů (přátelství, nepřítelství, láska atd.) a blíže je specifikovat. U typizace vztahů se nemusejí omezit jen na vztahy, které se objevily ve vyprávěných příbězích.
4. Každá skupina si zvolí zástupce, poté prezentuje výstupy práce skupiny ostatním ve třídě.
5. Následuje diskuze.

Otázky k diskuzi:

- Jak probíhala diskuze ve vaší skupině?
- Co se vaší skupině podařilo nejlépe?
- Jaké znaky má podle vás dobrý mezilidský vztah (např. kamarádství)?
- Může být vztah vnímán jedním člověkem jinak než druhým?
- Které okolnosti mohou vztah mezi dvěma lidmi komplikovat?
- Může se vztah mezi dvěma lidmi nějak vyvíjet? Proč to tak je?
- Dozvěděli jste se v průběhu této techniky něco nového? Uveďte co.
- Překvapilo vás nějaké zjištění?
- Co podle vás může každý člověk udělat, aby měl s ostatními dobré vztahy?

Praktická doporučení:

Cílem techniky je vést žáky k obecné diskuzi o typech a znacích mezilidských vztahů a o jejich vývoji. Zvažte, zda je technika vhodná pro vaši třídu vzhledem k aktuální situaci (není vhodné techniku zařadit, pokud se např. rodiče některého žáka zrovna rozvádějí).

Po skončení diskuze se společně se třídou pokuste na velký papír zapsat odpovědi na poslední otázku: Co může člověk udělat, aby měl dobré vztahy s ostatními lidmi?

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Pokud se některý žák rozmluví o nějakém svém osobním vztahu, dejte mu omezený prostor pro jeho sdělení, jeho potřebu reflektujte a téma zobecněte.

Upraveno dle: *Vaňková, J. Pečujeme o dobré vztahy.* Projekt Odyssea, Praha, 2007. ISBN 978-80-87145-38-8.

Kruhy a přímky

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Umožnit žákům porozumět, jak jsou názory lidí ovlivňovány názory ostatních členů skupiny</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	tabule, křída, velká kopie obrázku (viz příloha) a tabulka nakreslená na tabuli – v prvním sloupci jména žáků v abecedním pořadí, v záhlaví ostatních sloupců písmena A–H; papír a tužka pro každého žáka

Postup:

1. Zařídte, aby pět žáků nebylo prvních deset minut ve třídě. Jejich příjmení by měla začínat na písmena z druhé poloviny abecedy. V jejich nepřítomnosti vysvětlíte zbytku třídy podstatu pokusu. Vyvěste plakát, na kterém jsou čtyři linky a čtyři kruhy (viz obrázek, linky A a D mají stejnou délku, kruh G je mírně větší než kruh E). Oznamte, že cvičení bude spočívat v rychlých odhadech délky linek a průměru kruhů. Požádejte žáky, aby odhadovali délku linky D vždy o půl až tři centimetry větší než délku linky A a aby odhady průměrů kruhů G a E byly vždy stejné. Odhady budou průběžně zaznamenávány do tabulky na tabuli.
2. Potom plakát schovejte a požádejte třídu, aby se chovala přirozeně a neprozradila záměr připraveného pokusu. Až se pětice žáků vrátí do třídy a usadí se, vytáhněte tabulku a vyzvěte žáky, aby jeden po druhém rychle odhadovali délku linek a průměr kruhů a zapsali si je na papír. Poté žáci v abecedním pořadí své odhady hlásí a vy je zapisujete do tabulky. Jakmile jsou všechny odhady zapsány, následuje diskuze.

Otázky k diskuzi:

- Jak výrazně pětice žáků přizpůsobila své individuální odhady mínění většiny?
- Lišily se odhady, které členové pětice zapsali na papír, od nahlášených údajů?
- Pokud se přizpůsobili většinovému pohledu, proč tomu tak bylo?
- Do jaké míry a jakým způsobem tento pokus odráží, co se děje ve skupinách spolužáků a známých, společnosti jako celku?
- Znáte nějaké situace, ve kterých mínění většiny ovlivnilo názor jednotlivce? Uveďte příklad.
- Může se něco podobného stát i v naší třídě?

Praktická doporučení:

Technika jasně ilustruje vliv skupiny na úsudek jednotlivce. Je pravděpodobné, že pětice žáků, kteří nebyli ve třídě přítomni vysvětlení pokusu, upraví své odhady podle názoru skupiny. Navzdory tomu, že jim oči říkají něco jiného, i tomu, co měli původně napsáno na svých papírech. Diskuze by měla začít vysvětlením, co se vlastně ve třídě dělo. Můžeme srovnat odhady pětice na jejich papírech a v tabulce na tabuli.

Diskuze se dále může zabývat tématem společenské kontroly – ovlivňováním a ovládním jedince ve společnosti. Do jaké míry a jakým způsobem společnost řídí a usměrňuje myšlení a jednání jednotlivce? Na závěr by pětice žáků měla dostat šanci, aby se k pokusu vyjádřila.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Pětice žáků se nenechá ve svých odhadech ovlivnit odhady většiny třídy.
Žáky oceňte za to, že se nenechali ovlivnit většinou třídy, a vysvětlete původní záměr techniky.
V diskuzi se žáky otevřete téma vlivu skupiny na jednotlivce.

Upraveno dle: *Pike, G., Selby D.* **Cvičení a hry pro globální výchovu 2.** Portál, Praha, 2000. ISBN 80-7178-474-5.

Empatická hvězda

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost empatie u žáků Podpořit vzájemné poznávání se žáků</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	papíry a tužky

Postup:

1. Třída se posadí do kruhového uspořádání a každý žák dostane papír a tužku.
2. Žákům zadejte instrukci, že mají za úkol odhadnout nejpravděpodobnější odpovědi, které by k následujícím tématům mohla přiřadit většina třídy. Cílem každého žáka je uhodnout, co odpoví ostatní.
3. Své odpovědi si žáci zaznamenávají na papír.
4. Témata se mohou týkat:
 - barvy
 - zvířete
 - stromu
 - hudebního nástroje
 - měsíce v roce
 - čísla
 - dne v týdnu
 - konkrétní písně
 - výběru panna nebo orel
 - předmětu ve škole
5. Po zapsání všech odpovědí každou samostatně vyhodnoťte.
6. Body získávají žáci, kteří se shodli na nějaké volbě, tj. kteří dali stejnou odpověď. Čím více žáků se shodne, tím více bodů dostanou. Každý z nich si započítá tolik bodů, kolik je žáků, kteří zvolili stejně. Např. v kategorii barva zjistíte, že se v odpovědích objevily barvy: 6x modrá, 12x černá, 10x červená, 2x růžová, další pouze po jedné. Žáci, kteří napsali modrou, získávají 6 bodů, žáci s černou 12 bodů atp. Pokud se odpověď liší od všech ostatních odpovědí, žák nezískává žádný bod.
7. V závěru techniky si žáci sečtou počty bodů.

Otázky k diskuzi:

- Kdo získal nejvíce bodů?
- Ve kterých otázkách jste se nejvíce shodovali a proč?
- U které otázky jste nevěděli, jakou odpověď zvolit?
- Co znamená empatie a jak ovlivňuje vztahy mezi lidmi?

Praktická doporučení:

Hra je zaměřena na to, jak jednotliví žáci znají a jsou schopni se naladit na hodnotový systém třídy. S žáky můžete o vybraných hodnotách vést diskuzi, např. proč si většina vybrala jako den v týdnu pátek. Výstupy z techniky můžete využít k diskuzi o tématu empatie, jejímu definování a významu empatie v mezilidských vztazích a vztazích ve třídě.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Technika obvykle probíhá bez obtíží.

Vnímavost ke změně

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Uvědomit si, jak jsem pozorný ve vnímání změn u spolužáků Podpořit schopnost projevat zájem o druhé</i>
Časová dotace	45 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Všichni žáci sedí v kruhu.
2. Skupina si vybere jednoho dobrovolníka, který si důkladně prohlédne spolužáky a poté odejde za dveře.
3. Třída se domluví na jedné věci, kterou na sobě některý žák změní (např. rozpustí si vlasy, sundá si boty, přesadí se na jiné místo atd.). Ostatní žáci nesmí udělat žádné další změny.
4. Vyzvěte dobrovolníka, aby se vrátil do třídy a zkusil najít, co se na jeho spolužácích změnilo.
5. Techniku si postupně může vyzkoušet více žáků.
6. Nosnou částí techniky je vedení diskuze a reflexe.

Otázky k diskuzi:

- Co vám na technice připadalo nejobtížnější?
- Jaké změny se vám nejsnáze vnímají?
- Čeho si na lidech nejvíce všímáte?
- Čeho si všímáte na svých spolužácích?

Praktická doporučení:

Tato technika směřuje především k tomu, aby si žáci uvědomili, jak jsou vnímaví k různým změnám na svých spolužácích, popř. ve třídě. S diskuzí pracujte tak, aby si žáci pojmenovali, k čemu je důležité rozvíjet vnímavost k ostatním, např. všimnout si úspěchu druhého, ocenit ho za něco, vnímat, jak se druhý cítí. Tím se žák učí, že zvýšená vnímavost vede k rozvíjení vzájemného vztahu mezi lidmi.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Diskuze může někdy způsobit otevření osobních zkušeností žáků ve vnímání negativních změn, zejm. v rámci třídy.
V takovém případě důsledně vraťte diskuzi k tématu, držte ji v obecné tematické rovině.

Foták

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet schopnost empatie Podpořit navázání vzájemného kontaktu mezi žáky, kteří spolu běžně nekomunikují</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Třídu rozdělte náhodně do dvojic.
2. Jeden z každé dvojice představuje fotografa, druhý fotoaparát.
3. Fotoaparát má zavřené oči a jeho pravé rameno bude sloužit jako spoušť.
4. Fotograf stojí za fotoaparátem, drží jej za ramena a vodí jej po místnosti. Když fotograf zmáčkne pravé rameno fotoaparátu (spoušť), fotoaparát na chvíli otevře oči a podívá se, co chce fotograf vyfotografovat.
5. Po 3–5 minutách se dvojice v roli vystřídá.

Otázky k diskuzi:

- Cítili jste se lépe v roli fotografa nebo fotoaparátu?
- Co zajímavého vám fotograf jako fotoaparátu ukázal?
- Viděli jste jako fotoaparát něco, čeho byste si sami nevšimli? Co?
- Co podle vás znamená dívat se na svět očima druhého člověka?
- V čem může být takový přístup obohacující?

Praktická doporučení:

Jedná se o zážitkovou techniku, v níž mají žáci možnost na chvíli vidět svět očima spolužáka. Je proto důležité zabezpečit, aby byli spolu ve dvojicích žáci, kteří k sobě nemají blízko, podpoříte tím propustnost podskupin ve třídě.

Se staršími žáky lze na aktivitu snadno navázat diskuzí o tom, co je to empatie a k čemu je v mezilidských vztazích důležitá.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák se ke spolužákovi v roli fotoaparátu nechová ohleduplně.
Techniku zastavte, pojmenujte, co vidíte, a nechte třídu pokračovat. Soustřeďte pozornost na dotýchnou dvojici.
- Někteří žáci spolu odmítají spolupracovat.
Motivujte je. Dle znalosti kontextu zvažte, zda je účelné žáky ke spolupráci nutit, nebo zda dvojici promíchat s jinou.

Loutky

Cílová skupina	6.–8. třída
Cíl	<i>Rozvíjet vzájemný respekt mezi žáky Uvědomit si, zda mají žáci tendenci spíše ostatní vést, nebo být vedeni Umožnit pasivnějším žákům vyzkoušet si vůdčí roli</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	provázky, židle

Postup:

1. Rozdělte třídu do dvojic rozpočítáním nebo jinou metodou náhody.
2. Uspořádejte prostor tak, aby měla každá dvojice dostatek místa a žáci se navzájem nerušili.
3. Zadejte třídě instrukce a sdělte pravidla techniky:
 - Jeden z vás bude nyní loutkář, druhý bude představovat loutku. Úkolem loutkáře bude pomocí pomyslných provázků pohybovat loutkou. Pomyslné provázky mohou být umístěny v jakékoli části těla loutky. Úkolem loutky je nechat se loutkářem po vymezenou dobu vést.
 - Loutkář se k loutce chová ohleduplně.
 - Loutka se nesmí sama pohybovat.
 - Nikdo během techniky nemluví.
4. Dvojice si své role následně vymění. Na loutkaření nechte každému z dvojice asi pět minut.
5. Poté se žáci posadí do kruhového uspořádání tak, aby na sebe všichni dobře viděli.
6. Techniku reflektujte s využitím otázek k diskuzi.

Otázky k diskuzi:

- Jak jste se cítili jako loutka?
- Jak se vám líbilo být loutkářem?
- Kdo se lépe cítil v roli toho, kdo vede?
- Kdo naopak v roli toho, kdo se nechá vést?
- Máte to podobně i v jiných situacích?
- Zjistil někdo z vás, že mu jde role loutkáře dobře, ačkoli se běžně spíše nechává vést?

Praktická doporučení:

V průběhu techniky mají žáci možnost vyzkoušet si roli vůdce i roli vedeného. Výstupů z techniky můžete využít k diskuzi o tom, co znamená vedoucí pozice (vůdčí schopnosti), jak se může projevovat a zda s sebou přináší i nějaké závazky (odpovědnost vůči vedenému, respekt, ohleduplnost atd.). Podobně se věnujte i výhodám a odpovědnosti vedeného. Vedte děti k uvědomění, že každému může v určité skupině více vyhovovat pozice vůdce či vedeného, a podpořte fakt, že obě role jsou rovnocenné. Technika umožňuje vyzkoušet si roli vůdce i pasivnějším dětem.

Tím, že se aktivita realizuje ve dvojicích, podporuje kontakt mezi žáky, kteří spolu ve třídě běžně nekomunikují, přináší jim společný pozitivní zážitek (u techniky se žáci většinou dobře baví).

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák se v roli loutkáře nechová k loutce ohleduplně.
Připomeňte pravidla techniky a věnujte dvojici větší pozornost, např. se k ní přiblížte a spolupráci sledujte zblízka.

Slepý sochař

Cílová skupina	8.–9. třída
Cíl	<i>Rozvíjet vzájemnou důvěru mezi žáky Rozvíjet schopnost neverbální komunikace a vnímavost k ostatním žákům</i>
Časová dotace	20 minut
Pomůcky	jeden šátek pro každou trojici žáků

Postup:

1. Rozdělte žáky do trojic. Jeden z trojice bude představovat sochaře, druhý model a třetí bude ve funkci hlíny, z níž sochař tvoří.
2. Sochař stojí uprostřed trojice, na dosah má oba další žáky.
3. Sochařům ze všech skupin zavažte oči šátkem.
4. Žáci v roli modelu mají nyní za úkol zaujmout nějaký výrazný postoj, jenž bude následně sochař tvořit z hlíny.
5. Když model zaujme postoj, dá signál sochaři, který se k němu přiblíží a hmatem se pokouší zjistit, jaký postoj model zaujal.
6. Následně se sochař přemístí k žákovi představujícímu hlínu a beze slov ho vytvaruje tak, aby stál ve stejné pozici (postoji), kterou předtím zaujímal model. Model zůstává v postoji po celou dobu tvorby sochaře.
7. Když je sochař se svým dílem spokojen, upozorní vás. Sundejte mu šátek a společně s ním zkontrolujte, zda žák v roli hlíny stojí ve stejném postoji jako model.
8. Žáci ve trojicích se v jednotlivých rolích postupně vystřídají.
9. Po celou dobu techniky je zakázáno mluvit.

Otázky k diskuzi:

Ve které roli jste se cítili nejlépe?

Praktická doporučení:

Technika je velmi kontaktní a klade nároky na důvěru mezi žáky. Rozdělení do trojic si proto rozmyslete předem a dle zralosti třídy zvažte, zda by trojice měly být smíšené (dívky s chlapci).

Je potřeba, abyste žáky během práce pozorně sledovali a ošetřili případné porušení pravidel nebo vzájemnou neohleduplnost.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák odmítá svou účast na technice.

Nenuťte ho.

Pokud by bylo ve třídě takových žáků více, zvolte méně kontaktní aktivitu.

- Žák v roli sochaře se k modelu nebo žákovi v roli hlíny nechová ohleduplně nebo situace využije k nemístnému osahávání.
Techniku zastavte, popište, co jste viděli, a dané trojici věnujte více pozornosti.

Upraveno dle: *Vecheta, V. Indoor activity*. Komputer Press, Brno, 2009. ISBN 978-80-251-2561-8.

Poznávání podle rukou

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Podpořit vnímavost žáků ke spolužákům a rozvíjet intuici</i> <i>Podpořit důvěru ve třídě</i> <i>Umožnit navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	šátek

Postup:

1. Žáci sedí na židlích v kruhu tak, aby na sebe všichni dobře viděli.
2. Doprostřed kruhu postavte naproti sobě dvě židle.
3. Požádejte jednoho dobrovolníka, aby se posadil na židli uprostřed.
4. Šátkem mu zavažte oči.
5. Poté vyzvěte všechny ostatní žáky, aby si v naprosté tichosti vyměnili místa. Jeden z nich se posadí na židli naproti spolužákovi se zavázanýma očima a natáhne ruce před sebe.
6. Úkolem žáka se zavázanýma očima je poznat podle rukou, kdo naproti němu sedí. Dotýkat se může pouze rukou, a to jen po lokty.
7. Na uhádnutí spolužáka má pouze tři pokusy.
8. Žák, který byl „hádán“, se nyní posadí na židli „hádajícího“.
9. Hra pokračuje dle stejných pravidel.

Otázky k diskuzi:

- Podle čeho se vám dařilo poznat, kdo naproti vám seděl?
- Co vám bylo příjemnější: být poznáván nebo poznávat?

Praktická doporučení:

Důležité je dodržet pravidlo naprosté tichosti a výměnu místa před každým hádáním tak, aby žák hádal opravdu jen podle rukou, ne podle zvuků/hlasu, směru, ze kterého žák přišel.

Pokuste se zapojit do techniky všechny žáky, např. neverbálním vyzváním, aby se posadili doprostřed.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

Pokud některého žáka vyzvete, aby se zapojil, a on to odmítne, nenut'te ho. Pro některé žáky může být fyzický kontakt s ostatními nepříjemný nebo obtížný.

Vláčky

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Učit žáky respektu k rozdělení rolí při skupinové práci</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	šátek pro každou šestičlennou skupinu

Postup:

1. Náhodně rozdělte žáky na přibližně šestičlenné skupiny, které budou představovat vláčky.
2. Žáci ve skupinách stojí za sebou, drží se rukama za ramena žáka před sebou.
3. Žákovi na začátku každého zástupu zavažte oči šátkem.
4. Poslední žáci jsou lokomotiva, takže řídí vlak spolužáků před sebou. Mohou se s ním libovolně pohybovat po prostoru za dodržení pravidla ohleduplnosti a bezpečnosti jednotlivých vagónů (žáků ve skupině).
5. Vlak řídí jen za pomoci rukou položených na ramenou. Během celé techniky nesmějí mluvit ani si pomáhat zvuky.
6. Po uběhnutí přibližně čtyř minut techniku zastavte, aby se žáci ve skupinách mohli v roli lokomotivy a vagónů vystřídat.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vašemu vláčku jízda dařila?
- Jak se vám líbilo v roli lokomotivy?
- Respektovali jste vedení posledního žáka v řadě (lokomotivy)?
- Jak se vám líbilo v roli prvního vagónu (žáka se zavázanýma očima)?
- Co vám připadalo nejobtížnější?
- Co bylo potřeba dodržet, aby se vlak pohyboval bez problémů a bezpečně?

Praktická doporučení:

Jedná se o zdánlivě jednoduchou techniku, která je ale zaměřena na vnímání a respektování vůdčí role ve skupině, tj. posledního žáka v řadě. Ten je v roli vůdce skupiny a má odpovědnost za to, kam vlak pojedje. Pokud jeho roli převezme někdo jiný (některý z vagónů) nebo se role vedoucího patřičně nezhodí, může ve skupině docházet k bojům o vedoucí roli a dojde k tomu, že se vláček neposouvá nebo do sebe žáci (jednotlivé vagóny) narážejí.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některý žák si odmítá vyzkoušet roli se zavázanýma očima.
Do této role ho nenuťte, motivujte ho k zapojení do práce skupiny v ostatních rolích (lokomotivy, vagónu).

Slon

Cílová skupina	7.–9. třída
Cíl	<i>Učit žáky vnímavosti a respektu k hranicím druhých Rozvíjet schopnost žáků zvolit vhodnou strategii při spolupráci</i>
Časová dotace	25 minut
Pomůcky	žádné

Postup:

1. Před začátkem techniky si všichni žáci sundají šperky (řetízky, hodinky, náramky, prstýnky, volné náušnice).
2. Rozdělte třídu na dvě stejně početné skupiny.
3. První skupinu odveďte mimo dohled druhé skupiny (např. za dveře).
4. Druhé skupině zadejte instrukci seskupit se prostřednictvím svých těl tak, aby první skupina měla co nejmenší šanci jejich seskupení roztrhnout.
5. První skupině předejte informaci, že jejich úkolem je rozebrat seskupení druhé skupiny tak, aby se žádní dva žáci vzájemně nedotýkali.
6. Zásadním pravidlem techniky je, že žák, který byl ze seskupení druhou skupinou odebrán, se již nesmí vrátit do své původní pozice (např. žákyně, která drží spolužáka oběma rukama a jejíž jedna ruka je od spolužáka odtržena, se již touto rukou nesmí nikoho ze své skupiny chytit).
7. Sdělte žákům pravidlo, že skupina musí vymyslet takovou strategii, aby během techniky nikdo nikomu neublížil.
8. Poté se skupiny vystřídají.

Otázky k diskuzi:

- Popište, jak aktivita probíhala.
- Jakou strategii vaše skupina použila? Domluvili jste se na strategii předem?
- Co bylo pro vás během techniky nejtěžší?
- Jakou strategii byste nikdy nepoužili? Co už by vám připadlo neúnosné?

Praktická doporučení:

Technika je pro třídu obvykle velmi zábavná a umožňuje jí nahlídnout a společně definovat normy vzájemného respektu ve třídě. Na druhou stranu klade velké nároky na pedagoga, jehož úkolem je techniku řídit a důsledně hlídat pravidla, tzn. zastavit techniku ve chvíli, kdy se strategie skupiny nebo žáka stane neúnosnou (např. žák do ostatních kope, tahá je za vlasy). Před zahájením samotné techniky je potřeba zvážit vhodnost této techniky pro vaši třídu. Zároveň je podstatná vaše důvěra, že jste schopni tuto techniku uřídit.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Pro některé žáky je obtížný fyzický kontakt.
Žáky do techniky nenut'te.
- Žáci v průběhu techniky výrazně překračují hranice ohleduplného chování.
Techniku zastavte, popište vzniklou situaci a připomeňte pravidla.

Tichá pošta trochu jinak

Cílová skupina	5.–7. třída
Cíl	<i>Rozvíjet vnímavost a empatii mezi žáky Otevřít téma zkreslování informací během jejich předávání</i>
Časová dotace	15 minut
Pomůcky	jednoduché obrázky (dům, slunce, obličej, obrys postavy, auto atd.), papíry, tužky

Postup:

1. Rozdělte třídu na dvě skupiny. Žáci ve skupinách se posadí za sebe tak, aby se dívali na záda žákovi sedícímu před nimi (jako v tramvaji).
2. Posledním žákům v každé řadě ukažte jeden připravený obrázek (např. dům).
3. Na váš pokyn překreslí tito žáci obrázek prstem na záda žákům sedícím před nimi. Ti pak opět žákům před nimi, až dojde obrázek na záda žákům, kteří sedí na začátku řady.
4. Obrázek, který k nim dorazil, pak překreslí na papír.
5. Po celou dobu techniky je zakázáno mluvit a otáčet se dozadu.
6. Až budou hotovy obě skupiny, porovnejte obrázek, který jste ukázali žákům na konci řady, s obrázky, které nakreslili žáci vepředu.
7. Nechte žákům chvíli na sdílení dojmů, pokuste se najít místo, kde se smysl obrázku změnil.
8. Nyní se žáci v řadách posunou o jednoho vpřed, první žák z každého zástupu se posadí na konec řady. Pokračujte stejným způsobem s dalším obrázkem.

Otázky k diskuzi:

- Co pomohlo předat obrázek správně? Co ovlivnilo výsledek vaší spolupráce?
- Stalo se vám někdy, že se k vám nějaká informace, kterou jste někomu sdělili, dostala zpět zkreslená nebo úplně změněná?

Praktická doporučení:

Jedná se o jednoduchou a oblíbenou techniku, která předpokládá a rozvíjí schopnost dodržování pravidel a vnímavost a respekt žáků k sobě navzájem. Výstupů je možné využít k diskuzi o příčinách a důsledcích zkreslování informací. Techniku lze obměnit tak, že si žáci pantomimicky předvádějí např. profese (řidič, popelář, kuchař atd.). V takové obměně ukážete žákům na konci řady lísteček s názvem profese a žáci si ji předávají tak, že zaklepu žákovi před sebou na rameno a pantomimicky ji znázorní.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Některá skupina hledá viníka, který obrázek zkazil.
Pokud to dotyčný neudělal úmyslně, vysvětlíte třídě, že se s informacemi takové změny někdy dějí.
Pokud obrázek změnil záměrně, motivujte ho ke spolupráci s ostatními a připomeňte pravidla.

Komunikační kresba

Cílová skupina	5.–9. třída
Cíl	<i>Učit žáky respektu k hranicím druhých</i>
Časová dotace	30 minut
Pomůcky	papíry A4, pastelky

Postup:

1. Žáci sedí v kruhu a každý dostane papír a pastelku.
2. Úkolem žáků je na papír nakreslit základní výchozí předmět obrázku.
3. Po určitém časovém intervalu dejte žákům signál, že mají ukončit kresbu a rozpracovaný obrázek předat spolužákovi po své pravici. Ten má do určitého časového intervalu (cca 20 vteřin) domalovat obrázek.
4. Takovým způsobem se obrázky posouvají až do chvíle, než se vrátí k původnímu majiteli.
5. Poté každý žák představí třídě svůj obrázek.

Otázky k diskuzi:

- Jak se vám líbí váš obrázek? Co vám na něm připadá zajímavé?
- Je něco, s čím jste na obrázku nespokojeni?
- Odpovídá obrázek vašemu prvnímu záměru?

Praktická doporučení:

Tato poměrně nenáročná technika umožňuje zapojení všech žáků ve třídě. Bývá velmi zajímavé porovnat záměr obrázku žáka a jeho finální podobu. Diskuzi k technice můžete vztáhnout k tématu respektování nápadů a záměrů žáků při nějaké činnosti.

Co nejčastěji komplikuje průběh techniky:

- Děti nakreslí do obrázků negativně zaměřené předměty.
Toto téma reflektujte a mluvíte s žáky o respektu k ostatním.

Závěr

V této publikaci jsme vám nabídli jednotlivé nástroje a některá praktická doporučení, která vám umožní lépe pracovat s třídními kolektivy na podpoře dobrých vztahů mezi žáky.

Vybrané aktivity nabízí žákům možnost se lépe poznat či prohloubit vzájemné poznávání, podpořit respekt, empatii a důvěru mezi nimi. Umožňují jim spolupracovat, a to jak v rámci skupin, tak napříč celou třídou, a vytváří prostor pro společné zážitky, které podporují soudržnost třídy.

Pokud vás tato publikace inspirovala k hlubšímu zamyšlení nad tím, jak posílit vztahy ve vaší třídě, nebo vás oslovily některé vybrané techniky, které rozšířily váš vlastní repertoár, splnila tato publikace svůj účel.

Přejeme vám hodně třídních kolektivů, se kterými se vám bude dobře spolupracovat, a stále trvajících pocitů osobního uspokojení z vaší, tak důležité, pedagogické práce.

O autorech

MGR. RADKA ŠMEJKALOVÁ

Vystudovala program Sociální politika a sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Dlouhodobě se zabývá prevencí rizikového chování dospívajících, a to jak v praxi, tak na teoretické úrovni, zejména ve své publikační a metodické činnosti. Využívá své zkušenosti sociální pracovníce v kontaktním centru pro lidi s drogovou závislostí, v sociálních službách pro osoby s duševním onemocněním a z vedení programů všeobecné prevence rizikového chování pro žáky základních škol. Několik let pracovala se školními třídami v různých stupních ohrožení vztahů mezi žáky. Věnuje se také vzdělávání školních metodiků prevence, lektorů preventivních programů a pedagogů druhého stupně ZŠ.

Je spoluautorkou společenské hry pro rizikovou mládež Záludné město.

MGR. KATEŘINA SCHMIDOVÁ

Vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor sociální práce a sociální politika, absolvovala komplexní psychoterapeutické vzdělání ve skupinové psychoanalytické psychoterapii a supervizní výcvik pro pracovníky v pomáhajících profesích. Pracuje jako vedoucí Rodičovské linky ve Sdružení Linka bezpečí, přednáší na Evangelické akademii Praha. Má více jak patnáctiletou psychoterapeutickou praxi s problémovými a ohroženými dětmi a jejich rodinami a s třídními kolektivy s problematickými vztahy. Je lektorkou seminářů především pro pedagogy. Odbornou praxi získala zejména v Dětském krizovém centru pro týrané, zneužívané a zanedbávané děti, v ambulantních odděleních Středisek výchovné péče v Praze – Modřanech a Klíčově, v Prev-centru atp. Věnuje se též publikační činnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- Caha, M. a kol. **Hry do kapsy VII.** Portál, 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-7178-909-7.
- Dubec, M. **Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole.** Odyssea, 2007.
- Faber, A., Mazlish, E. **Jak mluvit, aby se děti lépe učily doma i ve škole.** Computer Press, a.s. 1. vyd. Brno, 2010. ISBN 978-80-251-2961-6.
- HadjMousová, **Diagnostika a práce se skupinou.** TU Liberec, Liberec 2009.
- Herlichová, S., Neuman, J. **Hry do kapsy I.** Portál, 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7178-672-1.
- Herlichová, S., Neuman, J. **Hry do kapsy III.** Portál, 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7178-817-1.
- Herlichová, S., Neuman, J. **Hry do kapsy IV.** Portál, 1. vyd. Praha, 2003. ISBN 80-7178-818-X.
- Herlichová, S., Neuman, J. **Hry do kapsy VI.** Portál, 1. vyd. Praha, 2004. ISBN 80-7178-875-9.
- Herlichová, S. **Poznáváme své spolužáky.** Projekt Odyssea, Praha, 2007. ISBN 978-80-87145-28-9.
- Herlichová, S. **Skupinová práce se třídou.** Aisis, 2005. ISBN 80-239-5612-4.
- Karnsová, M. **Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem.** Portál, 1. vyd. Praha, 1995. ISBN 80-7178-032-4.
- Kasíková, M. **Učíme se spolupráci spoluprací.** Aisis, 2005.
- Kohoutek, R. **Sociální psychologie.** Akademické nakladatelství CERM. Brno, 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- Kolektiv autorů: **Sborník her a technik pro program všeobecné primární prevence.** Prev-Centrum, o.s., Praha, 2007.
- Kraus, B. **Základy sociální pedagogiky.** Portál, 1. vyd. Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- Lisá, E. **Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ.** Portál, Praha, 2010. ISBN 978-80-7367-746-6.
- Nedělníková, D. **Úvod do sociální práce se skupinou.** Kofoeldova škola, Ostrava, 2004.
- Nelešovská, A. **Pedagogická komunikace v teorii a praxi.** Grada Publishing, a.s., 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- Neuman, J., Tomeš, P. **Hry do kapsy IX.** Portál, 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-7178-985-2.
- Neuman, J., Wagenknecht. **Hry do kapsy VIII.** Portál, 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-7178-984-4.
- Neuman, J., Zapletal, M. **Hry do kapsy X.** Portál, 1. vyd. Praha, 2005. ISBN 80-7367-025-9.
- Pike, G., Selby D. **Cvičení a hry pro globální výchovu 2.** Portál, Praha, 2000. ISBN 80-7178-474-5.
- Szabová, M. **Preventivní a nápravná cvičení.** Portál, Praha 2001. ISBN 80-7178-504-0.
- Šímanovský, Z., Šímanovská, B. **Hry pro rozvoj zdravé osobnosti.** Portál, Praha, 2010. ISBN 978-80-7367-801-2.
- Vágnerová, K. a kol. **Minimalizace šikany.** Portál, Praha, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
- Vaňková, J. **Pečujeme o dobré vztahy.** Projekt Odyssea, Praha, 2007. ISBN 978-80-87145-38-8.
- Vecheta, V. **Indoor activity.** Computer Press, Brno, 2009. ISBN 978-80-251-2561-8.
- Vopel, K. **Skupinové hry pro život 3.** Portál, Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-398-7.
- Vykopalová, H. **Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování.** Univerzita Palackého, Olomouc, 1992.
- www.varianty.cz

Příloha

Příloha 1

PODPISOVKA

Získejte podpis někoho, kdo:

hraje na nějaký hudební nástroj	má doma psa	držel v ruce hada	rád by se stal milionářem
navštívil nějakou mimoevropskou zemi	ztratil se někdy v cizím městě	narodil se ve stejném znamení jako já	Četl Harryho Pottera
umí jíst špagety vidličkou a lžící	má víc než jednoho sourozence	píše si deník	má modré oči
bojí se výšek	alespoň jednou se přestěhoval	má radši zimu než léto	rád by byl dospělý
přečte aspoň jednu zábavnou knížku měsíčně	jezdí rád na chatu	sportuje alespoň dvakrát týdně	byl v létě u moře

Příloha 2 - BATŮŽEK

Příloha 3 - LÉK NA AIDS

Formulář č. 1

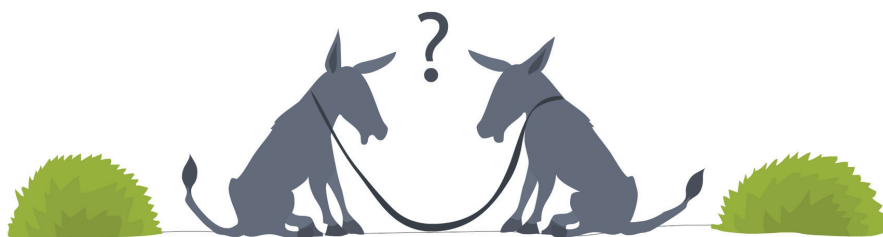
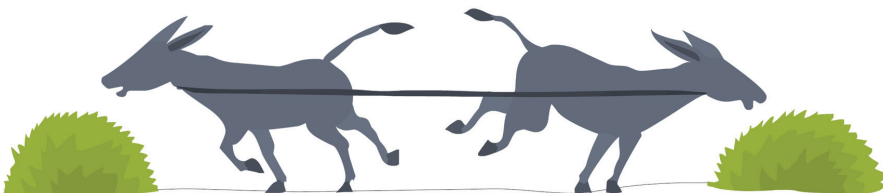
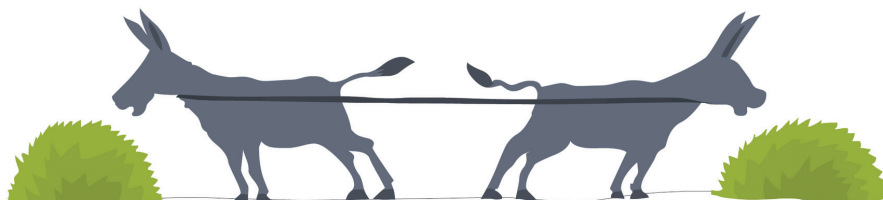
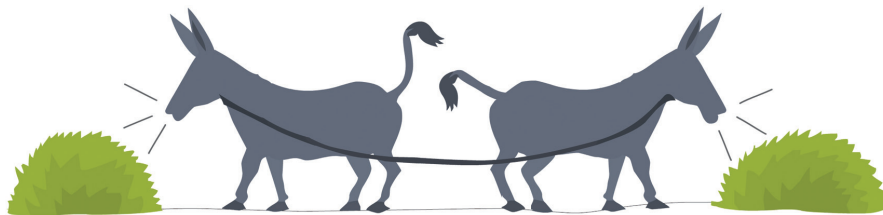
Jméno	Věk	Zdraví	Způsob přenosu	Zaměstnání	Rodina	Životní status
Honza	6 měsíců	velmi špatný				
Ivan	35 let	špatný				
Nad'a	22 let	dobrý				
Iva	15 let	velmi dobrý				
Ríša	65 let	ani dobrý, ani špatný				

Formulář č. 2

Jméno	Věk	Zdraví	Způsob přenosu	Zaměstnání	Rodina	Životní status
Honza	6 měsíců	velmi špatný	matka	—	osamělá matka	dítě jiného etnika
Ivan	35 let	špatný	transfúze krve	skladník	ženatý, 3 děti	životní minimum
Nad'a	22 let	dobrý	sdílení jehel	zdravotní sestra	nemá rodinu	střední vrstva
Iva	15 let	velmi dobrý	sex	prostituce	matka + dva bratři	bohatá rodina
Ríša	65 let	ani dobrý, ani špatný	anální sex	doktor	závislá manželka	venkov

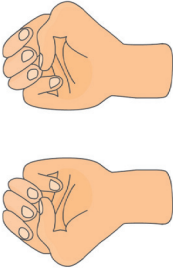
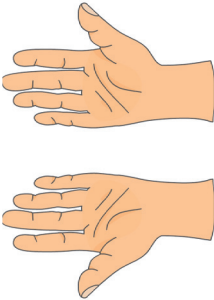
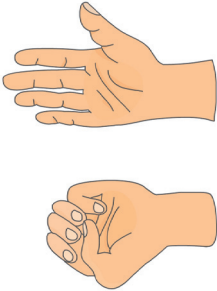
Příloha 4

MEZCI

Příloha 5

OTEVŘENÁ RUKA

Pokud hráči ukážou:	Hráč A obdrží	Hráč B obdrží
	1 bod	1 bod
	2 body	2 body
	Hráč ukazující pěst obdrží 3 body, hráč s otevřenou dlaní žádný bod	

Příloha 6 - PRÁVA A POVINNOSTI

PRÁVA			
Máme právo na čistou a pohodlnou třídu.	Máme právo na slušné zacházení.	Máme právo pracovat v klidu a bez rušení.	Máme právo nechávat si ve třídě svoje věci.
Máme právo nosit na sobě oblečení, jaké chceme.	Máme právo na volný čas o přestávkách.	Máme právo jít na záchod, když potřebujeme.	Máme právo zůstat o přestávce ve třídě, když přší.
Máme právo mít si kam pověsit kabát.	Máme právo požádat o pomoc, pokud ji potřebujeme.	Máme právo mít ve třídě čas na legraci.	Máme právo mít chvíli klidu.
Máme právo říct učiteli, co si myslíme a cítíme.	Máme právo mít místo, kde si můžeme nechávat své věci.	Máme právo, aby se s námi zacházelo jako s jedinečnými osobnostmi.	Máme právo nenechat se šikanovat nebo obtěžovat.
Máme právo mít dostatek studijních materiálů.	Máme právo na to, aby nám ostatní naslouchali.	Máme právo vybrat si místo, kde budeme sedět.	

Příloha 6 - PRÁVA A POVINNOSTI

POVINNOSTI			
Naší povinností je být k ostatním slušní.	Naší povinností je využít dobře čas ve škole.	Naší povinností je nešikanovat druhé.	Naší povinností je nepřít se se spolužáky.
Naší povinností je nezabírat si příliš mnoho času učitele, aby zbylo i na ostatní.	Naší povinností je naslouchat učitelům.	Naší povinností je nekreslit na stěny a lavice.	Naší povinností je naslouchat tomu, co říkají druzí.
Naší povinností je šetřit pomůcky a materiál používaný ve třídě.	Naší povinností je dělit se s ostatními o pomůcky a potřeby.	Naší povinností je neničit věci druhých.	Naší povinností je nepřerušovat druhé, když hovoří.
Naší povinností je chodit do školy.	Naší povinností je navzájem si pomáhat.	Naší povinností je nechodit do třídy v zablácených botách.	Naší povinností je nedělat ze sebe ve třídě šaška.
Naší povinností je nenapadat nebo neurážet spolužáky.	Naší povinností je vracet se po přestávkách včas do třídy.	Naší povinností je jednat s každým s úctou.	Naší povinností je přicházet do školy včas.
Naší povinností je pomáhat těm, kterým není dobře.	Naší povinností je nevyrušovat v hodinách.	Naší povinností je zacházet s nábytkem ohleduplně.	Naší povinností je udělat každou práci, kterou nám učitelé zadají.
Naší povinností je udržovat školní dvůr nebo chodbu v čistotě.	Naší povinností je chovat se ohleduplně k oblečení druhých.	Naší povinností je nezraňovat druhé a neublížovat jim.	Naší povinností je dělat domácí úkoly.

Příloha 7 - KRUHY A PŘÍMKY

- A. _____
- B. _____
- C. _____
- D. _____

